

SOSYAL HİZMET ALANINDA AKADEMİK TARTIŞMALAR

Editör: Doç.Dr.Tahir DAĞCI

yaz
yayınları

Sosyal Hizmet Alanında Akademik Tartışmalar

Editör

Doç.Dr. Tahir DAĞCI

yaz
yayınları

2026

Sosyal Hizmet Alanında Akademik Tartışmalar

Editör: Doç.Dr. Tahir DAĞCI

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8926-37-8

Haziran 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Sosyal Sorunların Söylemsel İnşası: Eleştirel Söylem Çözümlemesi Perspektifinden Eşitsizliklerin İdeolojik Yeniden Üretimi	1
---	----------

Hafize Nurgül DURMUŞ ŞENYAPAR

Yapay Zeka Çağında Yaşlılık ve Sosyal Hizmet.....	80
--	-----------

Furkan ULUSAL

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

SOSYAL SORUNLARIN SÖYLEMSEL İNŞASI: ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ PERSPEKTİFİNDEN EŞİTSİZLİKLERİN İDEOLOJİK YENİDEN ÜRETİMİ¹

Hafize Nurgül DURMUŞ ŞENYAPAR²

1. GİRİŞ

1.1. Sosyal Sorunların Söylem Yoluyla Kuruluşu

Sosyal sorunlar çoğu zaman yoksulluk, işsizlik, göç, toplumsal dışlanma, eğitim eşitsizliği, cinsiyet temelli ayrımcılık veya sınıfsal farklılaşma gibi somut toplumsal gerçeklikler üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak bu sorunların yalnızca ekonomik, kurumsal veya yapısal süreçlerin doğrudan sonucu olarak ele alınması, onların toplumsal anlam üretimi içindeki konumunu eksik bırakmaktadır. Çünkü sosyal sorunlar, yalnızca maddi koşullar içinde ortaya çıkan olgular değildir; aynı zamanda dil, temsil, medya, siyasal söylem, uzman bilgisi ve gündelik anlatılar aracılığıyla tanımlanan, sınıflandırılan ve meşrulaştırılan toplumsal inşalardır (Duda, 2024; Pereira & Macedo Machado, 2025). Bu nedenle bir toplumsal durumun “sorun” olarak görülüp görülmemesi, hangi kavramlarla adlandırıldığı, sorumluluğun kimlere yüklendiği ve hangi çözüm yollarının mümkün kabul edildiği doğrudan söylemsel süreçlerle ilişkilidir. Söylem, toplumsal gerçekliği yalnızca yansıtan nötr bir iletişim aracı

¹ Bu çalışma, yazarın Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalında tamamladığı “2007 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Bağlamında Türkiye’de Rejim Tartışmalarının Basında İdeolojik İnşası” başlıklı doktora tezinden medya korpusu kullanılarak türetilmiştir.

² Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0003-0927-1643.

değildir (O’connor et al., 2024). Aksine, toplumsal gerçekliğin ne şekilde algılanacağını, hangi aktörlerin görünür olacağını, hangi ilişkilerin doğal kabul edileceğini ve hangi eşitsizlik biçimlerinin sorgulanmadan sürdürüleceğini belirleyen kurucu bir pratiktir. Bu bağlamda söylem, sosyal sorunların anlamlandırılmasında merkezi bir konuma sahiptir. Örneğin yoksulluğun “bireysel başarısızlık”, işsizliğin “yetersiz beceri”, göçün “güvenlik tehdidi” veya sosyal yardım ihtiyacının “bağımlılık kültürü” olarak sunulması, yalnızca betimleyici bir dil kullanımı değildir (Allen, 2025; Skjold, 2025). Bu tür söylemler, sosyal sorunların yapısal nedenlerini arka plana iterken bireyleri, grupları veya belirli toplumsal kesimleri sorunun temel kaynağı olarak konumlandırmaktadır.

1.2. Doğallaştırma ve İdeolojik Yeniden Üretim

Sosyal sorunların söylemsel olarak doğallaştırılması, eşitsizliklerin ideolojik yeniden üretiminde temel mekanizmalardan biridir. Doğallaştırma, tarihsel, siyasal ve toplumsal olarak üretilmiş ilişkilerin sanki değiştirilemez, kaçınılmaz veya olağan süreçlermiş gibi sunulması anlamına gelir. Bu süreçte toplumsal eşitsizlikler, güç ilişkileriyle bağlantılı yapısal meseleler olmaktan çıkarılarak “doğal düzenin sonucu” ya da “bireysel tercihlerin kaçınılmaz sonucu” biçiminde temsil edilir (Stonehouse et al., 2022). Böylece eşitsizliklerin kaynağına ilişkin eleştirel sorgulama zayıflatılır ve mevcut toplumsal düzenin devamlılığı için rıza üretilir. Bu noktada ideoloji, yalnızca belirli fikirlerin açık biçimde savunulması olarak değil, toplumsal ilişkilerin belirli biçimlerde algılanmasını sağlayan anlam sistemleri olarak değerlendirilmelidir (Horsell, 2023). İdeolojik yeniden üretim, çoğu zaman doğrudan baskı yoluyla değil, gündelik dilde olağanlaşmış kavramlar, medya temsilleri, siyasal açıklamalar ve kurumsal belgeler aracılığıyla gerçekleşir. Sosyal sorunların “kişisel çaba eksikliği”, “kültürel uyumsuzluk”, “piyasa koşullarının zorunlu sonucu” veya “küresel rekabetin

doğal etkisi” gibi ifadelerle açıklanması, mevcut eşitsizliklerin tarihsel ve yapısal boyutlarını görünmez kılar (Erman & Yazar, 2023; Korhonen & Komulainen, 2023). Bu görünmezleştirme, toplumsal sorunların çözümünü kolektif ve politik müdahalelerden uzaklaştırarak bireysel uyum, kişisel gelişim veya piyasa mekanizmalarına uyarlanma gibi dar çerçevelere hapseder. Doğallaştırma süreci, aynı zamanda sorumluluğun yeniden dağıtılmasıyla işler. Sosyal sorunların yapısal nedenleri yerine bireysel davranışlara odaklanıldığında, sorunun faili olarak sistem değil, sorunla karşı karşıya kalan bireyler gösterilir (Irusta, 2021; Smoliak et al., 2025). Yoksul bireylerin yeterince çalışmadığı, işsizlerin kendilerini geliştirmede, göçmenlerin uyum sağlayamadığı veya dezavantajlı grupların kendi durumlarından sorumlu olduğu yönündeki söylemler, bu mekanizmanın tipik örnekleridir. Bu tür söylemler, sosyal politika alanındaki kamusal sorumluluğu zayıflatırken, eşitsizliklerin yeniden üretimini meşrulaştırıcı bir işlev görür (Villa, 2024).

1.3. Hegemonik Söylem Üreticileri ve Güç İlişkileri

Sosyal sorunların hangi çerçevede tanımlanacağı, toplumsal alandaki güç ilişkilerinden bağımsız değildir. Söylem üretiminde her aktör eşit konuma sahip değildir. Devlet kurumları, siyasal aktörler, medya kuruluşları, uzmanlar, akademik alan, uluslararası kuruluşlar ve ekonomik güç merkezleri sosyal sorunların kamusal alanda nasıl temsil edileceği üzerinde belirleyici etkiye sahiptir (Mowri & Bailey, 2023). Bu aktörler, sahip oldukları kurumsal meşruiyet, bilgi üretme kapasitesi ve kamusal görünürlük sayesinde belirli anlam çerçevelerini hegemonik hale getirebilir. Hegemonik söylemler, belirli toplumsal ilişkileri normal, rasyonel ve kaçınılmaz olarak sunarken alternatif açıklama biçimlerini zayıflatır (Karim, 2024; Ammar & Mas’adi, 2025). Örneğin ekonomik eşitsizliklerin “rekabetin doğal sonucu” olarak sunulması, sınıfsal güç

ilişkilerini ve kaynak dağılımındaki adaletsizlikleri görünmez kılabilir. Benzer biçimde sosyal yardımların “malîyet”, “yük” veya “bağımlılık” kavramları üzerinden tartışılması, sosyal haklar anlayışını geri plana iter. Bu tür söylemsel çerçeveler, yalnızca belirli politikaların kabul edilebilirliğini artırmakla kalmaz; aynı zamanda hangi politikaların düşünülebilir olduğunu da sınırlar. Medya söylemi bu süreçte özel bir öneme sahiptir (Pla-Bañuls & Esparcia, 2026; Saiz-Echezarreta et al., 2022). Medya, sosyal sorunları kamusal dolaşıma sokan temel alanlardan biridir. Haber başlıkları, görsel temsiller, uzman görüşleri, tekrar eden kavramlar ve olayların seçilme biçimi, toplumsal sorunların nasıl algılanacağını doğrudan etkiler. Bir sosyal sorunun bireysel olaylar üzerinden dramatize edilmesi, yapısal bağlamından koparılması veya belirli gruplarla özdeşleştirilmesi, kamusal algının yönlendirilmesine neden olur (Bozbaş, 2025; Dutta, 2025). Bu nedenle medya söylemi, yalnızca bilgi aktaran bir alan değil, toplumsal anlamların üretildiği ve eşitsizliklerin yeniden kurulduğu ideolojik bir mücadele alanıdır.

1.4. Alternatif Söylemlerin Bastırılması ve Marjinalleştirilmesi

Sosyal sorunların hegemonik söylemler aracılığıyla tanımlanması, alternatif söylemlerin tamamen yok olduğu anlamına gelmez. Ancak alternatif söylemler çoğu zaman marjinalleştirme, itibarsızlaştırma veya görünmez kılma stratejileriyle etkisizleştirilir. Eşitsizlikleri yapısal nedenlerle açıklayan, sosyal hakları merkeze alan, devletin ve kurumların sorumluluğunu vurgulayan ya da dezavantajlı grupların deneyimlerini görünür kılan söylemler, hâkim anlam düzeni içinde sınırlı bir dolaşıma sahip olabilir (Radebe & Chiumbu, 2022). Bu durum, söylemsel alanın tarafsız değil, mücadeleye açık bir güç alanı olduğunu göstermektedir. Alternatif söylemlerin bastırılması farklı biçimlerde gerçekleşebilir. İlk olarak, bu söylemler “gerçekçi olmayan”, “ideolojik”, “popülist”

veya “aşırı” olarak etiketlenebilir (Radomska, 2024). Böylece yapısal eleştiri içeren yaklaşımlar meşru tartışma alanının dışına itilir. İkinci olarak, alternatif söylemleri temsil eden aktörler güvenilirlikten yoksun gösterilebilir. Sivil toplum örgütleri, hak temelli hareketler veya dezavantajlı grupların temsilcileri, kamusal tartışmalarda yeterince uzmanlaşmamış ya da taraflı aktörler olarak konumlandırılabilir. Üçüncü olarak, sosyal sorunların deneyim boyutu görmezden gelinerek teknik ve bürokratik bir dil öne çıkarılabilir (Indira, 2020; Dinçer, 2024). Bu durumda eşitsizlikler, insanların yaşam koşullarını etkileyen toplumsal adaletsizlikler olmaktan çıkar; yönetilmesi gereken idari meseleler haline getirilir. Bu marjinalleştirme süreçleri, yalnızca söylemsel düzeyde değil, politik sonuçlar bakımından da önemlidir. Çünkü hangi söylemlerin meşru kabul edildiği, hangi çözüm önerilerinin gündeme gelebileceğini belirler. Sosyal sorunların yapısal kökenlerini vurgulayan söylemler bastırıldığında, dönüştürücü politikaların imkânı daralır (Harlow & Bachmann, 2024). Buna karşılık bireysel sorumluluğu, piyasa uyumunu veya güvenlik merkezli müdahaleleri öne çıkaran söylemler güç kazanır. Böylece söylem, yalnızca anlam üretiminin değil, aynı zamanda toplumsal düzenin sürdürülmesinin de temel araçlarından biri haline gelir.

1.5. Eleştirel Söylem Çözümlemesi Perspektifi

Bu bölümün kuramsal ve yöntemsel dayanağını eleştirel söylem çözümlemesi oluşturmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi, dilin toplumsal güç ilişkileri, ideoloji ve eşitsizliklerle bağlantılı biçimde incelenmesini sağlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, metinleri yalnızca dilsel yapılar olarak değil, toplumsal pratiklerin parçası olarak değerlendirir. Dolayısıyla bir söylemin hangi sözcükleri kullandığı, hangi aktörleri özne olarak konumlandığı, hangi neden-sonuç ilişkilerini kurduğu ve hangi anlamları dışarıda bıraktığı önemlidir. Fairclough’un üç boyutlu modeli, söylemin metin,

söylemsel pratik ve toplumsal pratik düzeylerinde incelenmesine olanak tanır. Metin düzeyi, kullanılan kavramlara, dilsel tercihlere, sözdizimsel yapılara ve temsil biçimlerine odaklanır (Fairclough, 2023). Söylemsel pratik düzeyi, metinlerin nasıl üretildiğini, dağıtıldığını ve tüketildiğini analiz eder. Toplumsal pratik düzeyi ise söylemin daha geniş ideolojik, kurumsal ve tarihsel bağlamla ilişkisini ele alır. Bu model, sosyal sorunların yalnızca metinsel temsillerle değil, aynı zamanda bu temsilleri mümkün kılan toplumsal koşullarla birlikte değerlendirilmesini sağlar (Riyanti, 2023; Nawaz & Hussain, 2025). Van Dijk'in sosyo-bilişsel yaklaşımı ise söylem, biliş ve toplum arasındaki ilişkiye odaklanır. Bu yaklaşım, ideolojilerin yalnızca kurumlar veya metinler aracılığıyla değil, bireylerin zihinsel temsilleri ve toplumsal gruplara ilişkin şemaları aracılığıyla da yeniden üretildiğini vurgular. Sosyal sorunlara ilişkin söylemler, bireylerin “biz” ve “onlar” ayrımını nasıl kurduğunu, belirli gruplara yönelik önyargıların nasıl üretildiğini ve toplumsal eşitsizliklerin zihinsel düzeyde nasıl meşrulaştırıldığını anlamak açısından önemlidir (Yang, 2023; Ato, 2025). Bu nedenle van Dijk'in yaklaşımı, söylemin toplumsal etkilerini yalnızca yapısal düzeyde değil, bilişsel içselleştirme süreçleri açısından da değerlendirmeye imkân tanır.

1.6. Bölümün Sorunsal ve Literatürdeki Boşluk

Bu bölümde Fairclough'un üç boyutlu modeli ile van Dijk'in sosyo-bilişsel yaklaşımı birlikte kullanılmaktadır. Bu hibrit analitik çerçeve, sosyal sorunların söylemsel inşasını çok katmanlı biçimde incelemeye olanak sağlamaktadır. Fairclough'un modeli, söylemin metinsel ve yapısal bağlamını çözümlemek açısından güçlü bir zemin sunarken; van Dijk'in yaklaşımı, bu söylemlerin bireylerin zihinsel dünyasında nasıl anlam kazandığını ve toplumsal gruplara ilişkin kalıp yargıları nasıl beslediğini açıklamaktadır. Böylece sosyal sorunların hem kurumsal ve yapısal düzeyde hem de bilişsel ve ideolojik düzeyde

nasıl yeniden üretildiği bütüncül olarak değerlendirilebilmektedir.

Sosyal sorunların söylemsel inşasına ilişkin literatür, yoksulluk, göç, işsizlik, toplumsal dışlanma, sosyal yardım, kamusal görünürlük ve medya temsilleri gibi alanlarda önemli açıklama imkânları sunmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışmaların önemli bir bölümü, sosyal sorunları ya belirli güncel politika tartışmaları içinde ya da tekil toplumsal grupların medya temsilleri üzerinden ele almaktadır. Bu yaklaşım değerli olmakla birlikte, sosyal sorunların medya söyleminde hangi genel ideolojik mekanizmalar aracılığıyla kurulduğunu bütüncül biçimde tartışma konusunda sınırlı kalabilmektedir. Özellikle doğallaştırma, bireyselleştirme, aktör silikleştirme, ötekileştirme, söylemsel dışlama ve meşrulaştırma gibi mekanizmaların aynı analitik çerçeve içinde birlikte ele alınması, sosyal sorunların yalnızca temsil düzeyinde değil, ideolojik yeniden üretim düzeyinde de anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışmanın çıkış noktası, sosyal sorunların medya metinlerinde yalnızca adlandırılmadığı; aynı zamanda belirli neden-sonuç ilişkileri, aktör konumları, görünürlük biçimleri ve meşruiyet çerçeveleri içinde yeniden kurulduğudur. Bu nedenle bölüm, sosyal sorunların söylemsel inşasını yalnızca dilsel bir temsil meselesi olarak değil, eşitsizliklerin sürdürülmesini mümkün kılan ideolojik bir üretim alanı olarak ele almaktadır. Bu çerçevede temel sorunsal, sosyal sorunların medya söyleminde hangi mekanizmalarla doğallaştırıldığı, sorumluluğun hangi aktörlere veya gruplara dağıtıldığı, hangi toplumsal kesimlerin edilgen ya da sorunlu konumda temsil edildiği ve hangi alternatif açıklama biçimlerinin kamusal tartışma dışında bırakıldığıdır.

1.7. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Özgün Katkısı

Bu çalışma, yazarın doktora tezinde oluşturulan medya korpusunun ikincil ve yeniden bağlamsallaştırılmış bir analizine

dayanmaktadır. Tezde veri seti 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri bağlamında ideolojik inşa süreçlerini incelemek üzere kullanılmıştır. Bu çalışmada ise aynı veri setinden seçilen alıntılar, sosyal sorunların medya söyleminde hangi genel mekanizmalarla kurulduğunu örneklendirmek amacıyla yeniden yorumlanmaktadır.

Çalışmanın amacı, tarihsel bir gazete korpusundan seçilen haber ve köşe yazısı örnekleri üzerinden sosyal sorunların medya söyleminde nasıl kurulduğunu, hangi ideolojik mekanizmalarla meşrulaştırıldığını ve hangi toplumsal anlam kalıpları içinde yeniden üretildiğini tartışmaktır. Bu amaç doğrultusunda bölüm, belirli bir siyasal olayın tarihsel değerlendirmesini yapmayı hedeflememektedir. Bunun yerine medya metinlerinde sosyal sorunların nasıl adlandırıldığını, hangi aktörlerin görünür veya görünmez kılındığını, hangi grupların pasif ya da sorunlu biçimde konumlandırıldığını ve hangi söylemsel stratejilerle eşitsizliklerin doğal, rasyonel veya kaçınılmaz hale getirildiğini analiz etmektedir.

Bu çalışmanın kapsamı, Cumhuriyet, Milliyet ve Zaman gazetelerinde yayımlanmış seçilmiş haber ve köşe yazısı örnekleriyle sınırlıdır. Bu örnekler, tarihsel-siyasal olay örgüsünü yeniden kurmak için değil, sosyal sorunların medya söyleminde nasıl ideolojik olarak kurulduğunu göstermek için kullanılmıştır. Dolayısıyla bölümün odağı, haberlerin siyasal taraf konumları değil; haber dilinde kullanılan kavramlar, metaforlar, başlıklandırma tercihleri, aktör konumlandırmaları, edilgen/öznesiz yapılar, görünürlük dağılımı ve meşruiyet sağlayan söylemsel çerçevelerdir.

Çalışmanın özgün katkılarından biri, üretken yapay zekâ destekli haber üretiminin yaygınlaşmasından önceki gazete söylemine ait sistematik bir veri setini yeniden analiz etmesidir. Günümüzde haber üretimi insan gazeteciliği, algoritmik

görünürlük, otomasyon ve üretken yapay zekâ destekli içerik üretimi arasında yeniden biçimlenmektedir. Bu dönüşüm, tarihsel medya korpuslarının değerini artırmaktadır. Çünkü bu korpuslar, haber söyleminin insan editoryal emeği ve kurumsal ideolojik konumlanma üzerinden nasıl kurulduğunu incelemek için karşılaştırmalı bir başlangıç noktası sunmaktadır.

Bu yönüyle çalışma, sosyal sorunların söylemsel inşasına ilişkin literatüre üç düzeyde katkı sunmayı hedeflemektedir. İlk olarak, sosyal sorunların medya söyleminde hangi genel mekanizmalarla kurulduğunu altı temel kategori altında sistematikleştirmektedir. İkinci olarak, tarihsel gazete metinlerini üretken yapay zekâ öncesi profesyonel gazetecilik söyleminin arşivsel örnekleri olarak yeniden değerlendirmektedir. Üçüncü olarak, sosyal hizmet disiplininin bu söylemsel mekanizmalara karşı nasıl hak temelli, eleştirel ve karşı-söylemsel bir müdahale alanı geliştirebileceğini tartışmaya açmaktadır.

1.8. Tarihsel Korpusun Analitik Değeri

Bu çalışmada kullanılan veri setinin tarihsel niteliği, çalışmanın temel iddiasıyla uyumludur. Çalışma, medya söyleminde sosyal sorunların hangi dilsel ve ideolojik mekanizmalarla kurulduğunu tarihsel bir gazete korpusu üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle 2007 yılına ait haber ve köşe yazıları, güncel eğilimleri ölçen veri olarak değil, söylemsel inş süreçlerinin çözümlenmesine imkân veren arşivsel örnekler olarak kullanılmıştır. Bu veri seti, üretken yapay zekâ destekli haber üretiminin yaygınlaşmasından önceki profesyonel gazete söylemine ait tarihsel bir korpus sunmaktadır. Bu nedenle çalışma, güncel medya ortamını temsil etme iddiası taşımamakla birlikte, insan editoryal emeği, kurumsal yayın politikası ve gazetecilik pratiklerinin söylemsel izlerini taşıyan bir dönemin medya metinlerini analiz etmesi bakımından arşivsel değer taşımaktadır.

Veri setinin tarihsel niteliği, çalışmanın sınırlılığı olduğu kadar analitik değerini de oluşturmaktadır. İncelenen haber ve köşe yazıları, üretken yapay zekâ destekli haber üretiminin haber odalarında bugünkü ölçekte tartışılmadığı ve kurumsal editoryal pratiklerin daha belirgin biçimde insan gazeteciliği üzerinden işlediği bir döneme aittir. Bu nedenle veri seti, güncel dijital medya ekosistemini temsil eden bir örneklem olarak değil, üretken yapay zekâ öncesi profesyonel gazete söyleminin arşivsel bir korpusu olarak ele alınmıştır. Bu tercih, medya söyleminde ideolojik inşa, aktör konumlandırma, meşrulaştırma ve dışlama gibi mekanizmaların insan editoryal emeği ve kurumsal yayın politikası bağlamında nasıl kurulduğunu incelemeye imkân tanımaktadır.

Bu konumlandırma, çalışmanın güncel medya pratiklerine ilişkin genelleme iddiası taşımadığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Ancak bu durum, kullanılan veri setinin değerini azaltmamaktadır. Aksine, tarihsel medya metinleri, bugün algoritmik görünürlük, platform ekonomisi ve üretken yapay zekâ destekli içerik üretimi tarafından yeniden biçimlenen haber alanının geçmişte hangi editoryal, kurumsal ve ideolojik pratikler üzerinden işlediğini anlamak için önemli bir karşılaştırma zemini sunmaktadır. Böylece çalışma, tarihsel bir korpustan hareketle sosyal sorunların söylemsel kuruluşuna ilişkin daha genel ve karşılaştırmaya açık bir analitik çerçeve geliştirmektedir.

1.9. Bölümün Yönlendirici Soruları ve Beklenen Katkıları

Bu bölüm, kitap bölümü niteliği gereği biçimsel bir araştırma soruları listesi sunmak yerine, analizi yönlendiren temel sorgulama eksenleri etrafında ilerlemektedir. Buna göre çalışma, sosyal sorunların medya söyleminde hangi dilsel ve ideolojik mekanizmalarla kurulduğunu; ekonomik kırılganlık, sosyal yardım, kamusal görünürlük, medya çoğulculuğu ve hak temelli

temsil gibi alanların nasıl anlamlandırıldığını; belirli aktörlerin nasıl sorumlu, edilgen, sorunlu veya meşru konumlara yerleştirildiğini; alternatif seslerin ve yapısal açıklamaların hangi yollarla dışarıda bırakıldığını tartışmaktadır.

Bu doğrultuda bölümün beklenen katkısı, sosyal sorunların yalnızca maddi koşulların sonucu olarak değil, söylemsel ve ideolojik süreçler içinde kurulan toplumsal gerçeklikler olarak anlaşılmasına katkı sağlamaktır. Medya metinleri üzerinden yapılan analiz, sosyal sorunların nasıl doğallaştırıldığını, bireyselleştirildiğini, aktörlerinin nasıl silikleştirildiğini, belirli grupların nasıl ötekileştirildiğini, alternatif açıklamaların nasıl dışlandığını ve eşitsizliklerin hangi kavramlarla meşrulaştırıldığını görünür kılmaktadır. Bu görünürlük, sosyal sorunların yalnızca sonuçlarını değil, bu sonuçların kabul edilebilir hale gelmesini sağlayan anlam düzenlerini de sorgulamayı mümkün kılmaktadır.

Bölümün pratik katkısı, sosyal hizmet, medya okuryazarlığı, sosyal politika ve eleştirel iletişim çalışmaları açısından değerlendirilebilir. Sosyal hizmet açısından çalışma, sosyal sorunların hak temelli ve yapısal biçimde yeniden çerçevelenmesinin önemini vurgulamaktadır. Medya okuryazarlığı açısından haber metinlerinde kullanılan dilin, yalnızca bilgi aktarmadığını; aynı zamanda toplumsal sorunlara ilişkin algı, sorumluluk ve meşruiyet çerçeveleri ürettiğini göstermektedir. Sosyal politika açısından ise sorunların nasıl adlandırıldığı ve hangi nedenlerle ilişkilendirildiği, müdahale biçimlerinin sınırlarını belirlediği için önem taşımaktadır. Bu nedenle bölüm, sosyal sorunlara ilişkin daha adil, kapsayıcı ve eleştirel bir söylemsel farkındalık geliştirmeye katkı sunmayı amaçlamaktadır.

2. SOSYAL SORUNLAR BAĞLAMINDA İDEOLOJİK EŞİTSİZLİK İNŞASI

Sosyal sorunlar, toplumsal yaşamın yalnızca ekonomik, kurumsal veya demografik göstergelerle açıklanabilecek sonuçları değildir. Yoksulluk, işsizlik, göç, toplumsal dışlanma, eğitimde fırsat eşitsizliği, cinsiyet temelli ayrımcılık veya sağlık hizmetlerine erişimdeki farklılıklar çoğu zaman maddi koşullar üzerinden değerlendirilir. Ancak bu sorunların toplumsal alanda nasıl anlamlandırıldığı, hangi kavramlarla tanımlandığı ve hangi neden-sonuç ilişkileri içinde sunulduğu en az maddi boyutları kadar önemlidir. Çünkü eşitsizlikler yalnızca kaynakların adaletsiz dağılımı yoluyla değil, bu dağılımın meşru, doğal ve kaçınılmaz gösterilmesi yoluyla da sürdürülür (Gremier et al., 2025). Bu nedenle sosyal sorunların analizi, yalnızca yapısal koşulları değil, bu koşulları anlamlandıran ideolojik ve söylemsel mekanizmaları da kapsamalıdır. Eşitsizlik, bu bağlamda yalnızca gelir, statü, eğitim, mülkiyet veya sosyal haklara erişim düzeyindeki farklılıkları ifade eden maddi bir durum olarak değerlendirilemez (Mhazo & Maponga, 2022; Bartelmeß & Beirle, 2026). Eşitsizlik aynı zamanda belirli toplumsal grupların nasıl temsil edildiği, hangi grupların sorunların kaynağı olarak gösterildiği, hangi aktörlerin çözüm üretme kapasitesine sahip kabul edildiği ve hangi seslerin kamusal alanda görünür kılındığıyla da ilişkilidir. Bu nedenle eşitsizlik, söylem aracılığıyla kurulan ve ideolojik olarak yeniden üretilen bir süreçtir. Sosyal sorunların bireysel başarısızlık, kültürel uyumsuzluk, ahlaki eksiklik veya piyasa koşullarına uyum sağlayamama biçiminde çerçevelenmesi, eşitsizliğin yapısal nedenlerini arka plana iter (King et al., 2021). Böylece sosyal sorunların kaynağı toplumsal düzenin işleyişinde değil, sorunla karşı karşıya kalan bireylerin özelliklerinde aranır. Bu yaklaşım, sosyal sorunları ele alırken “neyin sorun olduğu” kadar, “sorunun nasıl tanımlandığı” sorusunu da merkezi hale getirir. Bir

toplumsal durumun hangi dilsel kalıplarla ifade edildiği, ona yönelik kamusal algıyı ve politik müdahale biçimlerini doğrudan etkiler (Andersson et al., 2022). Örneğin yoksulluğun “sosyal adaletsizlik” yerine “yardım bağımlılığı” olarak adlandırılması, çözüm alanını hak temelli sosyal politikalardan bireysel sorumluluğa doğru kaydırır. Benzer biçimde göçün “insani haklar” yerine “güvenlik riski” olarak sunulması, toplumsal dayanışma yerine denetim ve dışlama politikalarını meşrulaştırabilir (Alcaniz-Colomer et al., 2024). Bu nedenle sosyal sorunların söylemsel inşası, ideolojik eşitsizlik üretiminin temel boyutlarından biridir.

2.1. İdeoloji ve Doğallaştırma Mekanizması

İdeoloji, toplumsal ilişkilerin belirli bir biçimde algılanmasını sağlayan anlam sistemleri olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda ideoloji, yalnızca açık biçimde savunulan siyasal görüşlerden veya doğrudan ifade edilen inançlardan ibaret değildir. Daha çok gündelik dil pratikleri, medya anlatıları, uzman söylemleri, kamu politikaları ve kurumsal belgeler içinde işleyen görünmez bir mekanizma olarak karşımıza çıkar. İdeolojinin en etkili yönü, çoğu zaman kendisini ideoloji olarak göstermemesidir (Malik et al., 2024). Belirli toplumsal düzenlemeler, tarihsel tercihler ve politik kararlar, doğal gerçeklikler gibi sunulduğunda ideoloji görünmez hale gelir. Bu görünmezlik, onun toplumsal etkisini güçlendirir. Doğallaştırma mekanizması, ideolojik eşitsizlik inşasının merkezinde yer alır. Doğallaştırma, tarihsel olarak kurulmuş toplumsal ilişkilerin sanki değiştirilemez, olağan ve kaçınılmaz gerçekliklermiş gibi sunulmasıdır (Girerd et al., 2021). Bu süreçte sosyal sorunlar, politik tercihlerin veya kurumsal düzenlemelerin sonucu olmaktan çıkarılır; bireysel davranışların, piyasa koşullarının veya toplumsal düzenin “normal” işleyişinin sonucu gibi temsil edilir (Islam, 2020). Örneğin gelir eşitsizliği, üretim ilişkileri ve mülkiyet yapılarıyla bağlantılı bir sorun olarak değil,

bireylerin yetenek, çaba veya girişimcilik düzeyleri arasındaki doğal farklılıkların sonucu olarak açıklanabilir. Böylece eşitsizliğin toplumsal kökenleri görünmezleşir. Doğallaştırma aynı zamanda eleştirel müdahale alanlarını daraltır. Bir sorun doğal veya kaçınılmaz olarak tanımlandığında, o soruna yönelik dönüştürücü müdahale ihtimali zayıflar. Sosyal sorunların “her toplumda var olan olağan problemler” şeklinde sunulması, mevcut düzenin sorgulanmasını sınırlar (Chachignon et al., 2024). Böyle bir söylemsel çerçevede yoksullukla mücadele, kaynak dağılımını değiştirmeyi hedefleyen yapısal bir müdahale olmaktan çıkar; bireylerin yardım programlarına dâhil edilmesi veya piyasaya daha uyumlu hale getirilmesiyle sınırlı bir teknik meseleye dönüşür. Bu durum, sosyal sorunların politik niteliğini zayıflatarak onları yönetilebilir idari sorunlar haline getirir. İdeolojinin doğallaştırıcı işlevi, sorumluluğun yeniden dağıtılmasıyla da ilişkilidir (O’Connor et al., 2025). Toplumsal eşitsizliklerin nedeni yapısal süreçlerde değil bireysel davranışlarda arandığında, sorumluluk toplumsal kurumlardan bireylere aktarılır. İşsiz bireylerin yeterince nitelikli olmadığı, yoksulların kaynaklarını doğru yönetemediği, dezavantajlı grupların toplumsal uyum sorunu yaşadığı veya sosyal destek alanların üretken olmadığı yönündeki söylemler bu mekanizmayı besler (Sweetmore, 2026). Böylece sosyal sorunların mağdurları, aynı zamanda sorunun faili olarak temsil edilir. Bu temsil biçimi, eşitsizlikleri azaltmaya yönelik kamusal sorumluluğu zayıflatır ve mevcut düzeni meşrulaştırır.

2.2. Hegemonya ve Söylemsel Rıza Üretimi

Hegemonya, toplumsal düzenin yalnızca zorlayıcı araçlarla değil, rıza üretimi yoluyla sürdürüldüğünü ifade eder. Bu bağlamda iktidar, yalnızca yasalar, cezalar veya kurumsal yaptırımlar aracılığıyla işlemez; aynı zamanda insanların dünyayı belirli biçimlerde anlamlandırmasını sağlayan söylemler aracılığıyla da işler. Hegemonik söylemler, belirli toplumsal

ilişkileri normal, makul ve kaçınılmaz olarak sunar. Böylece bireyler, eşitsizlikleri yalnızca dışsal bir baskı sonucu değil, çoğu zaman olağan yaşam düzeninin parçası olarak kabul eder (Smit & Pretorius, 2023). Sosyal sorunlar bağlamında hegemonya, sorunların hangi çerçevede tanımlandığı ve hangi çözüm biçimlerinin meşru kabul edildiği üzerinden kurulur. Medya, kamu politikaları, akademik uzmanlık, siyasal açıklamalar ve kurumsal iletişim bu süreçte önemli rol oynar. Bu alanlarda üretilen söylemler, sosyal sorunları belirli anlam kalıpları içinde sunarak kamusal algıyı yönlendirir (Gharayagh-Zandi, 2022). Örneğin işsizliğin yapısal ekonomik dönüşümlerle değil, bireysel beceri eksikliğiyle ilişkilendirilmesi, iş gücü piyasasındaki güvencesizlikleri görünmez kılabilir. Benzer biçimde sosyal yardım politikalarının “hak” yerine “maliyet” veya “yük” kavramlarıyla tartışılması, sosyal devlet anlayışını zayıflatabilir. Hegemonik söylem, yalnızca belirli anlamları öne çıkarmakla kalmaz; aynı zamanda alternatif anlamlandırma biçimlerini de sınırlar (Wimmer & Keestra, 2020; Flynn & Silva, 2021). Bir sosyal sorun sürekli olarak aynı kavramlar ve açıklama kalıplarıyla temsil edildiğinde, farklı açıklama biçimleri kamusal tartışmanın dışına itilir. Bu durum, söylemsel rıza üretiminin temel özelliklerinden biridir. Rıza, bireylerin mevcut düzeni açık biçimde desteklemesi anlamına gelmeyebilir. Daha çok, başka bir toplumsal düzenin mümkün olduğuna ilişkin düşünsel ufkun daraltılması anlamına gelir. Böylece eşitsizlikler, değiştirilmesi gereken adaletsizlikler olarak değil, uyum sağlanması gereken gerçeklikler olarak algılanır (Gyamfi, 2025). Medya söylemi, hegemonik rıza üretiminde özel bir konuma sahiptir. Haber başlıkları, seçilen görseller, kullanılan uzman görüşleri ve olayların sunuluş biçimi, sosyal sorunların nasıl algılanacağını etkiler. Medyada yoksulluğun bireysel dramlar üzerinden verilmesi, yapısal nedenlerin geri planda kalmasına yol açabilir. Göçmenlerin çoğunlukla güvenlik, suç veya kriz kavramlarıyla ilişkilendirilmesi ise toplumsal dışlamayı güçlendirebilir. Bu

nedenle medya, yalnızca bilgi aktaran bir araç değil, eşitsizliklerin anlamlandırıldığı ve ideolojik olarak yeniden üretildiği bir alandır (Duda, 2024).

2.3. Söylem–İktidar–Bilgi İlişkisi

Söylem, iktidar ve bilgi arasındaki ilişki, sosyal sorunların ideolojik inşasını anlamak için temel bir çerçeve sunar. Söylem, yalnızca mevcut bilgiyi aktaran bir araç değildir; hangi bilginin geçerli, meşru ve görünür kabul edileceğini belirleyen bir düzenleme biçimidir. Bu nedenle sosyal sorunlara ilişkin bilgi üretimi, tarafsız ve bağımsız bir süreç olarak değerlendirilemez. Hangi verilerin öne çıkarıldığı, hangi kavramların kullanıldığı, hangi uzmanlık alanlarının yetkili kabul edildiği ve hangi deneyimlerin dışarıda bırakıldığı, iktidar ilişkileriyle doğrudan bağlantılıdır. Sosyal sorunların bazı boyutlarının görünür kılınırken diğerlerinin dışlanması, söylemin seçici niteliğini ortaya koyar (Gautam, 2024). Örneğin yoksulluk istatistiksel göstergelerle açıklanırken yoksulluğun deneyimsel, duygusal ve politik boyutları ihmal edilebilir. Benzer biçimde eğitim eşitsizliği sınav başarıları üzerinden tartışılırken okul dışı toplumsal koşullar, ailelerin ekonomik durumu veya bölgesel kaynak farklılıkları yeterince dikkate alınmayabilir. Bu tür bilgi üretim biçimleri, sorunun yalnızca belirli yönlerini görünür hale getirir (Mormina, 2022; Petr Zapletal, 2025). Görünür hale getirilen yönler ise çoğu zaman mevcut politik müdahale biçimleriyle uyumlu olur. Bu bağlamda eşitsizlik, yalnızca maddi düzeyde değil, epistemik düzeyde de üretilir. Epistemik eşitsizlik, bazı grupların deneyimlerinin bilgi değeri taşımadığı, bazı aktörlerin konuşma hakkından yoksun bırakıldığı veya belirli bilgi biçimlerinin meşru kabul edilmediği durumları ifade eder. Dezavantajlı grupların kendi deneyimlerini anlatma biçimleri çoğu zaman uzman söylemleri, bürokratik raporlar veya medya temsilleri tarafından gölgelenir. Böylece sosyal sorunlardan doğrudan etkilenen bireylerin bilgisi ikincil hale gelir (Petteway,

2023; Weiß, 2025). Bu durum, hem temsil adaletsizliğini hem de politik karar alma süreçlerindeki eşitsizliği derinleştirir. Söylem–iktidar–bilgi ilişkisi, sosyal sorunların teknikleştirilmesi üzerinden de işler. Teknikleştirme, sosyal ve politik nitelikteki sorunların uzmanlık dili içinde daraltılmasıdır. Bu süreçte eşitsizlikler, hak, adalet veya güç ilişkileri bağlamında değil; verimlilik, yönetim, performans, risk ve maliyet gibi kavramlarla ele alınır. Teknik dil, çoğu zaman nesnel ve tarafsız görünür. Ancak bu dil, sosyal sorunların politik boyutunu perdeleyebilir. Böylece eşitsizlikler, dönüştürülmesi gereken yapısal sorunlar yerine yönetilmesi gereken teknik meseleler olarak yeniden tanımlanır (Hervik, 2022).

2.4. Sosyo-Bilişsel Boyut: İdeolojinin Zihinsel Temsilleri

Sosyal sorunların söylemsel inşası yalnızca metinlerde, kurumlarda veya medya anlatılarında gerçekleşmez. Bu inşa süreci, bireylerin zihinsel modellerinde de karşılık bulur. Van Dijk’in sosyo-bilişsel yaklaşımı, söylem ile toplumsal yapı arasındaki ilişkinin bilişsel temsiller aracılığıyla kurulduğunu vurgular. Buna göre ideolojiler, bireylerin toplumsal gruplar, sorumluluk ilişkileri ve hak etme ölçütleri hakkında geliştirdikleri zihinsel şemalarda yerleşik hale gelir. Bu nedenle eşitsizliklerin yeniden üretimi, yalnızca dışsal söylem düzenekleriyle değil, gündelik düşünme biçimleriyle de bağlantılıdır (Ononiwu, 2024). “Hak eden” ve “hak etmeyen” ayrımı, ideolojinin zihinsel temsiller düzeyindeki en belirgin örneklerinden biridir. Sosyal yardım alan bireylerin çalışkanlık, ahlaki sorumluluk veya topluma katkı ölçütleri üzerinden değerlendirilmesi, hak temelli yaklaşımı zayıflatır. Bu ayrım, sosyal destek politikalarının evrensel haklar olarak değil, belirli koşulları sağlayan bireylere verilen ayrıcalıklar olarak algılanmasına neden olabilir (Kharbach, 2020). Böylece sosyal hakların meşruiyeti bireysel performansa bağlanır. Bu durum, eşitsizliklerin bilişsel düzeyde

yeniden üretildiğini gösterir. Yoksulluğun bireysel sorumluluk olarak çerçevesi de benzer bir işleve sahiptir (Othamn & Salih, 2022). Bireylerin yoksulluğu daha çok kişisel tercih, yetersiz çaba veya beceri eksikliğiyle açıklaması, yapısal nedenlere yönelik farkındalığı azaltır. Bu tür zihinsel temsiller, söylem aracılığıyla sürekli yeniden üretilir. Medya haberleri, siyasal açıklamalar ve gündelik konuşmalar, belirli gruplar hakkında kalıp yargılar oluşturur. Zamanla bu kalıp yargılar, toplumsal gerçekliği anlamlandırmanın doğal yolları gibi görünmeye başlar. Böylece ideoloji, açık bir inanç sistemi olmaktan çıkarak gündelik aklın parçası haline gelir. Belirli grupların risk kategorileri içinde sunulması da sosyo-bilişsel eşitsizlik üretiminin önemli bir boyutudur (Mouden, 2021). Göçmenler, yoksullar, gençler, işsizler veya sosyal yardım alan gruplar kimi zaman tehdit, yük, risk veya uyum sorunu kavramlarıyla temsil edilir. Bu temsil biçimleri, bireylerin bu gruplara yönelik zihinsel modellerini etkiler. Sonuçta toplumsal gruplar karmaşık tarihsel ve sosyal koşullar içinde değil, indirgenmiş kimlik kategorileri içinde algılanır (Hamed, 2021). Bu durum, dışlama ve ayrımcılığı yalnızca kurumsal düzeyde değil, gündelik düşünme ve etkileşim düzeyinde de yeniden üretir.

2.5. Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Konumlanması

Eleştirel söylem çözümlemesi, sosyal sorunların ideolojik ve söylemsel inşasını analiz etmek için güçlü bir kuramsal ve yöntemsel çerçeve sunar. Bu yaklaşım, dili yalnızca iletişim aracı olarak değil, toplumsal güç ilişkilerinin kurulduğu ve yeniden üretildiği bir pratik olarak ele alır. Eleştirel söylem çözümlemesi, sosyal eşitsizlikleri yalnızca betimlemeyi değil, bu eşitsizlikleri mümkün kılan söylemsel mekanizmaları görünür kılmayı amaçlar. Bu yönüyle normatif bir karakter taşır. Çünkü analiz, yalnızca dilsel yapıların incelenmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda adaletsizlik, dışlama ve tahakküm biçimlerinin ifşa

edilmesini hedefler (Riyanti, 2023). Fairclough'un üç boyutlu modeli, bu bağlamda sosyal sorunların çok katmanlı biçimde analiz edilmesine olanak sağlar. Metin düzeyi, kullanılan sözcükleri, kavramsal tercihleri, özne konumlandırmalarını ve neden-sonuç ilişkilerini incelemeyi mümkün kılar. Söylemsel pratik düzeyi, metinlerin nasıl üretildiğini, dolaşıma sokulduğunu ve tüketildiğini analiz eder. Toplumsal pratik düzeyi ise bu söylemlerin daha geniş ideolojik, ekonomik ve kurumsal bağlamlarla ilişkisini ortaya koyar (Yang, 2023; Nguyen, 2024). Böylece sosyal sorunlar, yalnızca dilsel temsiller olarak değil, toplumsal düzenin yeniden üretimiyle bağlantılı pratikler olarak değerlendirilir. Van Dijk'in sosyo-bilişsel yaklaşımı ise bu analizi zihinsel temsiller düzeyinde tamamlar (Orçin, 2026). Bu yaklaşım, söylemlerin bireylerin düşünme biçimlerinde nasıl karşılık bulduğunu ve toplumsal gruplara ilişkin ideolojik şemaların nasıl oluştuğunu açıklamaya yardımcı olur. Fairclough'un yapısal vurgusu ile van Dijk'in bilişsel yaklaşımının birlikte kullanılması, sosyal sorunların hem makro düzeydeki güç ilişkileri hem de mikro düzeydeki anlamlandırma süreçleri açısından incelenmesini sağlar (Nawaz & Hussain, 2025; Ato, 2025; Mayer & Schwemmler, 2025; Papatya & Geniş, 2018). Bu hibrit konumlanma, ideolojik eşitsizlik inşasını yalnızca metinlerde değil, kurumlarda, kamusal tartışmalarda ve gündelik bilinç biçimlerinde analiz etmeye imkân tanır.

Sosyal sorunlar bağlamında ideolojik eşitsizlik inşası, çok katmanlı bir süreçtir. Eşitsizlikler yalnızca ekonomik kaynakların adaletsiz dağılımıyla değil, bu dağılımı meşrulaştıran söylemlerle de yeniden üretilir. İdeoloji, sosyal sorunları doğal ve kaçınılmaz göstererek eleştirel müdahale alanlarını daraltır. Hegemonik söylemler, mevcut düzen için rıza üretir. Söylem-iktidar-bilgi ilişkisi, hangi bilgilerin görünür ve meşru kabul edileceğini belirler. Sosyo-bilişsel süreçler ise bu söylemlerin bireylerin zihinsel dünyasında içselleştirilmesini sağlar. Eleştirel söylem

çözümlemesi, bütün bu süreçleri görünür kılarak sosyal sorunların yalnızca maddi değil, aynı zamanda ideolojik ve söylemsel düzeyde de kurulduğunu ortaya koyar.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı içinde yapılandırılmış, eleştirel söylem çözümlemesine dayalı ikincil ve yeniden bağlamsallaştırılmış bir medya metni analizidir. Çalışmanın temel amacı, medya söyleminde sosyal sorunların hangi dilsel, ideolojik ve söylemsel mekanizmalar aracılığıyla kurulduğunu ortaya koymaktır. Bu doğrultuda haber ve köşe yazıları, yalnızca bilgi aktaran metinler olarak değil, sosyal sorunları belirli anlam kalıpları içinde kuran, bazı aktörleri görünür kılan, bazı nedenleri dışarıda bırakan ve belirli çözüm biçimlerini meşru hale getiren söylemsel pratikler olarak ele alınmıştır.

Araştırma, eleştirel söylem çözümlemesinin dil, ideoloji, iktidar ve toplumsal bağlam arasındaki ilişkiyi birlikte değerlendiren yaklaşımına dayanmaktadır. Bu çerçevede analiz, metinlerdeki sözcük seçimleri, başlıklandırma biçimleri, metaforlar, aktör konumlandırmaları, edilgen/öznesiz yapılar, neden-sonuç ilişkileri, görünürlük dağılımı ve meşruiyet sağlayan kavramlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışmada haberlerin tarihsel-siyasal olay örgüsünü yeniden kurmak amaçlanmamış; medya metinlerinde sosyal sorunların nasıl adlandırıldığı, hangi aktörlerin sorumlu veya edilgen konuma yerleştirildiği ve hangi söylemsel mekanizmalarla eşitsizliklerin yeniden üretildiği tartışılmıştır.

3.2. Veri Seti ve Korpusun Kaynağı

Bu çalışma, yazarın doktora tezinde oluşturulan medya korpusunun ikincil ve yeniden bağlamsallaştırılmış bir analizine dayanmaktadır. Tezde veri seti 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri bağlamında ideolojik inşa süreçlerini incelemek üzere kullanılmıştır. Bu çalışmada ise aynı veri setinden seçilen alıntılar, sosyal sorunların medya söyleminde hangi genel mekanizmalarla kurulduğunu örneklendirmek amacıyla yeniden yorumlanmaktadır.

Veri setinin kaynağını Cumhuriyet, Milliyet ve Zaman gazetelerinde yayımlanan haber ve köşe yazıları oluşturmaktadır. Doktora tezinde 27 Aralık 2006–15 Mayıs 2007 ve 10 Ağustos–4 Eylül 2007 tarihleri arasındaki haber ve yazılar derlenmiştir. Bu çalışmada, söz konusu tarihsel medya korpusu içinden sosyal sorunların söylemsel inşasını görünür kılma kapasitesi taşıyan seçilmiş haber ve köşe yazısı örnekleri kullanılmıştır. Dolayısıyla çalışma, tezdeki veri setinin tamamını yeniden analiz etme iddiası taşımamakta; seçilmiş örnekler üzerinden söylemsel mekanizmaların nasıl işlediğini açıklamayı amaçlamaktadır.

Bu kapsamda analiz edilen haber ve köşe yazıları, doğallaştırma ve kaçınılmazlık söylemi, bireyselleştirme ve sorumluluğun yeniden dağıtımı, aktör silikleştirme ve pasifleştirme, ötekileştirme ve damgalama, sessizlik ve söylemsel dışlama ile meşrulaştırma stratejileri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Seçilen örnekler, tarihsel-siyasal bağlamı yeniden tartışmaya açmak amacıyla değil, medya söyleminde sosyal sorunların hangi dilsel ve ideolojik mekanizmalarla kurulduğunu göstermek amacıyla kullanılmıştır.

3.3. Veri Setinin Tarihsel ve Arşivsel Niteliği

Bu çalışmada kullanılan veri setinin tarihsel niteliği, çalışmanın temel iddiasıyla uyumludur. Çalışma, medya söyleminde sosyal sorunların hangi dilsel ve ideolojik

mekanizmalarla kurulduğunu tarihsel bir gazete korpusu üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle 2007 yılına ait haber ve köşe yazıları, güncel eğilimleri ölçen veri olarak değil, söylemsel inşa süreçlerinin çözümlenmesine imkân veren arşivsel örnekler olarak kullanılmıştır. Bu veri seti, üretken yapay zekâ destekli haber üretiminin yaygınlaşmasından önceki profesyonel gazete söylemine ait tarihsel bir korpus sunmaktadır. Bu nedenle çalışma, güncel medya ortamını temsil etme iddiası taşımamakla birlikte, insan editoryal emeği, kurumsal yayın politikası ve gazetecilik pratiklerinin söylemsel izlerini taşıyan bir dönemin medya metinlerini analiz etmesi bakımından arşivsel değer taşımaktadır.

Veri setinin tarihsel niteliği, çalışmanın sınırlılığı olduğu kadar analitik değerini de oluşturmaktadır. İncelenen haber ve köşe yazıları, üretken yapay zekâ destekli haber üretiminin haber odalarında bugünkü ölçekte tartışılmadığı ve kurumsal editoryal pratiklerin daha belirgin biçimde insan gazeteciliği üzerinden işlediği bir döneme aittir. Bu nedenle veri seti, güncel dijital medya ekosistemini temsil eden bir örneklem olarak değil, üretken yapay zekâ öncesi profesyonel gazete söyleminin arşivsel bir korpusu olarak ele alınmıştır. Bu tercih, medya söyleminde ideolojik inşa, aktör konumlandırma, meşrulaştırma ve dışlama gibi mekanizmaların insan editoryal emeği ve kurumsal yayın politikası bağlamında nasıl kurulduğunu incelemeye imkân tanımaktadır.

Bu konumlandırma, çalışmanın güncel medya pratiklerine ilişkin genelleme yapma iddiasında olmadığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Analiz edilen metinler, belirli bir tarihsel dönemin medya söylemine ait seçilmiş örneklerdir. Bununla birlikte, söz konusu örnekler sosyal sorunların medya dilinde nasıl kurulduğunu, bazı grupların nasıl temsil edildiğini, bazı nedenlerin nasıl dışarıda bırakıldığını ve bazı eşitsizlik

biçimlerinin nasıl meşrulaştırıldığını çözümlemek için güçlü bir arşivsel zemin sunmaktadır.

3.4. Örnek Seçimi ve Analitik Kategoriler

Bu çalışmada haber ve köşe yazıları, rastgele bir örneklem mantığıyla değil, amaçlı örneklem yaklaşımıyla seçilmiştir. Seçim sürecinde temel ölçüt, metinlerin güncel siyasal içeriği veya tarihsel olay örgüsündeki yeri değil, sosyal sorunların medya söyleminde nasıl kurulduğunu gösteren dilsel ve söylemsel özellikleridir. Bu nedenle seçilen örnekler; ekonomik kırılganlık, piyasa söylemi, sosyal yardım, yoksulluk, kamusal görünürlük, medya çoğulculuğu, hak temelli temsil, dışlanma ve meşrulaştırma gibi sosyal sorun alanlarına temas eden metinlerden oluşmaktadır.

Analitik kategori seti, sosyal sorunların söylemsel inşasında öne çıkan altı mekanizma etrafında yapılandırılmıştır: doğallaştırma ve kaçınılmazlık söylemi, bireyselleştirme ve sorumluluğun yeniden dağıtımı, aktör silikleştirme ve pasifleştirme, ötekileştirme ve damgalama, sessizlik ve söylemsel dışlama, meşrulaştırma stratejileri. Bu kategoriler, medya metinlerinde eşitsizliklerin nasıl temsil edildiğini, sorumluluğun hangi aktörlere yöneltildiğini, hangi grupların pasif veya sorunlu konumda kurulduğunu ve hangi açıklama biçimlerinin meşru hale getirildiğini analiz etmek için kullanılmıştır.

Her alt başlıkta önce ilgili söylemsel mekanizma kavramsal olarak açıklanmış, ardından analiz edilen haber ve köşe yazılarından seçilen örneklerle somutlaştırılmıştır. Örneklerin seçiminde siyasi içerik veya taraf konumlandırması merkeze alınmamış; haber dilinin sosyal sorunları hangi kavramlar, metaforlar, aktör konumları ve nedensellik ilişkileri içinde temsil ettiği dikkate alınmıştır. Bu nedenle analiz, belirli bir siyasal olayın değerlendirmesi olarak değil, tarihsel medya

metinlerinde sosyal sorunların söylemsel kuruluşunu gösteren nitel bir yeniden okuma olarak tasarlanmıştır.

3.5. Analiz Süreci

Analiz süreci üç aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada, sosyal sorunların ideolojik ve söylemsel inşasına ilişkin kuramsal çerçeve oluşturulmuş; ideoloji, hegemonya, söylem–iktidar–bilgi ilişkisi, sosyo-bilişsel temsil ve eleştirel söylem çözümlemesi literatürü doğrultusunda temel analiz boyutları belirlenmiştir. Bu aşama, medya metnlerinin yalnızca içerik düzeyinde değil, anlam üretimi, aktör konumlandırması ve toplumsal rıza üretimi düzeyinde incelenmesini sağlamıştır.

İkinci aşamada, tarihsel medya korpusundan seçilen haber ve köşe yazıları, belirlenen altı söylemsel mekanizma etrafında yeniden okunmuştur. Bu okumada metinlerin başlıkları, kullanılan anahtar kavramlar, özne ve nesne konumları, edilgen/öznesiz yapılar, metaforlar, sayısal verilerin sunuluş biçimi, görünürlük ve sessizlik ilişkileri, meşruiyet sağlayan kavramsal çerçeveler ve sosyal sorunların hangi nedensellik içinde kurulduğu dikkate alınmıştır. Böylece her haber veya yazı, yalnızca aktardığı olay açısından değil, sosyal sorunların anlamlandırılmasına yaptığı söylemsel katkı açısından değerlendirilmiştir.

Üçüncü aşamada, seçilen haber ve köşe yazısı örnekleri mevcut kuramsal tartışmayla ilişkilendirilmiştir. Bu aşamada her söylemsel mekanizmanın sosyal sorunların ideolojik yeniden üretimindeki işlevi yorumlanmış; doğallaştırma, bireyselleştirme, aktör silikleştirme, ötekileştirme, söylemsel dışlama ve meşrulaştırma stratejilerinin eşitsizlikleri nasıl görünmez, olağan, bireysel, yönetilebilir veya rasyonel hale getirdiği tartışılmıştır. Analizin sonunda bu mekanizmaların sosyal hizmet açısından ne tür karşı-söylem, hak temelli yeniden çerçeveleme ve söylemsel adalet imkânları doğurduğu değerlendirilmiştir.

3.6. Etik Konumlanma ve Kaynak Gösterimi

Çalışmada kullanılan haber ve köşe yazıları, daha önce doktora tezi kapsamında arşivlenmiş ve kaynak haber/yazı listesinde belgelenmiş kamuya açık gazete metinlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle analiz, kişisel veri üretimine, insan katılımcılarla görüşmeye veya mahrem bilgi toplamaya dayanmamaktadır. Bununla birlikte, medya metinleri akademik analiz malzemesi olarak kullanıldığından, her haber ve köşe yazısı metin içinde gazete adı ve tarih bilgisiyle gösterilmiş; kaynakçada ayrı kayıtlar halinde verilmiştir.

Çalışma, doktora tezindeki veri setini yeniden kullanırken aynı tarihsel bağlamı birebir tekrarlamayı değil, bu veri setinden seçilen örnekleri sosyal sorunların söylemsel inşası bağlamında yeniden yorumlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışma, tezden üretilmiş olmakla birlikte, tezdeki ana tarihsel-siyasal analiz hattını doğrudan çoğaltmamaktadır. Veri kaynağı aynı tarihsel korpusa dayanmakta; ancak araştırma sorusu, kuramsal odak ve yorumlama eksenini sosyal sorunların medya söyleminde ideolojik olarak nasıl kurulduğunu açıklamaya yönelmektedir.

3.7. Sınırlılıklar

Çalışmanın temel sınırlılığı, kullanılan haber ve köşe yazısı örneklerinin tarihsel bir gazete korpusundan seçilmiş olmasıdır. Bu nedenle bulgular günümüz dijital medya ekosistemine, sosyal medya platformlarına veya üretken yapay zekâ destekli haber üretim pratiklerine doğrudan genellenemez. Ayrıca seçilen örnekler, nicel temsiliyet iddiası taşımamakta; belirlenen söylemsel mekanizmaları açıklayıcı ve yorumlayıcı biçimde görünür kılmak amacıyla kullanılmaktadır.

Bununla birlikte, bu sınırlılık çalışmanın analitik değerini ortadan kaldırmamaktadır. Tarihsel gazete korpusu, üretken yapay zekâ öncesi profesyonel haber üretimi içinde sosyal sorunların hangi kavramlarla adlandırıldığını, hangi aktörlerin

görünür kılındığını, hangi deneyimlerin dışlandığını ve hangi eşitsizlik biçimlerinin meşrulaştırıldığını incelemek için güçlü bir arşivsel zemin sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, güncel medya ortamına ilişkin doğrudan temsil iddiası taşımadan, sosyal sorunların söylemsel ve ideolojik inşasına ilişkin karşılaştırmalı gelecek araştırmalar için analitik bir başlangıç noktası sağlamaktadır.

4. SOSYAL SORUNLARDA EŞİTSİZLİKLERİN İDEOLOJİK İNŞASI: SÖYLEMSEL MEKANİZMALAR

Sosyal sorunlarda eşitsizliklerin ideolojik inşası, yalnızca belirli metinlerde yer alan açık ifadelerle sınırlı değildir. Bu inşası süreci, farklı toplumsal alanlarda tekrar eden söylemsel kalıplar, temsil biçimleri, anlamlandırma stratejileri ve dışlama mekanizmaları aracılığıyla işler. Yoksulluk, işsizlik, göç, toplumsal dışlanma, eğitimde fırsat eşitsizliği veya sosyal yardıma erişim gibi sorunlar, çoğu zaman kendiliğinden ortaya çıkan nesnel durumlar gibi sunulur. Ancak bu sorunların hangi kavramlarla tanımlandığı, hangi nedenlerle ilişkilendirildiği, kimlerin sorumlu gösterildiği ve hangi çözüm yollarının meşru kabul edildiği söylemsel olarak belirlenir. Bu nedenle sosyal sorunların analizi, yalnızca sorunların maddi sonuçlarının değil, bu sonuçların nasıl anlamlandırıldığını ve hangi ideolojik çerçeveler içinde toplumsal kabul kazandığını da incelemelidir. Bu bölüm, klasik anlamda belirli bulguların sıralandığı ampirik bir analizden ziyade, sosyal sorunların farklı bağlamlarda hangi söylemsel mekanizmalar aracılığıyla benzer biçimlerde üretildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede doğallaştırma, bireyselleştirme, aktör silikleştirme, ötekileştirme, söylemsel dışlama ve meşrulaştırma stratejileri temel analitik kategoriler olarak ele alınmaktadır. Bu mekanizmalar, birbirinden tamamen

bağımsız süreçler değildir. Aksine, çoğu zaman iç içe geçerek sosyal sorunların yapısal, tarihsel ve politik boyutlarını görünmez kılar. Böylece eşitsizlikler yalnızca ekonomik düzeyde değil, aynı zamanda söylemsel, kültürel ve sembolik düzeylerde de yeniden üretilir.

4.1. Doğallaştırma ve Kaçınılmazlık Söylemi

Doğallaştırma, sosyal sorunların tarihsel, politik ve kurumsal süreçlerin sonucu olmaktan çıkarılarak doğal, olağan ve kaçınılmaz gerçeklikler gibi sunulmasıdır. Bu söylemsel mekanizma, eşitsizliklerin toplumsal olarak üretildiği gerçeğini arka plana iter. Böylece yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik veya eğitimde eşitsizlik gibi sorunlar, belirli ekonomik ve siyasal tercihlerin sonucu olarak değil, toplumsal yaşamın kaçınılmaz parçaları olarak temsil edilir. Bu temsil biçimi, sosyal sorunların değiştirilebilir niteliğini zayıflatır ve mevcut düzenin sorgulanmasını sınırlar (Esmat, 2023). Kaçınılmazlık söylemi özellikle ekonomik krizler, piyasa koşulları, küresel rekabet, teknolojik dönüşüm veya verimlilik baskısı gibi kavramlar üzerinden kurulmaktadır. Bu söylemde sosyal sorunlar, belirli aktörlerin kararlarıyla bağlantılı olmaktan çok, kontrol edilemeyen dışsal süreçlerin doğal sonuçları olarak sunulur (Ahlstrand, 2025). Örneğin işsizliğin “piyasanın doğal dengesi”, gelir eşitsizliğinin “rekabetçi sistemin sonucu” veya sosyal hakların daraltılmasının “ekonomik zorunluluk” olarak ifade edilmesi, alternatif politika seçeneklerinin görünürlüğünü azaltır (Girerd et al., 2021). Bu durumda toplumsal sorunlar, politik olarak tartışılacak ve dönüştürülebilecek meseleler olmaktan çıkar; uyum sağlanması gereken zorunlu koşullar haline gelir. Doğallaştırma söyleminin ideolojik etkisi, toplumsal sorunların nedenlerine ilişkin düşünme biçimini sınırlandırmasında ortaya çıkar. Bir sorun kaçınılmaz olarak sunulduğunda, o soruna yönelik eleştirel müdahale de anlamsızlaştırılır. Bu durum, kamusal tartışmayı yapısal dönüşüm taleplerinden uzaklaştırır

(Jensen et al., 2024). Örneğin yoksulluğun gelir dağılımı, istihdam rejimi, sosyal politika ve mülkiyet ilişkileriyle bağlantısı görünmez hale getirildiğinde, çözüm alanı bireysel yardım, geçici destek veya sınırlı iyileştirme politikalarıyla daraltılır. Böylece eşitsizliklerin kaynağı değil, yalnızca sonuçları yönetilmeye çalışılır. Bu mekanizma aynı zamanda toplumsal rıza üretimi açısından önemlidir (Bezgrebelna et al., 2024). Doğal ve kaçınılmaz gösterilen bir eşitsizlik biçimi, adaletsizlik olarak algılanma gücünü kaybeder. İnsanlar, sosyal sorunları değiştirilmesi gereken politik sorunlar olarak değil, yaşamın olağan gerçekleri olarak görmeye başlayabilir (Mason & Rigg, 2019). Bu nedenle doğallaştırma, ideolojik yeniden üretimin etkili araçlarından biridir. Çünkü doğallaştırılmış eşitsizlik, açık baskıya ihtiyaç duymadan kabul edilebilir hale gelir.

Analiz edilen haber ve yazılarda bu mekanizmanın en açık örneklerinden biri, ekonomik istikrar, piyasa tepkisi, küresel sermaye ve kriz söylemi etrafında kurulan haber dilinde görülmektedir. Bu örneklerde toplumsal ve ekonomik sorunlar, belirli kararların veya kurumsal tercihlerin sonucu olarak değil, piyasaların doğal refleksi, sermaye hareketlerinin zorunlu sonucu veya belirsizlik dönemlerinde kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan ekonomik tepki olarak sunulmaktadır. Böylece ekonomik kırılganlık, istihdam, gelir güvencesi, reel sektör üzerindeki etkiler veya sosyal refah üzerindeki sonuçlar arka planda kalmakta; haber dili, piyasa göstergelerini toplumsal hayatı yönlendiren nesnel ve kendiliğinden işleyen güçler gibi konumlandırmaktadır.

Bu çerçevede “‘Siyasi istikrar sürece’ beklentisi Borsa’yı uçurdu” başlıklı haber, ekonomik iyileşmeyi sosyal refah, üretim, istihdam veya gelir dağılımı bağlamında değil, “istikrar beklentisi” ve borsa tepkisi üzerinden kurmaktadır (Zaman, 2007g). Başlıkta kullanılan “Borsa’yı uçurdu” ifadesi, finansal piyasayı beklentiye hızla tepki veren canlı ve özerk bir

aktör gibi kişileştirmektedir. Böylece ekonomik alan, toplumun farklı kesimlerini etkileyen politik ve kurumsal kararların sonucu olarak değil, istikrar algısına doğal biçimde tepki veren piyasa düzeni olarak temsil edilmektedir. Bu söylem, ekonomik sorunların ve refah beklentilerinin piyasa göstergeleriyle özdeşleştirilmesine yol açmakta; toplumsal sorunların yapısal kaynakları yerine, piyasa güveninin korunmasını merkeze almaktadır.

Benzer biçimde “Borsada 367 korkusu” başlıklı haber, ekonomik dalgalanmayı “korku” metaforu üzerinden açıklamakta ve borsayı kaygı duyan, tepki veren ve yön değiştiren bir özne gibi kurmaktadır (Milliyet, 2007a). Haberde, belirsizlik nedeniyle borsa endeksinin düştüğü aktarılırken, ekonomik kırılganlığın toplumsal ve yapısal boyutları geri planda kalmaktadır. Bu tür bir anlatımda finansal piyasa, toplumsal sonuçları olan bir ekonomik kurum olmaktan çok, siyasal ve kurumsal belirsizliklere duyarlı doğal bir gösterge gibi temsil edilir. Dolayısıyla güvencesizlik, ekonomik eşitsizlik veya reel sektör üzerindeki etkiler, doğrudan tartışılabilir sosyal sorunlar olarak değil, piyasanın “korkması” sonucunda ortaya çıkan olağan dalgalanmalar olarak görünür hale gelir.

Aynı söylemsel hat, “Borsa’da çöküş sürüyor, gece yarısı bildirisinin faturası ağırlaşıyor” başlığında da izlenmektedir (Zaman, 2007b). Burada “çöküş” ve “fatura” kavramları, ekonomik kaybı kaçınılmaz bir bedel ödeme süreci gibi çerçevelemektedir. Ancak bu “fatura”nın hangi toplumsal kesimler üzerinde nasıl bir yük oluşturduğu, gelir adaleti, borçluluk, istihdam, küçük yatırımcı, emekçi haneler veya sosyal refah açısından ne anlama geldiği tartışma dışında kalmaktadır. Başlık, ekonomik zararı geniş toplumsal ilişkiler ağı içinde değil, finansal göstergelerdeki kayıp üzerinden anlamlandırmaktadır. Böylece sosyal sonuçları olan bir ekonomik kırılganlık, piyasa merkezli ve kaçınılmaz bir tepki zinciri olarak kurulmaktadır.

Bu örnekler, doğallaştırma söyleminin yalnızca açık biçimde “kaçınılmazlık” sözcüğüyle kurulmadığını; piyasa, istikrar, güven, korku, çöküş ve fatura gibi kavramların birlikte işleyişiyle de üretildiğini göstermektedir. Haber dilinde piyasa, toplumsal kararların etkilediği bir alan olmaktan çok, kendi yasalarıyla işleyen ve korunması gereken hassas bir düzen gibi temsil edildiğinde, sosyal sorunların politik ve kurumsal kökenleri görünmezleşmektedir. Bu görünmezleşme, ekonomik kırılganlığın yapısal nedenlerini tartışmak yerine, toplumsal aktörleri piyasanın tepkilerine uyum sağlamaya yönelten bir anlam alanı üretmektedir. Dolayısıyla doğallaştırma ve kaçınılmazlık söylemi, sosyal sorunların değiştirilebilir niteliğini zayıflatmakta; ekonomik ve toplumsal sonuçları, piyasanın olağan refleksleri olarak kabul edilebilir hale getirmektedir.

4.2. Bireyselleştirme ve Sorumluluğun Yeniden Dağıtımı

Bireyselleştirme, yapısal eşitsizliklerin bireysel özellikler, tercihler veya yetersizlikler üzerinden açıklanmasıdır. Bu söylemsel mekanizma, sosyal sorunların toplumsal ve kurumsal nedenlerini geri plana iterken sorumluluğu bireylere yükler. İşsizlik, yoksulluk, eğitim başarısızlığı veya toplumsal dışlanma gibi sorunlar, bireyin yeterince çalışmaması, kendini geliştirmemesi, doğru kararlar almaması veya toplumsal normlara uyum sağlayamaması ile ilişkilendirilir. Böylece sistemik nedenler görünmezleşir ve sorunla karşı karşıya kalan bireyler aynı zamanda sorunun kaynağı olarak temsil edilir (Zisakou et al., 2024). Bu süreçte sorumluluk, toplumsal yapılardan bireysel faillere doğru yeniden dağıtılır. Örneğin işsizliğin ekonomik daralma, teknolojik dönüşüm, güvencesiz istihdam rejimi veya bölgesel kalkınma farklılıklarıyla ilişkisi yerine bireyin beceri eksikliğiyle açıklanması, yapısal analiz alanını daraltır (Castillo et al., 2025). Benzer biçimde yoksulluğun düşük ücret politikaları, gelir adaletsizliği veya sosyal koruma sisteminin

yetersizliği yerine bireysel harcama alışkanlıklarıyla ilişkilendirilmesi, yoksulluğun politik niteliğini zayıflatır. Bu tür söylemler, eşitsizlikleri kişisel performans meselesine dönüştürerek toplumsal sorumluluğu azaltır (Laliberte Rudman & Aldrich, 2021; Breed et al., 2025). Bireyselleştirme mekanizması, meritokratik anlatılarla da desteklenir. Meritokrasi söylemine göre bireyler, yetenekleri ve çabaları ölçüsünde toplumsal konum elde ederler. Bu çerçevede başarılı olanlar çalışkanlıkları ve becerileri nedeniyle ödüllendirilirken, başarısız olanlar kendi eksikliklerinin sonucu olarak dezavantajlı konuma düşmüş kabul edilir. Ancak bu söylem, bireylerin başlangıç koşullarındaki eşitsizlikleri, sınıfsal konumlarını, eğitim olanaklarını, toplumsal ağlarını ve kurumsal engelleri çoğu zaman göz ardı eder. Böylece eşitsizlik, adaletsiz bir yapının sonucu değil, bireysel farklılıkların doğal sonucu gibi sunulur. Bu mekanizmanın en önemli sonucu, sosyal sorunların politik niteliğinin zayıflatılmasıdır (Loumpourdi, 2021). Sorun bireysel düzeyde tanımlandığında, çözüm de bireysel düzeyde aranır. Yapısal reformlar, hak temelli sosyal politikalar veya kolektif müdahaleler yerine kişisel gelişim, beceri kazanımı, uyum sağlama ve bireysel sorumluluk vurgusu öne çıkar (Pace & Gatenio Gabel, 2025). Bu durum, eşitsizliklerin kaynağını dönüştürmek yerine bireyleri mevcut koşullara uyarlamayı hedefleyen bir yaklaşımı güçlendirir.

Analiz edilen haber ve yazılarda bireyselleştirme mekanizması özellikle yoksulluk ve sosyal yardım anlatılarında görünür hale gelmektedir. Bu örneklerde yoksulluk, gelir dağılımı, istihdam rejimi, sosyal koruma sisteminin kapsamı veya yerel yönetimlerin kurumsal sorumluluğu üzerinden tartışılmak yerine, yardım alan bireylerin davranışları, bağımlılık ilişkileri ve tercihlerine odaklanan bir dille temsil edilmektedir. Böylece sosyal yardım, hak temelli bir kamusal politika alanı olarak değil,

yoksul bireyler ile yardım dağıtan kurumlar arasındaki bağımlılık ilişkisi üzerinden anlamlandırılmaktadır.

Bu mekanizmanın belirgin örneklerinden biri, Meral Tamer'in yazısında görülmektedir (Tamer, 2007). Yazıda “Yoksul sayısı arttıkça, iktidara tepki doğar zannediyorsanız yanılıyorsunuz. Bu seçimde tam tersine iktidara bağımlılık artmış görünüyor” ifadesiyle yoksulluk, yapısal ve kurumsal bir eşitsizlik alanı olmaktan çok, yardım alan grupların siyasal ve toplumsal bağımlılığı üzerinden okunmaktadır. Aynı yazıda yoksullara, işsizlere ve “gerçek ihtiyaç sahiplerine” kömür, erzak, giyecek, cenaze yemeği ve düğün desteği sağlandığı aktarılmaktadır (Tamer, 2007). Burada dikkat çeken nokta, yoksulluğun nedenlerinin değil, yardım alanların destekle kurduğu ilişkinin öne çıkarılmasıdır. “Bağımlılık” vurgusu, yoksulluğu üreten gelir, istihdam, barınma ve sosyal güvenlik koşullarını geri plana iterken, yoksul bireyleri yardım ilişkisi içinde konumlanan edilgen alıcılar olarak temsil etmektedir.

Aynı yazıda kullanılan “kendi seçtiği gerçek ihtiyaç sahipleri” ifadesi de sorumluluğun yeniden dağıtımı bakımından önemlidir (Tamer, 2007). Bu ifade, sosyal yardımın evrensel, şeffaf ve hak temelli ölçütlerle işleyen bir sosyal politika mekanizması olarak değil, seçilen, ayıklanan ve uygun görülen kişilere yönelen bir yardım pratiği olarak algılanmasına neden olur. Böylece yoksulluk, vatandaşlık temelinde ele alınması gereken kolektif bir sosyal hak meselesi olmaktan çıkar; kimin “gerçek” ihtiyaç sahibi olduğu, kimin yardıma layık görüldüğü ve kimin bu destekten nasıl yararlandığı soruları etrafında bireyselleşir. Bu söylemsel yapı, sosyal sorunun kaynağını yoksulluğu üreten yapısal koşullardan uzaklaştırarak yardım alan bireylerin konumuna ve davranışına taşımaktadır.

İkinci örnek, sosyal yardımların büyüklüğünü sayısal verilerle aktaran 21 Temmuz 2007 tarihli Milliyet haberidir.

Haberde, hükümet ve belediyeler tarafından 4,5 yılda 3,3 milyar YTL'yi aşan yardım yapıldığı; 6 milyonu aşkın aileye 4,4 milyon ton kömür dağıtıldığı; belediyeler aracılığıyla 6 milyondan fazla aileye yapılan erzak ve para yardımının değerinin 322 milyon YTL'ye ulaştığı belirtilmektedir (Milliyet, 2007c). Bu tür sayısal aktarım, sosyal yardımın ölçeğini görünür kılmakla birlikte, yardım alan hanelerin neden bu ölçekte desteğe ihtiyaç duyduğu, kalıcı yoksulluğun hangi yapısal koşullardan beslendiği, sosyal yardımın sosyal hak mı yoksa geçici destek mi olarak kurgulandığı gibi temel soruları geri planda bırakmaktadır. Böylece yoksulluk, üretim ilişkileri, ücret politikaları, güvencesiz çalışma ve bölgesel eşitsizlikler bağlamında değil, yardım hacmi ve yardım alan aile sayısı üzerinden temsil edilmektedir.

Bu iki örnek birlikte değerlendirildiğinde, bireyselleştirme mekanizmasının doğrudan “yoksullar sorumludur” biçiminde açık bir suçlama ile kurulmadığı görülmektedir. Daha örtük düzeyde işleyen bu söylem, yoksulluğun yapısal nedenlerini sınırlı görünür kılarak dikkatleri yardım alan bireylerin bağımlılığına, ihtiyaç sahipliği statüsüne ve yardım mekanizmasıyla kurdukları ilişkiye yöneltmektedir. Bu durumda sosyal sorun, eşitsizliği üreten ekonomik ve kurumsal düzenlemelerden çok, yardım alan kişilerin mevcut destek sistemleri içindeki konumları üzerinden tartışılır hale gelmektedir. Sonuç olarak sorumluluk, yapısal koşullardan bireysel veya hane düzeyindeki ihtiyaç sahipliğine doğru yeniden dağıtılmakta; sosyal politika alanı hak temelli dönüşüm yerine yardımın yönetimi ve alıcıların sınıflandırılması üzerinden daralmaktadır.

4.3. Aktör Silikleştirme ve Pasifleştirme

Aktör silikleştirme, söylem içinde failin belirsizleştirilmesi veya tamamen ortadan kaldırılması yoluyla sorumluluk ilişkilerinin görünmez hale getirilmesidir. Sosyal

sorunlara ilişkin metinlerde edilgen yapılar, öznesiz ifadeler ve soyut kavramlar sıkça kullanılır. “Yoksulluk arttı”, “gelir dağılımı bozuldu”, “sosyal haklar daraldı” veya “işsizlik yükseldi” gibi ifadeler, bir durumu tanımlar; ancak bu durumun hangi politikalar, hangi ekonomik kararlar veya hangi kurumsal süreçler sonucunda ortaya çıktığını çoğu zaman belirtmez. Böylece sosyal sorunlar sanki kendiliğinden meydana gelen süreçlermiş gibi temsil edilir (Chaemsaitong, 2021). Bu söylemsel mekanizma, iktidar ilişkilerinin görünmezleşmesine neden olur. Eşitsizlikleri üreten veya sürdüren aktörler açık biçimde adlandırılmadığında, sorumluluğun kime ait olduğu belirsizleşir. Devlet politikaları, piyasa aktörleri, kurumsal düzenlemeler, işveren stratejileri veya uluslararası ekonomik yapılar söylemde arka plana itilebilir (Abdullahi, 2025; Chubinidze, 2025). Bu durumda sosyal sorunların yapısal nedenleri tartışma dışı kalır. Failin görünmezleştirilmesi, aynı zamanda eleştirel hesap verebilirlik talebini de zayıflatır. Pasifleştirme, yalnızca sorumluların değil, sosyal sorunlardan etkilenen bireylerin de edilgen biçimde temsil edilmesiyle ilişkilidir. Dezavantajlı gruplar çoğu zaman kendi deneyimlerini ifade eden, talepte bulunan veya politik özne olarak hareket eden aktörler olarak değil; yardım bekleyen, korunması gereken veya yönetilmesi gereken gruplar olarak sunulur (Munsoor, 2026). Bu temsil biçimi, onların toplumsal failliklerini sınırlar. Böylece sosyal sorunlardan etkilenen bireyler, eşitsizliklere karşı mücadele eden özneler değil, politikaların nesnesi haline getirilmiş gruplara dönüştürülür. Aktör silikleştirme ve pasifleştirme, sosyal sorunların yönetsel bir çerçevede ele alınmasına katkı sağlar (Huang & Gadavanij, 2025). Sorunların failleri belirsizleştğinde, çözüm arayışı da sorumluluk ve adalet ekseninden uzaklaşır. Bunun yerine risk yönetimi, kriz kontrolü veya teknik düzenleme gibi sınırlı müdahale biçimleri öne çıkar (Imran, 2025). Bu nedenle failin söylemde nasıl

konumlandırıldığı, eşitsizliklerin ideolojik inşasını anlamak açısından temel bir analiz alanıdır.

Analiz edilen haber ve yazılarda aktör silikleştirme ve pasifleştirme mekanizması, özellikle kamusal kaynakların dağıtımını, sosyal yardım pratikleri ve toplumsal grupların yardım alıcısı olarak konumlandırıldığı haber dilinde görünür hale gelmektedir. Bu örneklerde sorumluluk ilişkisi doğrudan ve açık biçimde kurulmak yerine, “dağıtıldığı iddia edildi”, “yardım yapıldığı ortaya çıktı”, “yardımda bulunulduğu ortaya çıktı” gibi edilgen veya belirsizleştirici yapılarla aktarılmaktadır. Böylece kaynak aktarımını planlayan, yürüten, denetleyen veya bundan etkilenen aktörlerin konumu geri plana itilmekte; haber dili, sosyal yardım ve kamusal destek süreçlerini belirli gruplara yönelen nesnel uygulamalar gibi temsil etmektedir.

Bu mekanizmanın bir örneği, seçim çalışmaları sırasında “halka altın, gıda, çek ve kömür dağıtıldığını” aktaran Milliyet haberinde görülmektedir (Milliyet, 2007e). Haberde kullanılan “dağıtıldığını iddia etmiştir” yapısı, kamusal kaynakların veya maddi desteklerin kim tarafından, hangi ölçütlerle, hangi kurumsal süreçler üzerinden ve hangi sosyal politika mantığı içinde dağıtıldığı sorularını arka planda bırakmaktadır. “Halk” burada destek talep eden, yardımın koşullarını sorgulayan ya da bu dağıtım pratiklerinin hak temelli niteliğini tartışan bir özne olarak değil, kendisine bir şeyler dağıtılan geniş ve belirsiz bir alıcı grup olarak konumlandırılmaktadır. Bu söylemsel yapı, sosyal yardımın yurttaşlık hakkı, yoksullukla mücadele veya sosyal koruma sistemi bağlamında tartışılmasını sınırlamakta; yardım alan grupları pasif alıcılar olarak görünür kılmaktadır.

Benzer bir aktör silikleştirme, kamu kaynağı ve kurumsal destek ilişkisini “ortaya çıktı” kalıbıyla aktaran haberlerde de görülmektedir. Zaman gazetesinin 09.04.2007 tarihli haberinde, belirli bir sivil toplum kuruluşuna “yardım yapıldığı ortaya çıktı”

ifadesi kullanılmaktadır (Zaman, 2007e). Aynı söylemsel yapı, 25.04.2007 tarihli haberde de “yardımda bulunduğu ortaya çıktı” biçiminde tekrar etmektedir (Zaman, 2007f). Bu kalıplarda haberin odağı, kamusal kaynağın hangi kurumsal gerekçeyle, hangi denetim mekanizmasıyla ve hangi sosyal fayda ölçütüyle aktarıldığından çok, sonradan görünür hale gelen bir işlem izlenimine kaymaktadır. “Ortaya çıktı” ifadesi, hem bilgiye ulaşma sürecini hem de sorumluluk ilişkisini belirsizleştirir; aktörlerin kurumsal hesap verebilirlik içindeki konumu açıkça tartışılmaz. Böylece kamusal kaynak aktarımı, sosyal ve kurumsal sorumluluk ekseninden çok, ifşa edilen bir olay biçiminde kurulmaktadır.

Bu örneklerde aktör silikleştirme, iki ayrı düzeyde işlemektedir. İlk düzeyde, yardım veya kaynak dağıtımını mümkün kılan kurumsal süreçler açık biçimde çözümlenmemektedir; dağıtımın hangi politika, mevzuat, denetim ve hak temelli ölçütler içinde gerçekleştiği görünür değildir. İkinci düzeyde, bu uygulamalardan etkilenen toplumsal gruplar kendi talepleri, deneyimleri veya sosyal hak iddialarıyla değil, yardımın yöneldiği veya yardım üzerinden tanımlanan alıcı konumlarıyla temsil edilmektedir. Bu nedenle aktör silikleştirme ve pasifleştirme, sosyal sorunların nedenlerine ilişkin hesap verebilirlik alanını daraltmakta; kamusal destek, yoksulluk ve kaynak dağıtımı gibi meseleleri hak, adalet ve kurumsal sorumluluk yerine yönetilen ve dağıtılan nesneler alanına taşımaktadır.

4.4. Ötekileştirme ve Damgalama

Ötekileştirme, belirli toplumsal grupların “normal” kabul edilen toplumsal bütünün dışında, sorunlu veya tehdit edici kategoriler içinde temsil edilmesidir. Bu mekanizma, sosyal sorunları belirli grupların kimlikleriyle ilişkilendirerek eşitsizlikleri kültürel ve sembolik düzeyde yeniden üretir.

Göçmenler, yoksullar, işsizler, sosyal yardım alanlar, etnik azınlıklar, engelliler veya gençler kimi zaman “riskli”, “uyumsuz”, “problemlı”, “yük” veya “tehdit” gibi kavramlarla sunulur (Paziuk et al., 2025). Bu tür temsiller, sosyal sorunların yapısal nedenlerini görünmez kılarken belirli grupları sorunun kaynağı olarak işaretler. Damgalama süreci, ötekileştirmenin en güçlü biçimlerinden biridir. Damgalanan gruplar, yalnızca dezavantajlı konumları nedeniyle değil, bu konumlara yüklenen olumsuz anlamlar nedeniyle de dışlanır. Örneğin yoksulluğun tembellikle, göçmenliğin güvenlik riskiyle, işsizliğin beceri eksikliğiyle veya sosyal yardım almanın bağımlılık kültürüyle ilişkilendirilmesi, bu grupların toplumsal meşruiyetini zayıflatır (Imran & Bowd, 2023; Ghaffar & Siddique, 2026). Böylece sosyal sorunlar, toplumsal adaletsizlikler olarak değil, belirli grupların özelliklerinden kaynaklanan problemler olarak algılanır. Ötekileştirme söylemi, “biz” ve “onlar” ayrımı üzerinden işler. “Biz” kategorisi çoğu zaman düzenli, üretken, uyumlu ve hak eden bir toplumsal özne olarak kurulurken; “onlar” kategorisi düzensiz, bağımlı, uyumsuz veya riskli bir grup olarak temsil edilir. Bu ayrım, toplumsal dayanışma ilişkilerini zayıflatır ve dışlayıcı politika biçimlerini meşrulaştırır (ab Rashid & Al-Ramahi, 2025). Özellikle göç, sosyal yardım, suç, yoksulluk ve kent yoksunluğu gibi alanlarda bu ayrım güçlü biçimde görünür hale gelir. Bu mekanizmanın ideolojik etkisi, eşitsizliklerin kültürel açıklamalarla meşrulaştırılmasında ortaya çıkar. Yapısal sorunlar, belirli grupların yaşam tarzlarına, kültürel özelliklerine veya ahlaki niteliklerine indirgenir. Böylece sosyal politika ve hak temelli müdahale yerine denetim, disiplin, uyum ve kontrol politikaları öne çıkar (Mosurska et al., 2023). Bu nedenle ötekileştirme ve damgalama, sosyal sorunların yalnızca ekonomik değil, sembolik şiddet yoluyla da yeniden üretildiğini göstermektedir.

Analiz edilen haber ve yazılarda ötekileştirme ve damgalama mekanizması, belirli toplumsal grupların gündelik yaşam pratikleri, kıyafet tercihleri, dini görünürlükleri veya kültürel aidiyetleri üzerinden “normal” kabul edilen toplumsal alanın dışına itilmesinde belirginleşmektedir. Bu örneklerde sorun, yalnızca bireylerin dışlanması değildir; belirli bir görünürlük biçiminin eğitim, sağlık, kamusal temsil veya toplumsal kabul alanlarında meşruiyet sorunu haline getirilmesidir. Böylece sosyal sorun, eşit yurttaşlık ve ayrımcılık bağlamında tartışılmak yerine, belirli grupların varlığının hangi alanlarda kabul edilebilir olduğu sorusuna indirgenmektedir.

Bu mekanizmanın açık örneklerinden biri, Nedim M. Hazar’ın “Vasatın kasaplığı” başlıklı yazısında görülmektedir. Yazıda “Başörtülü, öğrenci diye okula alınmaz” ifadesiyle başlayan ve başörtülü kadınların eğitim, mezuniyet töreni, haber izleme, konferans, kan verme ve muayene gibi farklı kamusal alanlarda dışlanabildiğini belirten örnekler sıralanmaktadır (Hazar, 2007). Burada başörtülü kadınlar, yalnızca belirli bir kıyafet tercihinin sahip bireyler olarak değil, kamusal alanın sınırlarını tartışmalı hale getiren bir grup olarak görünür kılınmaktadır. Yazı, bu dışlanma pratiklerini görünür kılarken, kullanılan örnekler damgalamanın nasıl işlediğini göstermesi bakımından önemlidir: başörtülü kadın, öğrenci, anne, muhabir, dinleyici veya hasta kimliğiyle değil, öncelikle başörtüsü üzerinden tanımlanmaktadır. Böylece bireyin toplumsal rolü ve yurttaşlık statüsü, görünür kimlik göstergesi tarafından gölgelenmektedir.

İkinci örnek, “Başörtülü vekiller, Komünist Çin Meclisi’nde oy kullandı” başlıklı haberdır (Zaman, 2007a). Haberde “toplumun her kesimini temsil eden parti üyeleri” ifadesiyle geleneksel kıyafetleriyle mecliste oy kullanan kadınların herhangi bir engelle karşılaşmadığı aktarılmaktadır. Bu haber, doğrudan başka bir ülke örneği üzerinden kurulmuş

olsa da karşılaştırmalı bir temsil üretmektedir. Başörtülü kadınların kamusal ve siyasal temsil alanındaki görünürlüğü, olağan yurttaşlık pratiği olarak değil, Türkiye’de tartışmalı olan bir meşruiyet sorununun karşıt örneği olarak sunulmaktadır. Bu söylemsel yapı, başörtülü kadınların kamusal alandaki varlığının kendi başına açıklama gerektiren, olağan dışılaştırılmış ve sürekli gerekçelendirilmesi gereken bir konuya dönüştüğünü göstermektedir. Başörtülü kadın burada “temsil eden yurttaş” kimliğiyle değil, kamusal kabul sınırlarını test eden bir figür olarak anlamlandırılmaktadır.

Üçüncü örnek, “İlahi okuyan kızları rejime tehdit görmek en büyük milli tehlike” başlıklı haberde ortaya çıkmaktadır (Zaman, 2007d). Haberde kız çocuklarının ilahi okumasının “tehdit” çerçevesi içinde değerlendirilmesine karşı çıkılmaktadır. Bu örnek, damgalama mekanizmasının yalnızca yetişkin gruplara değil, çocuklara ve kültürel-dini ifade biçimlerine de yöneltilebildiğini göstermektedir. Kız çocuklarının dini içerikli bir etkinlik içinde görünür olması, eğitim, çocukluk, kültürel katılım veya ifade özgürlüğü bağlamında değil, “tehdit” kavramı etrafında tartışıldığında, çocukların toplumsal konumu sembolik bir güvenlik meselesine dönüştürülmektedir. Bu söylemsel kurgu, çocukları kendi deneyimleri ve gelişimsel ihtiyaçlarıyla değil, yetişkinler dünyasının ideolojik korkuları ve sınır çizme pratikleri içinde görünür kılmaktadır.

Bu örneklerde ötekileştirme ve damgalama, belirli grupların açık biçimde aşağılanmasıyla çok, onların kamusal alandaki meşruiyetinin sürekli tartışmaya açılması yoluyla işlemektedir. Başörtülü kadınların öğrenci, anne, muhabir, dinleyici, hasta veya temsilci olarak değil, öncelikle başörtülü kimliğiyle tanımlanması; kız çocuklarının kültürel-dini ifade biçimlerinin “tehdit” kavramıyla ilişkilendirilmesi; kamusal alanın belirli görünürlük biçimlerine kapalı veya koşullu bir alan gibi kurulması, sembolik dışlamanın temel göstergeleridir. Bu

durumda sosyal sorun, yalnızca ayrımcılığa uğrayan bireylerin deneyimiyle sınırlı kalmamakta; hangi grupların “normal”, hangi grupların “sorunlu”, hangi görünürlüklerin “meşru” kabul edildiğini belirleyen daha geniş bir söylemsel düzen içinde üretilmektedir. Dolayısıyla ötekileştirme ve damgalama, sosyal eşitsizliklerin kültürel ve sembolik düzeyde yeniden üretildiğini; belirli grupların hak öznesi olmaktan çıkarılarak tartışmalı, denetlenebilir veya sınırlandırılabilir kategoriler içinde konumlandırıldığını göstermektedir.

4.5. Sessizlik ve Söylemsel Dışlama

Söylem analizinde yalnızca neyin söylendiği değil, neyin söylenmediği de önemlidir. Sessizlik, sosyal sorunların ideolojik inşasında güçlü bir mekanizma olarak işler. Bazı nedenlerin, aktörlerin, deneyimlerin veya alternatif çözüm önerilerinin sistematik biçimde gündem dışı bırakılması, eşitsizliklerin görünmezleşmesine katkı sağlar. Bu nedenle söylemsel dışlama, açık ifadeler kadar etkili bir ideolojik stratejidir (Guin & Gupta, 2025). Sosyal sorunlara ilişkin söylemlerde çoğu zaman yapısal nedenler yeterince görünür değildir. Yoksulluğun sınıfsal ilişkilerle, işsizliğin ekonomik politikalarla, eğitim eşitsizliğinin kaynak dağılımıyla veya toplumsal dışlanmanın ayrımcılık pratikleriyle ilişkisi arka plana itilebilir. Bunun yerine sorunların daha sınırlı, teknik veya bireysel boyutları vurgulanır (Sultana, 2025). Bu durum, sosyal sorunların politik niteliğini zayıflatır. Sorunun yapısal nedenleri konuşulmadığında, yapısal çözümler de düşünülmez hale gelir. Söylemsel dışlama, alternatif aktörlerin ve deneyimlerin görünmez kılınmasıyla da ilişkilidir. Dezavantajlı grupların kendi anlatıları, çoğu zaman uzman söylemleri, resmi açıklamalar veya medya temsilleri tarafından gölgelenir (Barrett et al., 2025; Davies et al., 2026). Bu durumda sosyal sorunlardan doğrudan etkilenen bireyler, kamusal tartışmanın öznesi olamaz. Onlar hakkında konuşulur; ancak onların kendi sözleri çoğu zaman sınırlı biçimde yer bulur. Bu

durum, epistemik eşitsizliği derinleştirir. Sessizlik aynı zamanda politik sorumluluğun dışlanması biçiminde de ortaya çıkar. Sosyal sorunların sonuçları tartışılırken, bu sonuçları üreten karar alma süreçleri yeterince gündeme getirilmez. Örneğin sosyal yardıma duyulan ihtiyacın artışı konuşulurken düşük ücret politikaları, güvencesiz çalışma koşulları veya sosyal koruma sisteminin yetersizlikleri tartışma dışı bırakılabilir (Kuchah et al., 2024; Süleymanoğlu-Kürüm et al., 2025). Böylece sorun görünür olsa bile, sorunun nedeni görünmez kalır. Bu nedenle sessizlik, ideolojik işleyişin pasif değil, aktif bir biçimdir.

Analiz edilen haber ve yazılarda sessizlik ve söylemsel dışlama, özellikle kamusal tartışma alanının kimlere açık olduğu, hangi görüşlerin görünür kılındığı ve hangi aktörlerin sözünün sınırlı biçimde dolaşıma girdiği üzerinden izlenebilmektedir. Bu örneklerde sosyal sorun, yalnızca belirli bir grubun dezavantajı olarak değil, kamusal görünürlük hakkının, ifade özgürlüğünün ve medya çoğulculuğunun daralması olarak ortaya çıkmaktadır. Medya alanında bazı seslerin öne çıkarılması, bazı seslerin ise sınırlı temsil edilmesi ya da bütünüyle gündem dışına itilmesi, söylemsel dışlamanın doğrudan işleyişini göstermektedir.

Bu mekanizmanın açık örneklerinden biri, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan “Basını susturma adımı” başlıklı haberde görülmektedir (Cumhuriyet, 2007). Haberde muhalif yayın organlarına yönelik mali denetim ve hesap hareketlerinin incelenmesi, “medyaya baskı” ve “susturma girişi” çerçevesinde sunulmaktadır. Bu örnekte sessizlik, yalnızca bir haberin yayımlanmaması anlamına gelmemektedir; medya kurumlarının konuşma, eleştirme ve alternatif gündem oluşturma kapasitesinin denetim süreçleri yoluyla sınırlandırılması ihtimali üzerinden kurulmaktadır. Böyle bir söylemsel çerçevede kamusal sorun, belirli bir medya kuruluşunun yaşadığı idari işlem olmaktan çıkar; farklı görüşlerin kamuoyuna ulaşma kanallarının daralması meselesine dönüşür. Bu nedenle haber, sosyal

sorunların görünürlüğünün medya çoğulculuğu ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Benzer bir dışlama mekanizması, “Nokta Dergisi kapanıyor” başlıklı haberde de izlenmektedir (Milliyet, 2007d). Haberin başlığı, bir yayın organının kamusal alandan çekilmesini doğrudan görünür kılmaktadır. Burada önemli olan yalnızca bir derginin kapanması değildir; araştırmacı gazetecilik, eleştirel yayıncılık ve alternatif bilgi üretimi için kullanılan bir mecranın kamusal tartışma alanından eksilmesidir. Derginin kapanması, medya alanındaki ses çeşitliliğini azaltan bir gelişme olarak okunabilir. Söylemsel dışlama açısından bakıldığında, belirli yayın organlarının sürdürülebilirliğini kaybetmesi, bazı konuların, belgelerin, iddiaların veya eleştirel perspektiflerin daha sınırlı dolaşıma girmesi sonucunu doğurur. Böylece bazı toplumsal ve kurumsal sorunlar görünür olmadan kalabilir.

Üçüncü örnek, “İnternet siteleri ‘Erzurum’u görmedi” başlıklı haberdır (Zaman, 2007d). Bu başlık, söylemsel dışlamayı doğrudan haber değeri atfetme pratiği üzerinden göstermektedir. “Görmedi” ifadesi, bir olayın fiilen gerçekleşmiş olmasına rağmen dijital haber alanında yeterince görünür kılınmadığı iddiasını taşımaktadır. Bu tür bir haber dili, merkezî medya gündeminin hangi olayları görünür kabul ettiği, hangi bölgesel veya yerel katılımları geri planda bıraktığı sorusunu gündeme getirir. Sosyal sorunlar açısından bu örnek, yalnızca bir etkinliğin haberleştirilmemesiyle ilgili değildir; bölgesel seslerin, taşra/kent dışı kamusal katılım biçimlerinin ve merkez dışı toplumsal görünürlüklerin medya gündeminde nasıl ikincil konuma itilebildiğini göstermektedir. Böylece sessizlik, mekânsal bir hiyerarşi de üretir: bazı şehirler, gruplar veya katılım biçimleri merkezî gündeme dahil edilirken, bazıları daha sınırlı görünür hale gelir.

Dördüncü örnek, “Emin Çölaşan’ın yazılarına son verildi iddiası” başlıklı haberdır (Zaman, 2007c). Bu haber, doğrudan bir köşe yazarının yazılarının sona erdirildiği iddiası üzerinden kamusal söz alanının daralması meselesini gündeme taşımaktadır. Burada konu, tekil bir yazarın mesleki pozisyonunun ötesinde, gazetelerde hangi yorumların sürdürülebilir olduğu, hangi eleştirel pozisyonların yayın alanı bulabildiği ve medya sahipliği/editoryal tercihlerinin kamusal tartışmanın sınırlarını nasıl etkilediğiyle ilgilidir. Bir yazarın sesinin kesilmesi ya da yazı alanının ortadan kalkması, onun temsil ettiği okur gruplarının ve tartışma çizgisinin de kamusal dolaşımdaki ağırlığını azaltabilir. Dolayısıyla söylemsel dışlama, yalnızca açık sansür biçiminde değil, editoryal kararlar, yayın politikaları ve medya sahipliği ilişkileri üzerinden de işleyebilir.

Bu örnekler, sessizlik ve söylemsel dışlamanın pasif bir yokluk olmadığını; haber değeri verme, gündeme alma, görünür kılma, yayın alanı açma veya kapatma pratikleriyle aktif olarak üretildiğini göstermektedir. Bir medya kuruluşunun denetim baskısı altında kalması, bir derginin kapanması, bir bölgesel olayın dijital haber alanında görünmezleşmesi veya bir köşe yazarının yazı alanının sonlandırılması, farklı düzeylerde aynı soruna işaret eder: kamusal tartışma alanı eşit biçimde dağılmamaktadır. Bu nedenle sosyal sorunların söylemsel inşasında sessizlik, yalnızca bazı konuların konuşulmaması değil, bazı aktörlerin, bölgelerin, deneyimlerin ve eleştirel anlatıların kamusal dolaşımdan sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Böyle bir sınırlama, sosyal sorunların nedenlerini, etkilenen grupların deneyimlerini ve alternatif çözüm önerilerini görünmez hale getirerek eşitsizliklerin yeniden üretimine katkı sağlar.

4.6. Meşrulaştırma Stratejileri

Meşrulaştırma, mevcut eşitsizliklerin adil, gerekli veya kaçınılmaz sonuçlar olarak sunulmasıdır. Bu strateji, sosyal

sorunların sürdürülmesini sağlayan temel ideolojik mekanizmalardan biridir. Eşitsizlikler, çoğu zaman verimlilik, rekabet, meritokrasi, piyasa disiplini, ekonomik büyüme veya sürdürülebilirlik gibi olumlu çağrışımlara sahip kavramlar üzerinden meşrulaştırılır. Bu kavramlar, ilk bakışta tarafsız ve rasyonel görünür; ancak belirli bağlamlarda eşitsizlikleri doğal ve kabul edilebilir hale getirebilir (Santori, 2023). Verimlilik söylemi, sosyal hakların daraltılması veya kamu hizmetlerinin yeniden yapılandırılması süreçlerinde sıkça kullanılır. Bu söylemde sosyal politikalar, hak ve adalet ekseninde değil, maliyet ve performans ekseninde değerlendirilir. Böylece sosyal destek mekanizmaları toplumsal sorumluluk alanı olmaktan çıkarak ekonomik yük olarak çerçevelenir (Clarke et al., 2024). Rekabet söylemi ise bireyler, kurumlar ve toplumlar arasındaki eşitsizlikleri piyasa mantığı içinde meşrulaştırır. Rekabetin doğal ve gerekli olduğu varsayıldığında, eşitsizlik de rekabetin olağan sonucu olarak kabul edilir. Meritokrasi, meşrulaştırma stratejileri içinde özel bir yere sahiptir (Castillo et al., 2025). Bu söylem, toplumsal konumların bireysel yetenek ve çaba sonucunda belirlendiği varsayımına dayanır. Böylece ayrıcalıklı konumlar hak edilmiş başarılar, dezavantajlı konumlar ise bireysel yetersizlikler olarak yorumlanır. Ancak meritokratik söylem, bireylerin eşit başlangıç koşullarına sahip olmadığını çoğu zaman göz ardı eder (Sellami, 2025). Eğitim olanakları, aile geliri, toplumsal çevre, cinsiyet, etnik köken ve bölgesel farklılıklar gibi etkenler görünmez hale geldiğinde, eşitsizlik adil bir sonuç gibi sunulur. Meşrulaştırma stratejileri, sosyal sorunların çözüm alanını da belirler. Eşitsizlikler verimlilik veya rekabet adına gerekli gösterildiğinde, eşitlikçi politikalar gerçekçi olmayan müdahaleler olarak temsil edilebilir. Bu durum, sosyal adalet talebini zayıflatır ve mevcut düzenin devamlılığını sağlar (Ahlstrand, 2025). Dolayısıyla meşrulaştırma, yalnızca eşitsizlikleri açıklayan bir söylem değil, onları yeniden üreten ideolojik bir pratiktir.

Analiz edilen haber ve yazılarda meşrulaştırma stratejileri özellikle ekonomik rasyonalite, üretim kapasitesi, uluslararası rekabet, sermaye akışı ve istikrar kavramları etrafında kurulmaktadır. Bu örneklerde sosyal ve ekonomik düzenlemeler, hak, eşitlik veya toplumsal adalet ekseninden çok, piyasa güveni, sermaye hareketleri ve rekabet kapasitesi üzerinden anlamlandırılmaktadır. Böylece ekonomik ve toplumsal tercihlerin tartışmalı niteliği geri plana itilmekte; belirli yönelimler “üretim”, “rekabet”, “istikrar” ve “sermaye güveni” gibi olumlu çağrışımlarla rasyonel ve gerekli gösterilmektedir.

Bu mekanizmanın açık örneklerinden biri, Ali Bulaç’ın 16.04.2007 tarihli Zaman yazısında görülmektedir. Yazıda, “Anadolu’da biriken enerjinin önü açılacak ve böylelikle uluslararası rekabet piyasasına çıkmanın imkânları bulunacak” ifadesiyle belirli bir ekonomik-toplumsal yönelim, üretim kapasitesinin açığa çıkması ve uluslararası rekabet alanına katılım üzerinden meşrulaştırılmaktadır (Bulaç, 2007). Aynı pasajda karşıt seçenek, “ciddi bir üretim tabanına dayanmayan rant ve avantajların genel geçer olduğu ülke konumu”nun korunması olarak tanımlanmaktadır (Bulaç, 2007). Bu söylemsel karşıtlıkta bir taraf üretim, enerji, rekabet ve dışa açılma ile ilişkilendirilirken; diğer taraf rant, avantaj ve durağanlık ile tanımlanmaktadır. Böylece ekonomik ve toplumsal tercih, eşitlikçi bölüşüm, sosyal haklar veya sınıfsal sonuçlar bağlamında değil, üretkenlik ve rekabet kapasitesi üzerinden rasyonelleştirilmektedir. Rekabet piyasasına çıkmak, tartışılması gereken bir politika tercihi olmaktan çok, ülkenin önünü açacak zorunlu ve olumlu bir yönelim gibi sunulmaktadır.

İkinci örnek, küresel sermaye söylemi üzerinden kurulan meşrulaştırma stratejisidir. Milliyet’te 17.04.2007 tarihinde aktarılan “Rejimin tehlikede olduğu bir ülkeye küresel sermaye girer mi?” ifadesi, toplumsal ve kurumsal güvenin ölçütünü sermaye girişine bağlamaktadır (Milliyet, 2007b). Bu söylemde

küresel sermaye, yalnızca ekonomik bir aktör değil, aynı zamanda ülkenin istikrarını ve normal işleyişini doğrulayan bir gösterge gibi konumlandırılmaktadır. Böylece toplumsal sorunların, demokratik katılımın, sosyal hakların veya yurttaşlık güvencelerinin değerlendirilmesi yerine, dış sermayenin ülkeye giriş yapıp yapmadığı temel meşruiyet ölçütüne dönüşmektedir. Bu tür bir meşrulaştırma, ekonomik göstergeleri toplumsal iyilik halinin yerine ikame etme riski taşır; çünkü sermaye güveni ile sosyal adalet arasındaki olası gerilimler görünmezleşir.

Üçüncü örnek, Güngör Uras'ın 13.05.2007 tarihli Milliyet yazısında aktarılan değerlendirmede izlenmektedir. Yazıda Amerika'nın Adalet ve Kalkınma Partisi'ne desteğinin “alternatifi ordu. Türkiye’de başka parti yok. Demokrasi ilgili iktidar sayesinde varlığını sürdürüyor” biçiminde temellendirildiği aktarılmaktadır (Uras, 2007). Bu örnekte meşrulaştırma, siyasal çoğulculuk veya toplumsal temsil çeşitliliği üzerinden değil, alternatif yokluğu ve düzenin devamlılığı üzerinden kurulmaktadır. “Başka parti yok” ve “demokrasi ... sayesinde varlığını sürdürüyor” ifadeleri, karmaşık bir siyasal ve toplumsal alanı tek bir zorunlu seçenek mantığına indirgemektedir. Bu söylemsel yapı, sosyal sorunlar açısından önemlidir; çünkü kamusal tercih alanını daraltarak farklı toplumsal taleplerin, alternatif politikaların ve eşitlikçi seçeneklerin görünürlüğünü sınırlandırabilir. Meşruiyet, çoğul katılım ve hak temelli tartışma yerine, düzenin sürdürülmesi ve alternatiflerin zayıflığı üzerinden üretilmektedir.

Bu örneklerde meşrulaştırma stratejileri, doğrudan eşitsizlikleri savunan açık ifadelerle değil, belirli kavramlara yüklenen olumlu anlamlarla işlemektedir. “Üretim”, “rekabet”, “sermaye”, “istikrar”, “güven” ve “alternatifsizlik” gibi kavramlar, ilk bakışta teknik veya rasyonel görünür; ancak toplumsal bağlam içinde belirli politika yönelimlerini daha makul, daha gerekli ve daha kabul edilebilir hale getirir. Bu

nedenle meşrulaştırma, sosyal sorunların nedenlerini açıkça reddetmeden de etkili olabilir. Ekonomik büyüme, piyasa güveni veya rekabet kapasitesi öne çıkarıldığında, gelir dağılımı, sosyal koruma, çalışma koşulları, bölgesel eşitsizlikler ve sosyal haklar ikincil konuma itilebilir. Böylece sosyal adalet talebi, ekonomik rasyonallite söylemi içinde sınırlanır; mevcut düzen, zorunlu, makul veya alternatifsiz bir çerçeve içinde yeniden üretilir.

Sosyal sorunlarda eşitsizliklerin ideolojik inşası, birbirini tamamlayan çok sayıda söylemsel mekanizma aracılığıyla gerçekleşmektedir. Doğallaştırma, eşitsizlikleri kaçınılmaz gösterir. Bireyselleştirme, yapısal sorumluluğu bireylere aktarır. Aktör silikleştirme, fail ve sorumluluk ilişkilerini belirsizleştirir. Ötekileştirme, belirli grupları sorunlu kategoriler içinde temsil eder. Sessizlik, yapısal nedenleri ve alternatif söylemleri görünmez kılar. Meşrulaştırma ise eşitsizlikleri adil, gerekli veya rasyonel sonuçlar olarak yeniden çerçeveler. Bu mekanizmalar birlikte işlediğinde sosyal sorunlar, yalnızca maddi koşulların sonucu olmaktan çıkar; ideolojik olarak kurulan, söylem aracılığıyla sürdürülen ve toplumsal rıza yoluyla yeniden üretilen süreçler haline gelir. Eleştirel söylem çözümlemesi açısından bu mekanizmaların görünür kılınması, sosyal sorunların yalnızca sonuçlarını değil, onları mümkün kılan anlam düzenlerini de sorgulamak açısından önem taşımaktadır.

5. SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA KARŞI-SÖYLEM VE ELEŞTİREL MÜDAHALE İMKANLARI

Sosyal sorunların söylemsel olarak inşa edilmesi, bu sorunların yalnızca dilsel düzeyde üretildiği anlamına gelmez. Ancak bu durum, sosyal sorunların nasıl tanımlandığı, hangi aktörlerin sorumlu gösterildiği ve hangi çözüm biçimlerinin mümkün kabul edildiği üzerinde söylemin belirleyici bir rol

oynadığını göstermektedir. Bu nedenle sosyal sorunlar söylem aracılığıyla doğallaştırılıyor, bireyselleştiriliyor, ötekileştiriliyor ve meşrulaştırılıyorsa, aynı zamanda alternatif söylemler yoluyla yeniden çerçevelenebilir. Bu noktada sosyal hizmet disiplini, yalnızca sosyal sorunlara müdahale eden uygulamalı bir alan olarak değil, aynı zamanda sosyal sorunların anlamlandırılma biçimlerine eleştirel biçimde müdahale eden dönüştürücü bir bilgi ve eylem alanı olarak değerlendirilmelidir (Murshed et al., 2025). Sosyal hizmet, tarihsel olarak dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmeyi, sosyal adaleti güçlendirmeyi, insan haklarını savunmayı ve bireylerin toplumsal yaşama eşit katılımını desteklemeyi amaçlayan bir disiplindir. Bu yönüyle sosyal hizmetin müdahale alanı yalnızca bireysel sorunlarla sınırlı değildir. Bireylerin yaşadığı güçlükler, çoğu zaman daha geniş yapısal eşitsizliklerle, kurumsal dışlanma biçimleriyle ve toplumsal güç ilişkileriyle bağlantılıdır (Rugkasa & Ylvisaker, 2021; Piippo et al., 2022). Dolayısıyla sosyal hizmet, sosyal sorunları yalnızca bireyin uyum kapasitesi ya da kişisel yetersizlikleri üzerinden değerlendiren yaklaşımlara karşı eleştirel bir konum geliştirmek zorundadır. Bu eleştirel konum, sosyal hizmetin karşı-söylem üretme potansiyelinin temelini oluşturmaktadır.

Önceki bölümde incelenen haber ve yazı örnekleri, sosyal sorunların medya söyleminde yalnızca tanımlanmadığını, aynı zamanda belirli anlam kalıpları içinde yeniden kurulduğunu göstermektedir. Doğallaştırma, bireyselleştirme, aktör silikleştirme, ötekileştirme, söylemsel dışlama ve meşrulaştırma stratejileri; yoksulluk, sosyal yardım, kamusal görünürlük, medya çoğulculuğu ve ekonomik kırılganlık gibi sorunların nasıl temsil edildiğini belirleyen temel söylemsel mekanizmalar olarak öne çıkmaktadır. Bu mekanizmalar sosyal sorunların yapısal nedenlerini, etkilenen grupların özne konumunu ve hak temelli çözüm imkânlarını sınırlayabildiği için, sosyal hizmet açısından

yalnızca teorik değil, aynı zamanda mesleki, etik ve politik bir müdahale alanı üretmektedir. Bu nedenle izleyen bölüm, sosyal hizmetin söz konusu söylemsel mekanizmalara karşı nasıl bir karşı-söylem, hak temelli yeniden çerçeveleme ve söylemsel adalet perspektifi geliştirebileceğini tartışmaktadır.

5.1. Sosyal Hizmetin Söylemsel Müdahale Alanı

Sosyal hizmet müdahalesi çoğu zaman danışmanlık, vaka yönetimi, sosyal yardım, kriz müdahalesi, rehabilitasyon, toplumsal destek ve savunuculuk faaliyetleriyle ilişkilendirilmektedir. Ancak sosyal hizmetin etkisi yalnızca bu uygulama alanlarıyla sınırlı değildir. Bu bağlamda sosyal hizmetin söylemsel müdahale kapasitesi, medya metinlerinde görünür hale gelen doğallaştırma, bireyselleştirme, aktör silikleştirme, ötekileştirme, söylemsel dışlama ve meşrulaştırma mekanizmalarına karşı yapısal, hak temelli ve güçlendirici açıklama biçimleri geliştirme sorumluluğu ile ilişkilidir.

Sosyal hizmet uzmanları, kullandıkları kavramlar, hazırladıkları raporlar, kurumsal değerlendirmeler, politika önerileri ve akademik üretimleri aracılığıyla sosyal sorunların nasıl anlaşılabacağına dair söylemsel bir alan da oluştururlar. Bu nedenle sosyal hizmet, sosyal sorunların anlamlandırılmasında pasif bir aktör değil, aktif bir söylem üreticisidir (Razon & Feldman, 2025). Söylemsel müdahale, sosyal sorunlara ilişkin hâkim anlam kalıplarının sorgulanması ve bunların yerine daha adil, kapsayıcı ve hak temelli açıklama biçimlerinin geliştirilmesi anlamına gelir. Örneğin yoksulluğun bireysel başarısızlık olarak değil, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, güvencesiz çalışma koşulları, sosyal koruma sisteminin yetersizliği ve kamusal kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler bağlamında ele alınması, söylemsel bir müdahaledir (Leotti et al., 2022; Saar-Heiman et al., 2023). Benzer biçimde göçmenlerin yalnızca risk veya yük kategorileri içinde değil, hak sahibi bireyler ve toplumsal katılım

aktörleri olarak temsil edilmesi de karşı-söylem üretiminin önemli bir örneğidir. Bu çerçevede sosyal hizmetin dili, müdahalenin kendisi kadar önemlidir. Kullanılan kavramlar, bireyleri güçlendirebilir ya da damgalayabilir; sosyal sorunları yapısal bağlamına yerleştirebilir ya da bireyselleştirebilir; hak temelli bir bakış açısını güçlendirebilir ya da yardım alan bireyleri pasif alıcılar olarak konumlandırabilir (Smith-Carrier & David, 2023; Pedroni, 2025). Bu nedenle sosyal hizmetin söylemsel sorumluluğu, yalnızca doğru hizmet sunmakla değil, aynı zamanda sosyal sorunları adil ve eleştirel biçimde adlandırmakla da ilgilidir.

5.2. Karşı-Söylem Kavramı ve Dönüştürücü Potansiyeli

Karşı-söylem, hegemonik söylemlerin ürettiği anlam kalıplarına alternatif açıklama, temsil ve çerçeveleme biçimleri geliştirme süreci olarak tanımlanabilir. Hegemonik söylemler, sosyal sorunları çoğu zaman bireysel eksiklik, kültürel uyumsuzluk, ekonomik zorunluluk veya güvenlik riski gibi çerçeveler içinde sunar. Karşı-söylem ise bu çerçeveleri sorgular ve sosyal sorunları yapısal eşitsizlikler, insan hakları, sosyal adalet ve kamusal sorumluluk bağlamında yeniden tanımlar (Lin, 2025). Sosyal hizmet bağlamında karşı-söylem, öncelikle sosyal sorunlardan etkilenen bireylerin ve grupların yalnızca mağdur, muhtaç ya da risk taşıyan kişiler olarak temsil edilmesine karşı çıkar. Bunun yerine bu bireyleri hak sahibi, deneyim bilgisine sahip, toplumsal özne ve değişim aktörü olarak konumlandırır. Bu yaklaşım, sosyal hizmetin güçlendirme perspektifiyle doğrudan ilişkilidir (Bolt & O'Leary, 2025). Güçlendirme, bireylerin yalnızca mevcut koşullara uyum sağlamasını değil, bu koşulları dönüştürme kapasitesinin desteklenmesini ifade eder. Dolayısıyla karşı-söylem, bireylerin sesini görünür kılarak onların kamusal alanda temsil edilme biçimlerini dönüştürmeyi hedefler. Karşı-söylemin dönüştürücü potansiyeli, sosyal

sorunların nedenlerine ilişkin açıklama çerçevesini değiştirmesinde ortaya çıkar. Örneğin işsizliğin bireysel beceri eksikliğine indirgenmesi yerine, ekonomik yapı, istihdam politikaları, bölgesel eşitsizlikler ve eğitim sistemindeki fırsat farklılıklarıyla ilişkilendirilmesi, sorunun çözüm alanını genişletir (Ohnmacht & Yıldız, 2021; Baines, 2022). Böyle bir çerçeve, yalnızca bireyin mesleki becerilerini artırmayı değil, aynı zamanda istihdam rejimini, sosyal güvenlik sistemini ve kamu politikalarını tartışmaya açar. Bu nedenle karşı-söylem, yalnızca dilsel bir itiraz değil, politik müdahale alanını genişleten eleştirel bir pratiktir.

5.3. Hak Temelli Yaklaşımın Yeniden Çerçeveleme Gücü

Hak temelli yaklaşım, sosyal hizmetin karşı-söylem üretiminde en önemli dayanaklarından biridir. Bu yaklaşım, sosyal sorunları yardım, merhamet veya bireysel eksiklik çerçevesinde değil, hak, adalet ve eşit yurttaşlık temelinde ele alır. Hak temelli bakış açısına göre bireyler sosyal hizmetlerin pasif alıcıları değil, insan onuruna uygun yaşam koşullarına sahip olma hakkı bulunan öznelerdir (Raeymaeckers et al., 2025). Bu nedenle sosyal hizmet uygulamaları, yalnızca ihtiyaçların giderilmesini değil, haklara erişimin güvence altına alınmasını hedeflemelidir. Hak temelli yaklaşım, sosyal sorunların bireyselleştirilmesine karşı güçlü bir eleştirel zemin sunar. Yoksulluk, işsizlik, barınma sorunu, sağlık hizmetlerine erişememe veya eğitim eşitsizliği gibi sorunlar, bireylerin kişisel başarısızlıkları olarak değil, toplumsal kaynakların adaletsiz dağılımı ve haklara erişimdeki yapısal engeller olarak değerlendirilir (Androff & Mathis, 2022; Chigangaidze, 2022). Bu çerçeve, sosyal sorunların çözümünü bireysel uyum politikalarından çıkararak kamusal sorumluluk, sosyal politika ve kurumsal dönüşüm alanına taşır. Hak temelli yaklaşım aynı zamanda damgalayıcı söylemlere karşı da dönüştürücü bir işlev görür. Sosyal yardım alan bireylerin

“bağımlı”, “yük” veya “hak etmeyen” gruplar olarak temsil edilmesi, sosyal hakların meşruiyetini zayıflatır. Buna karşılık hak temelli söylem, sosyal destek mekanizmalarını lütuf ya da geçici yardım olarak değil, sosyal devletin temel sorumlulukları arasında değerlendirir (Mantouvalou, 2020; McGregor et al., 2020). Böylece sosyal hizmet, yardım alan bireylerin toplumsal konumunu yeniden tanımlar ve onları pasif alıcılar yerine hak talep eden yurttaşlar olarak konumlandırır.

5.4. Eleştirel Sosyal Hizmet ve Yapısal Müdahale

Eleştirel sosyal hizmet, bireysel sorunların toplumsal yapıdan bağımsız ele alınamayacağı varsayımına dayanır. Bu yaklaşım, sosyal sorunların sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite, göç statüsü, engellilik, yaş, mekânsal eşitsizlik ve kurumsal ayrımcılık gibi farklı güç ilişkileriyle bağlantılı olduğunu vurgular. Bu nedenle eleştirel sosyal hizmet, bireylerin yaşadığı sorunları yalnızca psikososyal düzeyde değil, aynı zamanda politik ve yapısal düzeyde analiz eder. Yapısal müdahale, sosyal hizmetin karşı-söylem üretme kapasitesinin uygulama alanındaki karşılığıdır (Chiwara, 2024). Sosyal hizmet uzmanı, bireyin yaşadığı güçlüğü yalnızca bireysel baş etme becerileriyle açıklamak yerine, bu güçlüğü ortaya çıkaran kurumsal ve toplumsal koşulları da dikkate almalıdır. Örneğin bir ailenin yoksulluk nedeniyle çocuklarının eğitim olanaklarından yeterince yararlanamaması, yalnızca ailenin ekonomik yönetimiyle açıklanamaz. Bu durum, gelir dağılımı, sosyal yardım politikaları, eğitim sisteminin kaynak yapısı ve bölgesel eşitsizliklerle birlikte değerlendirilmelidir (McGregor et al., 2020; Chigangaidze, 2022). Eleştirel sosyal hizmetin önemi, uygulama ile politika arasındaki bağı güçlendirmesinde ortaya çıkar. Sosyal hizmet uzmanları, sahada karşılaştıkları sorunları yalnızca bireysel vakalar olarak değil, daha geniş toplumsal örüntülerin göstergeleri olarak değerlendirebilir. Bu değerlendirme, sosyal politika üretimine veri sağlayabilir ve sosyal sorunların yapısal

nedenlerinin görünür kılınmasına katkıda bulunabilir (Mantouvalou, 2020; Vandekinderen et al., 2020). Böylece sosyal hizmet, yalnızca mevcut sorunların sonuçlarıyla ilgilenen bir alan olmaktan çıkar; eşitsizlikleri üreten koşullara müdahale eden eleştirel bir toplumsal aktöre dönüşür.

5.5. Akademi, Kamu Politikası ve Sosyal Hizmet Arasındaki İlişki

Alternatif söylemlerin geliştirilmesinde sosyal hizmet uygulaması, akademik bilgi üretimi ve kamu politikası arasındaki ilişki kritik öneme sahiptir. Akademi, sosyal sorunların kavramsallaştırılması ve analiz edilmesi açısından önemli bir bilgi üretim alanıdır. Ancak akademik bilgi yalnızca teorik düzeyde kaldığında, sosyal sorunların dönüşümüne sınırlı katkı sunabilir (Mayer & Schwemmler, 2025). Bu nedenle sosyal hizmet alanındaki akademik çalışmaların, uygulama deneyimleri ve politika süreçleriyle ilişkilendirilmesi gerekir. Kamu politikası ise sosyal sorunlara yönelik müdahale biçimlerinin kurumsal düzeyde belirlendiği temel alandır. Sosyal hizmet disiplini, kamu politikası süreçlerine yalnızca teknik öneriler sunan bir alan olarak değil, hak temelli ve eleştirel bir perspektif kazandıran bir aktör olarak katılmalıdır (Tilbury et al., 2020; Frost & Dolan, 2021). Bu katılım, sosyal sorunların yalnızca maliyet, risk veya yönetim sorunu olarak değil, sosyal adalet ve insan hakları bağlamında değerlendirilmesine katkı sağlar. Sosyal hizmet uygulaması, akademi ve kamu politikası arasında kurulan güçlü ilişki, karşı-söylemin toplumsal etkisini artırabilir. Sahadan elde edilen deneyim bilgisi akademik analizle desteklendiğinde, sosyal sorunların yapısal nedenleri daha görünür hale gelir. Akademik bilgi politika süreçlerine aktarıldığında ise alternatif söylemler kurumsal düzeyde karşılık bulabilir (Almakhamreh, 2022; Ciocca Eller, 2024). Bu nedenle sosyal hizmetin dönüştürücü kapasitesi, yalnızca bireysel uygulamalarda değil, bilgi üretimi ve politika geliştirme süreçlerinde de aranmalıdır.

5.6. Sosyal Hizmette Etik Sorumluluk ve Söylemsel Adalet

Sosyal hizmetin karşı-söylem üretme sorumluluğu, aynı zamanda etik bir sorumluluktur. Sosyal hizmet mesleği, insan onuruna saygı, sosyal adalet, ayrımcılıkla mücadele, katılım ve güçlendirme gibi temel etik ilkelere dayanır. Bu ilkeler, yalnızca uygulama süreçlerinde değil, sosyal sorunların nasıl adlandırıldığı ve temsil edildiği konusunda da belirleyici olmalıdır. Çünkü dil, bireylerin toplumsal konumunu etkileyen güçlü bir araçtır. Söylemsel adalet, sosyal sorunlardan etkilenen bireylerin ve grupların adil, kapsayıcı ve hak temelli biçimde temsil edilmesini ifade eder (D'Enbeau et al., 2021; Pollock, 2026). Bu yaklaşım, damgalayıcı, indirgemeci ve dışlayıcı dil kullanımına karşı eleştirel bir duyarlılık gerektirir. Sosyal hizmet uzmanları, raporlarında, değerlendirmelerinde ve kamusal açıklamalarında bireyleri sorunların faili olarak göstermeyen, onların deneyimlerini değersizleştirmeyen ve yapısal bağlamı görünür kılan bir dil kullanmalıdır (Kim, 2022). Bu dilsel tercih, yalnızca mesleki nezaket meselesi değildir; eşitsizliklerin yeniden üretilmesini engellemeye yönelik etik bir müdahaledir. Söylemsel adalet aynı zamanda katılımcı temsil anlayışını gerektirir. Sosyal sorunlardan etkilenen bireyler hakkında konuşmak yerine, onların kendi deneyimlerini ifade edebilecekleri alanların açılması önemlidir. Bu durum, sosyal hizmetin savunuculuk rolüyle doğrudan ilişkilidir (Pedroni, 2025). Savunuculuk, yalnızca bireylerin hizmetlere erişimini kolaylaştırmak değil, aynı zamanda onların seslerinin kamusal alanda duyulmasını desteklemek anlamına gelir (McGregor et al., 2020). Böylece sosyal hizmet, sessizleştirilen grupların görünürlük kazanmasına katkı sağlar.

5.7. Karşı-Söylemin Sınırları ve Olanakları

Karşı-söylem üretimi, sosyal sorunların ideolojik inşasına karşı önemli bir müdahale imkânı sunsa da bu süreç kolay ve sınırsız değildir. Hegemonik söylemler, medya, siyasal alan, kurumsal belgeler ve gündelik dil içinde güçlü biçimde yerleşmiştir. Bu nedenle alternatif söylemler çoğu zaman marjinalleştirilebilir, gerçekçi bulunmayabilir veya ideolojik olarak etiketlenebilir. Sosyal hizmetin karşı-söylem üretme kapasitesi de kurumsal sınırlar, kaynak yetersizlikleri, bürokratik baskılar ve politika alanındaki güç ilişkileri tarafından kısıtlanabilir (Radebe & Chiumbu, 2022; Radomska, 2024). Bununla birlikte, bu sınırlılıklar sosyal hizmetin dönüştürücü potansiyelini ortadan kaldırmaz. Aksine, sosyal hizmetin eleştirel niteliğini daha önemli hale getirir. Sosyal hizmet, bireysel deneyimler ile yapısal koşullar arasındaki bağlantıyı kurabilen özgün bir konuma sahiptir. Bu konum, sosyal sorunların hem mikro düzeydeki etkilerini hem de makro düzeydeki nedenlerini birlikte görmeyi mümkün kılar. Dolayısıyla sosyal hizmet, sosyal sorunların yalnızca yönetilmesine değil, onların üretilme biçimlerinin sorgulanmasına da katkı sunabilir (Baines, 2022; Mayer & Schwemmler, 2025).

Sosyal hizmet bağlamında karşı-söylem ve eleştirel müdahale imkânları, sosyal sorunların dönüştürülmesi açısından merkezi bir öneme sahiptir. Sosyal sorunlar söylem aracılığıyla doğallaştırılıyor, bireyselleştiriliyor, aktörleri silikleştiriliyor, belirli gruplar ötekileştiriliyor, alternatif sesler dışlanıyor ve eşitsizlikler meşrulaştırılıyorsa, sosyal hizmet de bu söylemsel düzeneklere karşı hak temelli, yapısal ve eleştirel bir dil geliştirebilir. Bu dil, sosyal sorunları bireysel başarısızlıklar olarak değil, toplumsal eşitsizliklerin sonucu olarak yeniden çerçeveler. Böylece sosyal hizmet, yalnızca yardım sunan ya da müdahale eden bir meslek alanı değil, aynı zamanda sosyal adalet

mücadelesinin söylemsel, etik ve politik aktörlerinden biri olarak konumlanır.

6. SONUÇ: SÖYLEM, İDEOLOJİ VE SOSYAL SORUNLARIN YENİDEN ÜRETİMİ

Bu bölüm, sosyal sorunların yalnızca ekonomik, kurumsal veya yapısal süreçlerin sonucu olarak ele alınmasının yetersiz olduğunu; bu sorunların aynı zamanda söylem aracılığıyla kurulan, meşrulaştırılan ve yeniden üretilen ideolojik yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Yoksulluk, işsizlik, göç, toplumsal dışlanma, eğitim eşitsizliği ve sosyal haklara erişimdeki farklılıklar gibi sorunlar, maddi gerçekliklere dayansa da bu gerçekliklerin toplumsal anlamı söylemsel süreçler içinde şekillenmektedir. Bu nedenle sosyal sorunların ne şekilde tanımlandığı, hangi nedenlerle ilişkilendirildiği, kimlerin sorumlu gösterildiği ve hangi çözüm biçimlerinin meşru kabul edildiği, eşitsizliklerin sürdürülmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bölümde vurgulandığı üzere söylem, toplumsal gerçekliği yalnızca yansıtan nötr bir iletişim aracı değildir. Aksine, gerçekliğin hangi yönlerinin görünür kılınacağını, hangi aktörlerin meşru kabul edileceğini ve hangi toplumsal ilişkilerin doğal sayılacağını belirleyen kurucu bir pratiktir. Bu bağlamda dil, iktidar ilişkilerinin kurulmasında ve sürdürülmesinde merkezi bir işleve sahiptir. Sosyal sorunların “kaçınılmaz”, “doğal”, “bireysel sorumlulukla ilişkili” veya “ekonomik zorunlulukların sonucu” olarak sunulması, mevcut eşitsizlik düzeninin sorgulanmasını sınırlandırmaktadır. Böylece tarihsel ve politik olarak üretilmiş eşitsizlikler, toplumsal yaşamın olağan ve değiştirilemez unsurları gibi temsil edilmektedir. Bu süreçte ideoloji, açık ve doğrudan dayatılan bir yapıdan çok, gündelik dil pratikleri içinde görünmez biçimde işleyen bir anlamlandırma mekanizması olarak ortaya çıkmaktadır. İdeolojinin en güçlü

yönü, belirli toplumsal ilişkileri doğal, rasyonel ve kaçınılmaz göstererek kendisini gizleyebilmesidir. Sosyal sorunların bireysel başarısızlık, kültürel uyumsuzluk, yetersiz çaba veya piyasa koşullarına uyum sağlayamama gibi açıklamalarla çerçevelenmesi, bu görünmez ideolojik işleyişin temel örneklerindendir. Bu tür söylemler, sosyal sorunların yapısal nedenlerini arka plana iterken sorumluluğu bireylere veya dezavantajlı gruplara yüklemektedir. Analiz edilen haber ve köşe yazısı örnekleri, bu mekanizmaların yalnızca soyut kuramsal kategoriler olmadığını; ekonomik kırılganlık, sosyal yardım, kamusal görünürlük, medya çoğulculuğu ve hak temelli temsil gibi alanlarda somut söylemsel pratikler olarak işlediğini göstermektedir.

Bölümde ele alınan söylemsel mekanizmalar, eşitsizliklerin nasıl ideolojik olarak yeniden üretildiğini göstermektedir. Doğallaştırma ve kaçınılmazlık söylemi, sosyal sorunların tarihsel ve politik kökenlerini görünmez hale getirerek onları değiştirilemez gerçeklikler gibi sunmaktadır. Bireyselleştirme, yapısal sorunları bireysel eksiklikler üzerinden açıklamakta ve toplumsal sorumluluğu zayıflatmaktadır. Aktör silikleştirme ve pasifleştirme, eşitsizlikleri üreten fail ve kurumları belirsizleştirerek hesap verebilirliği azaltmaktadır. Ötekileştirme ve damgalama, belirli toplumsal grupları “riskli”, “problemlı” veya “yük” olarak temsil ederek dışlayıcı pratikleri meşrulaştırmaktadır. Sessizlik ve söylemsel dışlama ise yapısal nedenlerin, politik sorumluluğun ve alternatif çözüm biçimlerinin kamusal tartışma dışında bırakılmasına neden olmaktadır. Meşrulaştırma stratejileri ise verimlilik, rekabet ve meritokrasi gibi kavramlar üzerinden eşitsizlikleri adil ya da gerekli sonuçlar olarak yeniden çerçevelemektedir. Haber ve yazı örnekleri üzerinden yapılan çözümleme, bu mekanizmaların çoğu zaman açık bir ideolojik beyan biçiminde değil; başlık seçimi, metafor kullanımı, aktör konumlandırması, görünürlük dağılımı ve

meşruiyet sağlayan kavramlar aracılığıyla örtük biçimde kurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sosyal sorunların söylemsel inşası, yalnızca dilsel bir mesele değil, doğrudan politik ve toplumsal sonuçları olan bir süreçtir. Hangi söylemlerin hegemonik hale geldiği, hangi politikaların uygulanabilir kabul edileceğini de belirlemektedir. Sosyal sorunlar bireysel eksiklikler olarak tanımlandığında, çözüm de bireysel uyum, beceri geliştirme veya davranış değişikliğiyle sınırlandırılmaktadır. Buna karşılık sosyal sorunlar yapısal eşitsizlikler, hak ihlalleri ve adaletsiz kaynak dağılımı bağlamında ele alındığında, çözüm alanı sosyal politika, kamusal sorumluluk ve kurumsal dönüşüm yönünde genişlemektedir. Dolayısıyla söylem, yalnızca sorunların temsil edildiği bir alan değil, aynı zamanda hangi müdahale biçimlerinin mümkün görüleceğini belirleyen ideolojik bir alandır. Eleştirel söylem çözümlemesi, bu görünmez mekanizmaları açığa çıkarma kapasitesi nedeniyle bu bölümün temel analitik dayanağını oluşturmaktadır. Fairclough'un üç boyutlu modeli, söylemin metinsel, söylemsel ve toplumsal pratik düzeylerinde incelenmesine olanak tanırken; van Dijk'in sosyo-bilişsel yaklaşımı, ideolojinin bireylerin zihinsel temsilleri ve gündelik düşünme biçimleri içinde nasıl içselleştirildiğini açıklamaktadır. Bu iki yaklaşımın birlikte kullanılması, sosyal sorunların hem yapısal bağlamını hem de bilişsel düzeydeki etkilerini bütüncül biçimde analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Böylece eleştirel söylem çözümlemesi, sosyal sorunların yalnızca görünür sonuçlarını değil, bu sonuçları meşrulaştıran anlam düzenlerini de sorgulayan bir çerçeve sunmaktadır.

Çalışmada kullanılan haber ve köşe yazısı örneklerinin tarihsel niteliği, bulguların güncel medya ortamını temsil ettiği iddiasına değil, söylemsel inşa mekanizmalarının arşivsel bir gazete korpusu üzerinden çözümlenmesine dayanmaktadır. Bu yönüyle analiz edilen metinler, üretken yapay zekâ destekli haber

üretiminin yaygınlaşmasından önceki profesyonel gazete söylemine ait önemli bir tarihsel kesit sunmaktadır. Söz konusu korpus, insan editoryal emeği, kurumsal yayın politikası ve gazetecilik pratiklerinin sosyal sorunları nasıl adlandırdığı, hangi aktörleri görünür kıldığı ve hangi eşitsizlik biçimlerini meşrulaştırdığı konusunda karşılaştırmalı gelecek çalışmalar için analitik bir başlangıç noktası sağlamaktadır.

Bölümün önemli sonuçlarından biri, sosyal hizmet disiplininin bu söylemsel süreçler karşısında yalnızca uygulayıcı bir alan olarak değil, aynı zamanda karşı-söylem üreten eleştirel bir aktör olarak konumlandırılması gerektiğidir. Sosyal hizmet, sosyal sorunları bireysel başarısızlıklar veya uyum problemleri olarak değil, yapısal eşitsizliklerin ve haklara erişimdeki engellerin sonucu olarak yeniden çerçeveleme potansiyeline sahiptir. Hak temelli yaklaşım, bu noktada önemli bir müdahale zemini sunmaktadır. Bu yaklaşım, bireyleri yardım alan pasif nesneler olarak değil, hak sahibi toplumsal özneler olarak konumlandırır. Böylece sosyal hizmet, sosyal sorunların yalnızca sonuçlarına müdahale eden değil, aynı zamanda bu sorunları üreten söylemsel ve kurumsal yapıları sorgulayan dönüştürücü bir alan haline gelir.

Sosyal sorunların ideolojik yeniden üretimi, ekonomik ve yapısal koşullar ile söylemsel pratikler arasındaki ilişki dikkate alınmadan yeterince anlaşılamaz. Eşitsizlikler yalnızca maddi kaynakların adaletsiz dağılımıyla değil, bu dağılımı doğal, gerekli ve meşru gösteren söylemlerle de sürdürülmektedir. Bu nedenle sosyal adalet perspektifinin güçlendirilmesi, yalnızca sosyal politikaların geliştirilmesini değil, aynı zamanda sosyal sorunlara ilişkin hâkim söylemlerin eleştirel biçimde sorgulanmasını da gerektirir. Eleştirel söylem çözümlemesi, bu sorgulama için güçlü bir analitik ve normatif zemin sunmaktadır. Sosyal sorunların nasıl konuşulduğunu, kimlerin konuşma hakkına sahip olduğunu, hangi nedenlerin görünür kılındığını, hangi aktörlerin

pasifleştirildiğini ve hangi alternatiflerin dışlandığını analiz etmek, daha adil ve dönüştürücü bir toplumsal anlayışın geliştirilmesi açısından temel öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Ab Rashid, R., & Al-Ramahi, R. A. (2025). Analysing Gazan victimhood on social media: A discursive study through Van Dijk's socio-cognitive framework. doi:10.5281/ZENODO.17469564
- Abdullai, A. (2025). Manipulative strategies in political discourse: A critical discourse analysis of Mahamudu Bawumia's speech in Ghana. *Professional Discourse & Communication*, 6(4), 10–33. doi:10.24833/2687-0126-2024-6-4-10-33
- Ahlstrand, J. L. (2025). Rags to riches: A critical analysis of social mobility discourse, ideology and power in neoliberal Indonesia. *Discourse & Society*, 36(1), 23–38. doi:10.1177/09579265241257627
- Alcaniz-Colomer, J., Valor-Segura, I., & Moya, M. (2024). Social justice orientations: Exploring their impact on poverty attributions and support for social protection. *Political Psychology*, 45(3), 559–580. doi:10.1111/pops.12937
- Allen, S. E. (2025). General social theory or resistant knowledge project?: The public life of social constructionism and its implications for liberation sociology. *Sociological Forum*, 40(S1), S29–S37. doi:10.1111/socf.70015
- Almakhamreh, S. (2022). Social work research impact on developing a model of alternative community sanctions in Jordan: Implications for criminal policy and social work practice. *Jordan Journal of Social Sciences*, 15(2), 209–222. doi:10.35516/jjss.v15i2.491
- Ammar, Z., & Mas'adi, M. A. (2025). Pertamina systemic corruption: Van Dijk's critical discourse analysis on Indonesia Al-Youm's reporting. *Journal of Language and*

Literature Studies, 5(2), 375–388.
doi:10.36312/jolls.v5i2.2816

Andersson, K., Pettersson, K., & Lodin, J. B. (2022). Window dressing inequalities and constructing women farmers as problematic—Gender in Rwanda’s agriculture policy. *Agriculture and Human Values*, 39(4), 1245–1261. doi:10.1007/s10460-022-10314-5

Androff, D., & Mathis, C. (2022). Human rights-based social work practice with immigrants and asylum seekers in a legal service organization. *Journal of Human Rights and Social Work*, 7(2), 178–188. doi:10.1007/s41134-021-00197-7

Ato, R. A. (2025). Language and power: A critical discourse analysis of political speeches in English. *Journal of Asian Multicultural Research for Social Sciences Study*, 6(3), 67–82. doi:10.47616/jamrsss.v6i3.651

Baines, D. (2022). “Without losing what we know”: Dissenting social work in the context of epochal crises. *Aotearoa New Zealand Social Work*, 34(3), 8–20. doi:10.11157/anzswj-vol34iss3id921

Barrett, A. M., Milligan, L. O., Sane, E., & Bowden, R. (2025). Multilingual education for sustainable development in sub-Saharan Africa: Towards epistemic inclusion. *PROSPECTS*. doi:10.1007/s11125-025-09731-1

Bartelmeß, T., & Beirle, A. (2026). The framing of food poverty/insecurity and rhetorics of social inclusion/exclusion in the German newspaper discourse (2018–2024). *Food Ethics*, 11(1), 11. doi:10.1007/s41055-025-00199-5

Bezgrebelna, M., Hajat, S., Njenga, S., Settembrino, M. R., Vickery, J., & Kidd, S. A. (2024). Neoliberalism, climate

- change, and displaced and homeless populations: Exploring interactions through case studies. *Humanity & Society*, 48(2–4), 107–129. doi:10.1177/01605976231219232
- Bolt, R., & O’Leary, S. (2025). Repealing the eighth amendment: Counter stories and storytelling for resistance, empowerment and social change in Irish reproductive politics. *Financial Accountability & Management*, 41(3), 468–483. doi:10.1111/faam.12423
- Bozbaş, G. (2025). Digital platforms and elite representations in the Middle East: Examination of cultural hegemony, counter hegemony, and media discourses. *İmgelem*, 563–596. doi:10.53791/imgelem.1746661
- Breed, M., Slagboom, M. N., de Vries, S. I., & Bussemaker, M. (2025). New introductions to the same conclusions: A textual analysis of health inequalities in Dutch policy. *Critical Public Health*, 35(1), 2493369. doi:10.1080/09581596.2025.2493369
- Bulaç, A. (2007). Cumhurbaşkanlığı seçiminin başka boyutu! (16 Nisan 2007).
- Castillo, J. C., Laffert, A., Carrasco, K., & Iturra-Sanhueza, J. (2025). Perceptions of inequality and meritocracy: Their interplay in shaping preferences for market justice in Chile (2016–2023). *Frontiers in Sociology*, 10. doi:10.3389/fsoc.2025.1634219
- Chachignon, P., Le Barbenchon, E., & Dany, L. (2024). Mindfulness research and applications in the context of neoliberalism: A narrative and critical review. *Social and Personality Psychology Compass*, 18(2), e12936. doi:10.1111/spc3.12936

- Chaemsaitong, K. (2021). Agency, responsibility, and actor positioning in courtroom narratives. doi:10.1163/26659077-24020002
- Chigangaidze, R. K. (2022). A call for a new perspective in social work and health care: The developmental-clinical social work perspective. COVID-19 pandemic through the human rights perspective. *Social Work in Health Care*, 61(1), 15–35. doi:10.1080/00981389.2022.2027847
- Chiwara, P. (2024). Structural inequalities in Namibia and South Africa: A critical social work perspective. *Southern African Journal of Social Work and Social Development*, 36(2). doi:10.25159/2708-9355/14605
- Chubinidze, N. (2025). The passive voice as a manipulative technique in political discourse. *Theoretical & Applied Science*, 146(06), 94–100. doi:10.15863/TAS.2025.06.146.20
- Ciocca Eller, C. (2024). Democratizing social scientists' impact on federal policy: Using the evidence act to help government and ourselves. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 121(13), e2306890121. doi:10.1073/pnas.2306890121
- Clarke, J., Hurst, C., & Tomlinson, J. (2024). Maintaining the meritocracy myth: A critical discourse analytic study of leaders' talk about merit and gender in academia. *Organization Studies*, 45(5), 635–660. doi:10.1177/01708406241236610
- Cumhuriyet. (2007). Basını susturma adımı. (19 Şubat 2007).
- Davies, A., O'Leary, S., Prioletta, J., Shay, B., Bryan, M., & Neustifter, O. (2026). Sexuality education for disabled children and youth in Ontario, Canada: Addressing epistemic injustice through school-based sexuality

- education. *Children & Society*, 40(1), 165–182. doi:10.1111/chso.12843
- D’Enbeau, S., Mesmer, K., & Socha, D. (2021). Discursive strategies and dilemmas of institutionalizing social justice in a higher education setting. *Western Journal of Communication*, 85(3), 319–338. doi:10.1080/10570314.2020.1798496
- Dinçer, Ö. (2024). Digital dynamics in public discourse: Analyzing the relationship between digital media and counter-public spheres. *Yeni Medya*, (17), 16–34. doi:10.55609/yenimedya.1509203
- Duda, A. (2024). The media construction of development: From global problems to local challenges and identities. *Journal of Multicultural Discourses*, 19(1–2), 80–98. doi:10.1080/17447143.2024.2449364
- Dutta, M. J. (2025). Digital platforms, Hindutva, and disinformation: Communicative strategies and the Leicester violence. *Communication Monographs*, 92(1), 20–48. doi:10.1080/03637751.2024.2339799
- Erman, T., & Yazar, D. (2023). Shifting responsibility in governing aging: Municipal active aging discourses in Turkey. *Critical Policy Studies*, 17(4), 544–562. doi:10.1080/19460171.2022.2160365
- Esmat, I. M. (2023). Neoliberal reform discourse in Egyptian higher education. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 448. doi:10.1057/s41599-023-01915-4
- Fairclough, N. (2023). Critical discourse analysis. In *The Routledge handbook of discourse analysis* (2nd ed.). Routledge.

- Flynn, M. B., & Silva, E. O. (2021). Framing access to medicines during COVID-19: A qualitative content analysis of Gilead's Remdesivir. *Global Public Health*, 16(8–9), 1499–1511. doi:10.1080/17441692.2020.1871498
- Frost, N., & Dolan, P. (2021). Theory, research and practice in child welfare: The current state of the art in social work. *Child & Family Social Work*, 26(3), 498–506. doi:10.1111/cfs.12824
- Gautam, B. (2024). Critiques of development using Foucault's discourse and power theory. *Journey for Sustainable Development and Peace Journal*, 2(1), 82–94. doi:10.3126/jsdpj.v2i1.63253
- Ghaffar, A., & Siddique, D. M. (2026). A corpus-assisted critical discourse analysis of gendered representations of violence, agency, and responsibility in Pakistani English newspaper crime reporting. *Social Science Review Archives*, 4(1), 1645–1659. doi:10.70670/sra.v4i1.1693
- Gharayagh-Zandi, D. (2022). Lenses of Iran's role in Syria's conflict through a comparison between BBC and Sputnik: News approaches from revisionist, multilateral, and counter-hegemonic discourse. *Journalism and Media*, 3(2), 278–291. doi:10.3390/journalmedia3020021
- Girerd, L., Verniers, C., & Bonnot, V. (2021). Neoliberal ideology in France: A qualitative inquiry. *Frontiers in Psychology*, 12. doi:10.3389/fpsyg.2021.686391
- Gremler, F., Haiges, L., Weidmann, N. B., & Zuber, C. (2025). Reality or rhetoric? Between-group inequality and the use of grievance frames on social media. *Political Studies*. doi:10.1177/00323217251401758
- Guin, R., & Gupta, A. (2025). Epistemic injustice in the digital age: Social media, silencing, and the politics of

- credibility. *Journal of Humanities and Education Development*, 7(3), 618998. doi:10.22161/jhed.7.3.4
- Gyamfi, P. (2025). Media power and racial representation: A critical discourse analysis of football player, Tyreek Hill's police encounter. *Graduate Theses, Dissertations, and Problem Reports*. doi:10.33915/etd.12815
- Hamed, D. M. (2021). Trump's January 6 address: Hate speech or freedom of speech? A transdisciplinary study. *Journal of Humanities and Applied Social Sciences*, 4(5), 438–456. doi:10.1108/JHASS-03-2021-0055
- Harlow, S., & Bachmann, I. (2024). Police, violence, and the “logic of damage”: Comparing U.S. and Chilean media portrayals of protests. *Mass Communication and Society*, 27(2), 254–277. doi:10.1080/15205436.2023.2186247
- Hazar, N. M. (2007). Vasatın kasaplığı. (4 Ocak 2007).
- Hervik, P. (2022). Media anthropology and the crisis of facts. In *The Routledge companion to media anthropology*. Routledge.
- Horsell, C. (2023). Recognition, social work and homelessness. *International Social Work*, 66(6), 1715–1726. doi:10.1177/00208728221098509
- Huang, X., & Gadavani, S. (2025). Power and marginalization in discourse on AI in education (AIEd): Social actors' representation in China Daily (2018–2023). *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), 412. doi:10.1057/s41599-025-04621-5
- Imran, M. A. (2025). Redefining older Australians: Moving beyond stereotypes and consumer narratives in print media representations. *Media International Australia*, 194(1), 148–165. doi:10.1177/1329878X231208788

- Imran, M. A., & Bowd, K. (2023). Passivity and exclusion: Media power in the construction of the aged-care debate in Australia and Malaysia. *Communication Research and Practice*, 9(2), 121–141. doi:10.1080/22041451.2023.2188702
- Indira, R. (2020). Lending voices to the marginalised: The power of narratives as alternative sociological discourse. *Sociological Bulletin*, 69(1), 7–16. doi:10.1177/0038022919898999
- Irusta, V. B. (2021). The gap between the individual and the state in neoliberal doctrine. *Sapientia: International Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(1), 333–340. doi:10.51798/sijis.v2i1.58
- Islam, E. (2020). Compassion or neoliberal governance: Critiquing the discourse of compassionate Louisville. *Electronic Theses and Dissertations*. doi:10.18297/etd/3523
- Jensen, J., Skrobanek, J., & Jobst, S. (2024). Janus-faced discourse in contemporary Norwegian policy framing for tackling educational inequality? A critical analysis of contemporary tensions and contradictions. *Policy Futures in Education*, 22(8), 1679–1693. doi:10.1177/14782103241235720
- Karim, S. M. (2024). A critical discourse analysis of obesity in Bangladeshi newspapers. *Journal of Natural Language and Linguistics*, 2, 44–52. doi:10.54536/jnll.v2i1.3047
- Kharbach, M. (2020). Understanding the ideological construction of the Gulf crisis in Arab media discourse: A critical discourse analytic study of the headlines of Al Arabiya English and Al Jazeera English. *Discourse &*

- Communication*, 14(5), 447–465.
doi:10.1177/1750481320917576
- Kim, M. D. (2022). Advocating “refugees” for social justice: Questioning victimhood and voice in NGOs’ use of Twitter. *International Journal of Communication*, 16, 21–21.
- King, J., King, M., Edwards, N., Carroll, J.-A., Watling, H., Anam, M., Bull, M., & Oviedo-Trespalacios, O. (2021). Exploring women’s experiences of gender-based violence and other threats to safety on public transport in Bangladesh. *International Journal for Crime Justice and Social Democracy*, 10(4), 158–173.
doi:10.5204/ijcjsd.2086
- Korhonen, M., & Komulainen, K. (2023). Individualizing the burnout problem: Health professionals’ discourses of burnout and recovery in the context of rehabilitation. *Health*, 27(5), 789–809.
doi:10.1177/13634593211063053
- Kuchah, K., Adamson, L., Dorimana, A., Uwizeyemariya, A., Uworwabayeho, A., & Milligan, L. O. (2024). Silence and silencing in the classroom: Rwandan girls’ epistemic exclusion in English medium basic education. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 45(10), 4301–4315. doi:10.1080/01434632.2022.2159031
- Laliberte Rudman, D., & Aldrich, R. (2021). Producing precarity: The individualization of later life unemployment within employment support provision. *Journal of Aging Studies*, 57, 100924. doi:10.1016/j.jaging.2021.100924
- Leotti, S. M., Sugrue, E. P., & Wings-Yanez, N. (Nick). (2022). Unpacking the worlds in our words: Critical discourse

- analysis and social work inquiry. *Qualitative Social Work*, 21(2), 260–276. doi:10.1177/1473325021990860
- Lin, F. Y. (2025). The subjectivity discourse of indigenous peoples self media in Taiwan. *Emerging Media*, 3(1), 125–150. doi:10.1177/27523543251316705
- Loumpourdi, M. (2021). A critical analysis of the European reference framework of key competences for lifelong learning: The limitations of the human capital theory. *Scottish Educational Review*, 53(1), 83–104. doi:10.1163/27730840-05301006
- Malik, H., Cristea, D., Mclean, E., & Kopec, A. (2024). Lived experience as evidence for research, policy, and advocacy on homelessness in Canada. *Canadian Public Administration-Administration Publique Du Canada*, 67(3), 361–387. doi:10.1111/capa.12579
- Mantouvalou, V. (2020). Welfare-to-work, structural injustice and human rights. *The Modern Law Review*, 83(5), 929–954. doi:10.1111/1468-2230.12530
- Mason, L. R., & Rigg, J. (2019). *People and climate change: Vulnerability, adaptation, and social justice*. Oxford University Press.
- Mayer, S., & Schwemmle, M. (2025). The impact of design thinking and its underlying theoretical mechanisms: A review of the literature. *Creativity and Innovation Management*, 34(1), 78–110. doi:10.1111/caim.12626
- McGregor, C., Brady, B., & Chaskin, R. J. (2020). The potential for civic and political engagement practice in social work as a means of achieving greater rights and justice for marginalised youth. *European Journal of Social Work*, 23(6), 958–968. doi:10.1080/13691457.2020.1793109

- Mhazo, A. T., & Maponga, C. C. (2022). Framing access to essential medicines in the context of universal health coverage: A critical analysis of health sector strategic plans from eight countries in the WHO African region. *BMC Health Services Research*, 22(1), 1390. doi:10.1186/s12913-022-08791-9
- Milliyet. (2007a). Borsada 367 korkusu. (28 Nisan 2007).
- Milliyet. (2007b). Erdoğan: Rejimin tehlikede olduğu bir ülkeye küresel sermaye girer mi? (17 Nisan 2007).
- Milliyet. (2007c). İşte AKP yardımlarının faturası. (21 Temmuz 2007).
- Milliyet. (2007d). Nokta Dergisi kapanıyor. (20 Nisan 2007).
- Milliyet. (2007e). Seçimin unutulmazları... (20 Temmuz 2007).
- Mormina, M. (2022). Knowledge, expertise and science advice during COVID-19: In search of epistemic justice for the ‘wicked’ problems of post-normal times. *Social Epistemology*, 36(6), 671–685. doi:10.1080/02691728.2022.2103750
- Mosurska, A., Clark-Ginsberg, A., Sallu, S., & Ford, J. (2023). Disasters and indigenous peoples: A critical discourse analysis of the expert news media. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 6(1), 178–201. doi:10.1177/25148486221096371
- Mouden, M. E. (2021). The power and discursive abuse of the media: Hate and discrimination as social consequences presentation and interview with the socio-cognitive thinker Dr. Teun A. Van Dijk. *International Journal of Research in Engineering, Science and Management*, 3(12), 172–175.

- Mowri, S., & Bailey, A. (2023). Framing safety of women in public transport: A media discourse analysis of sexual harassment cases in Bangladesh. *Media, Culture & Society*, 45(2), 266–284. doi:10.1177/01634437221111913
- Munsoor, A. A. (2026). Individual criminal responsibility for incitement to commit international crimes through social media and online platforms: Defining the thresholds of causation and intent. *Journal of Educational and Human Sciences*, (49), 327–355. doi:10.33193/JEAHS.49.2026.740
- Murshed, A. A., Al-Tarawneh, A., & Al-Badawi, M. (2025). The art of social rhetoric: Analyzing linguistic strategies in public perception. In A. Al-Sartawi & H. Ghura (Eds.), *Artificial intelligence, sustainable technologies, and business innovation: Opportunities and challenges of digital transformation* (Vol. 1171, pp. 615–627). Springer Nature Switzerland. doi:10.1007/978-3-031-77925-1_54
- Nawaz, N., & Hussain, D. M. S. (2025). Critical discourse analysis of power, ideology, national interest, and identity in diplomacy: The impact of 2025 Trump-Zelenskyy talks on international relations. *Review Journal of Social Psychology & Social Works*, 3(3), 582–598. doi:10.71145/rjsp.v3i3.343
- Nguyen, H. (2024). What is critical discourse analysis? *VNU Journal of Foreign Studies*, 40(5), 1–22. doi:10.63023/2525-2445/jfs.ulis.5324
- O'Connor, C. A., Zufferey, C., & de Anstiss, H. (2025). Governing failed neoliberal subjects: Representations of women's mental health in Australian mental health policies. *Qualitative Social Work*, 24(1), 61–77. doi:10.1177/14733250231222020

- O'Connor, C. H., Mazzei, M., & Montgomery, T. (2024). Constructing spaces of discourse and 'regroupment': The case of women's self-reliant groups in Scotland. *Journal of Social Policy*, 53(1), 218–235. doi:10.1017/S0047279422000149
- Ohnmacht, F., & Yıldız, E. (2021). The postmigrant generation between racial discrimination and new orientation: From hegemony to convivial everyday practice. *Ethnic and Racial Studies*, 44(16), 149–169. doi:10.1080/01419870.2021.1936113
- Ononiwu, C. (2024). Ideology and cognitive stereotypes in media representation of the Russia–Ukraine conflict. *Media, War & Conflict*, 17(2), 231–247. doi:10.1177/17506352231201743
- Orçin, G. (2026). Yeni medyada itiraf söylemi: YouTube'daki dijital itirafların sosyobilişsel söylem analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 232–256. doi:10.11616/asbi.1824124
- Othamn, A. R., & Salih, S. M. (2022). The relationship between structure of discourse and structure of ideology: A socio-cognitive perspective. *Koya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(1), 147–158. doi:10.14500/kujhss.v5n1y2022.pp147-158
- Pace, S. R., & Gatenio Gabel, S. (2025). Evidence for the impact of the human rights-based approach in social policy and programming: A scoping review. *International Social Work*, 68(5), 786–801. doi:10.1177/00208728251336086
- Papatya, N., & Geniş, M. A. (2018). Reklamlarda ideolojik dil ve söylem: Norman Fairclough ekseninde eleştirel bir değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi*

ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(3), 954–976.
doi:10.30798/makuiibf.444582

- Paziuk, A., Lande, D., Shnurko-Tabakova, E., & Kingston, P. (2025). Decoding manipulative narratives in cognitive warfare: A case study of the Russia-Ukraine conflict. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 8. doi:10.3389/frai.2025.1566022
- Pedroni, M. C. (2025). Critical report writing as a link between social work theory, ethics, and practice: A reflexive analysis of two Italian cases. *Social Work Education*, 44(7), 1767–1784. doi:10.1080/02615479.2024.2431212
- Pereira, F. H., & Macedo Machado, L. M. (2025). Building the social problem of the infodemic in Brazil: Analysis of discursive formations used in media coverage on COVID-19. *International Journal of Science Education, Part B*, 15(4), 683–701. doi:10.1080/21548455.2025.2488408
- Petr Zapletal. (2025). Class, power, and knowledge: Toward a broader framework of epistemic justice. *Sociální Studia / Social Studies*. doi:10.5817/SOC2025-41021
- Petteway, R. J. (2023). On epidemiology as racial-capitalist (re)colonization and epistemic violence. *Critical Public Health*, 33(1), 5–12. doi:10.1080/09581596.2022.2107486
- Piippo, S., Notko, M., Husso, M., & Anand, J. C. (2022). Framing social work discourses of violence against women: Insights from Finland and India. *Affilia-Feminist Inquiry in Social Work*, 37(3), 487–504. doi:10.1177/08861099211040906
- Pla-Bañuls, J., & Esparcia, J. (2026). Framing rural depopulation: A longitudinal analysis of media narratives in the region

- of Valencia (Spain), 1996–2024. *Journal of Rural Studies*, 123, 104038. doi:10.1016/j.jrurstud.2026.104038
- Pollock, S. (2026). Ethics of care and linguistic diversity: Towards an ethics of communication in social work practice? *Ethics and Social Welfare*, 20(1), 66–85. doi:10.1080/17496535.2025.2509980
- Radebe, M. J., & Chiumbu, S. H. (2022). Frames and marginalisation of counter-hegemonic voices: Media representation of the land debate in South Africa. *African Journalism Studies*, 43(1), 89–106. doi:10.1080/23743670.2022.2033289
- Radomska, E. (2024). The hegemonization and counter-hegemonization of Polish copyright discourses. *Qualitative Sociology Review*, 20(3), 80–106. doi:10.18778/1733-8077.20.3.05
- Raeymaeckers, P., Schrooten, M., & Naessens, L. (2025). Social work in Flanders (Belgium): State-civil society relationships under pressure. Retrieved from <https://www.elgaronline.com/edcollchap/book/9781035329274/chapter4.xml>
- Razon, S., & Feldman, G. (2025). “Beyond the letter of the law”: A critical discourse analysis of social rights take-up in social work. *American Journal of Orthopsychiatry*, 95(3), 288–297. doi:10.1037/ort0000787
- Riyanti, E. D. (2023). The philosophical basis of critical discourse analysis. *Kanz Philosophia: A Journal for Islamic Philosophy and Mysticism*, 9(2), 371–394. doi:10.20871/kpjipm.v9i2.293
- Rugkasa, M., & Ylvisaker, S. (2021). From culturalisation to complexity—A critical view on the cultural competence

- discourse in social work. *Nordic Social Work Research*, 11(3), 239–248. doi:10.1080/2156857X.2019.1690558
- Saar-Heiman, Y., Nahari, M., & Krumer-Nevo, M. (2023). Critical social work in public social services: Poverty-aware organizational practices. *Journal of Social Work*, 23(3), 503–521. doi:10.1177/14680173221144204
- Saiz-Echezarreta, V., Galletero-Campos, B., Castellet, A., & Martínez-Rodrigo, A. (2022). Evolution of the public problem of depopulation in Spain: Longitudinal analysis of the media agenda. *El Profesional de La Información*, e310520.
- Santori, P. (2023). Careocracy or isocracy? A feminist alternative to the neoliberal meritocratic discourse. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 515. doi:10.1057/s41599-023-02029-7
- Sellami, A. (2025). The velvet cage of reform: Neoliberal discourses in Qatari education policy. *Frontiers in Education*, 10. doi:10.3389/feduc.2025.1645119
- Skjold, S. M. (2025). From ‘user-oriented’ to ‘holistic’: Evolving contours of personalization in Norway’s activation policy between 2000–2023. *Critical Policy Studies*, 19(4), 657–675. doi:10.1080/19460171.2025.2456151
- Smit, M. M., & Pretorius, M. (2023). When entrepreneurship becomes a tool for political hegemony. *Acta Commercii*, 23(1), 1086. doi:10.4102/ac.v23i1.1086
- Smith-Carrier, T. A., & David, K. (2023). Life stabilization and resiliency for disabled people? A critical discourse analysis of the Ontario poverty reduction strategy. *Disability & Society*, 38(10), 1779–1804. doi:10.1080/09687599.2022.2042200

- Smoliak, O., Rice, C., Rudder, D., Tseliou, E., LaMarre, A., LeCouteur, A., Gaete, J., Davies, A., & Henshaw, S. (2025). Emotion regulation as affective neoliberal governmentality. *Family Process*, 64(1), e13064. doi:10.1111/famp.13064
- Stonehouse, D., Theobald, J., & Threlkeld, G. (2022). Responsibility for homelessness: Lived experience perspectives and their alignment with neoliberal discourse. *Australian Journal of Social Issues*, 57(2), 356–371. doi:10.1002/ajs4.191
- Süleymanoğlu-Kürüm, R., Cin, F. M., Bekaroğlu, E. A., & Doğan, N. (2025). Invisible pasts, erased futures: Epistemic erasure in refugee and migrant experiences. *Third World Quarterly*, 46(14), 1733–1752. doi:10.1080/01436597.2025.2469613
- Sultana, F. (2025). Repairing epistemic injustice and loss in the era of climate coloniality. *Geo: Geography and Environment*, 12(2), e70029. doi:10.1002/geo2.70029
- Sweetmore, V. (2026). Neoliberalism and mental health nursing: Workforce sustainability, professional identity, and the politics of care in the UK. *International Journal of Nursing Studies*, 177, 105372. doi:10.1016/j.ijnurstu.2026.105372
- Tamer, M. (2007). AKP'nin yoksula yardım çarkı nasıl işliyor? (1 Temmuz 2007).
- Tilbury, C., Bigby, C., Fisher, M., & Hughes, M. (2020). Australian social work research: An empirical study of engagement and impact. 752–771. doi:10.1093/bjsw/bcaa170
- Uras, G. (2007). Amerikalılar seçimlerle bizden fazla ilgileniyor. (13 Mayıs 2007).

- Vandekinderen, C., Roose, R., Raeymaeckers, P., & Hermans, K. (2020). The DNA of social work as a human rights practice from a frontline social workers' perspective in Flanders. *European Journal of Social Work*, 23(5), 876–888. doi:10.1080/13691457.2019.1663408
- Villa, K. (2024). Affective injustice and responsibility for emotion regulation. *Feminist Philosophy Quarterly*, 10(1/2). doi:10.5206/fpq/2024.1/2.18725
- Wei, A.-N. (2025). Between normative universality and sharing embodied knowledge—exploring the (re-)definition of legitimate knowledge and knowers using the example of the German public media debate about racism. *Frontiers in Sociology*, 10. doi:10.3389/fsoc.2025.1536195
- Wimmer, S., & Kestra, S. M. (2020). Public risk-taking and rewards during the COVID-19 pandemic—A case study of Remdesivir in the context of global health equity. *International Journal of Health Policy and Management*, 11(5), 567–578. doi:10.34172/ijhpm.2020.166
- Yang, Y. (2023). Ideology in critical discourse study: A review of literature. *Journal of the University of Ruhuna*, 11(2). doi:10.4038/jur.v11i2.8012
- Zaman. (2007a). Bartl vekiller, Komnst in Meclisi'nde oy kullandı. (17 Mart 2007).
- Zaman. (2007b). Borsa'da k sürüyor, gece yarısı bildirisinin faturası ağırlaşıyor. (1 Mayıs 2007).
- Zaman. (2007c). Emin laan'ın yazılarına son verildi iddiası. (14 Ağıustos 2007).
- Zaman. (2007d). İlahi okuyan kızları rejime tehdit görmek en büyük mill tehlike. (6 Mayıs 2007).

- Zaman. (2007e). Köşk'ten ADD'ye miting için para desteği. (9 Nisan 2007).
- Zaman. (2007f). Sezer, misyonerleri hedef gösteren Işıklı'nın derneğine de yardım etmiş. (25 Nisan 2007).
- Zaman. (2007g). Siyasi istikrar sürecektir' beklentisi Borsa'yı uçurdu. (21 Nisan 2007).
- Zisakou, A., Griva, A.-M., Figgou, L., & Petkanopoulou, K. (2024). Constructing talent and flexibility in focus group discussions on inequality and unemployment in Greece. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 34(6), e70012. doi:10.1002/casp.70012

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA YAŞLILIK VE SOSYAL HİZMET

Furkan ULUSAL¹

1. GİRİŞ

Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler, yaşamın birçok alanında olduğu gibi yaşlanma olgusunun ele alınış biçimini de önemli ölçüde değiştirmektedir. Büyük veri analitiği, makine öğrenmesi, doğal dil işleme ve üretken yapay zekâ gibi uygulamalar; sağlık, bakım ve sosyal hizmet sistemlerinde yeni hizmet modellerinin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Yaşlı yetişkinlerin sağlık durumlarının uzaktan izlenmesi, bireysel gereksinimlere göre hizmet planlarının oluşturulması, düşme riski veya sağlık sorunlarının önceden tahmin edilmesi gibi uygulamalar, yapay zekânın yaşlılık alanındaki kullanımına ilişkin dikkat çeken örnekler arasında yer almaktadır (World Health Organization [WHO], 2021; European Commission, 2020). Bununla birlikte bu dönüşüm sadece teknolojik bir yenilik olarak değerlendirilemez. Yaşlı yetişkinlerin dijital hizmetlere erişimi, mahremiyetin korunması, algoritmik önyargılar, insan onuru ve karar verme süreçlerinde insan denetiminin sürdürülmesi gibi konular, yapay zekâ çağında yaşlanmanın sosyal, etik ve hukuksal boyutlarını da gündeme taşımaktadır (UNESCO, 2021).

Nüfusun yaşlanması, günümüzde dünya genelinde en belirgin demografik dönüşümlerden biri olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş Milletler verilerine göre 65 yaş ve

¹ Öğretim Görevlisi Dr., Ondokuzmayıs Üniversitesi Havza MYO Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, ORCID: 0000-0001-8011-8540.

üzerindeki nüfusun sayısı ve toplam nüfus içindeki oranı önümüzdeki on yıllarda artmaya devam edecektir. Bu değişim; sağlık, sosyal güvenlik, bakım hizmetleri ve sosyal destek sistemleri üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır (United Nations, 2023). Türkiye de benzer bir demografik süreçten geçmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verileri, doğurganlık hızındaki düşüş ve yaşam beklentisindeki artış sonucunda yaşlı nüfus oranının düzenli olarak yükseldiğini göstermektedir (TÜİK, 2026). Bu gelişmeler, yaşlı yetişkinlerin bakım gereksinimleri çerçevesinde değerlendirilmesini yetersiz kılmakta; aktif yaşlanma, bağımsız yaşam, toplumsal katılım ve yaşam kalitesinin artırılması gibi konuların daha fazla önem kazanmasına neden olmaktadır. Yapay zekâ teknolojileri, bu gereksinimlere yanıt verebilecek önemli araçlar sunmasına karşın, söz konusu teknolojilerin hangi koşullarda, hangi etik ilkeler doğrultusunda ve kimlerin yararına kullanılacağı sorusu güncelliğini korumaktadır (WHO, 2021).

Sosyal hizmet disiplini, bireyin iyilik hâlini güçlendirmeyi, sosyal adaleti geliştirmeyi ve kırılgan grupların hizmetlere erişimini desteklemeyi amaçlayan bir mesleki ve akademik alandır (International Federation of Social Workers [IFSW], 2014). Bu nedenle yapay zekâ uygulamalarının yaşlılık alanında yaygınlaşması, sosyal hizmet açısından sadece yeni teknolojilerin kullanımıyla sınırlı değildir. Hizmet sunumunun niteliği, mesleki etik, insan hakları ve sosyal eşitlik ilkeleri bakımından da kapsamlı biçimde değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, yapay zekâ çağında yaşlılık ve sosyal hizmet arasındaki ilişkiyi güncel literatür ışığında incelemek; yapay zekânın yaşlı yetişkinlere yönelik sunduğu fırsatları, beraberinde getirdiği etik sorunları ve sosyal hizmet uygulamalarındaki kullanım alanlarını bütüncül bir bakış açısıyla tartışmaktır. Böylece yaşlanan toplumlarda sosyal hizmet

politikalarının ve uygulamalarının geleceğine ilişkin kavramsal bir çerçeve ortaya koymak hedeflenmektedir.

2. YAPAY ZEKÂ: TEMEL KAVRAMLAR VE YAŞLILIK ALANINDAKİ GELİŞMELER

Yapay zekâ; insanın öğrenme, akıl yürütme, problem çözme, karar verme ve dil kullanma gibi bilişsel süreçlerini bilgisayar sistemleri aracılığıyla gerçekleştirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir araştırma alanıdır (Asıl, 2025). Günümüzde yapay zekâ kavramı; makine öğrenmesi, derin öğrenme, doğal dil işleme ve üretken yapay zekâ gibi farklı alt alanları kapsayan geniş bir çerçevede ele alınmaktadır (Korkmaz vd., 2024). Özellikle son yıllarda hesaplama kapasitesinin artması, büyük veri kaynaklarının yaygınlaşması ve algoritmaların gelişmesi, yapay zekânın teorik bir araştırma konusu olmanın ötesine geçerek günlük yaşamın birçok alanında kullanılan bir teknolojiye dönüşmesini sağlamıştır. Sağlık, eğitim, ulaşım, kamu yönetimi ve sosyal hizmetler, bu dönüşümün en belirgin biçimde hissedildiği alanlar arasında yer almaktadır (OECD, 2024).

Yapay zekâ sistemleri, verilerden örüntüler çıkarabilme ve zaman içinde performansını geliştirebilme özellikleri sayesinde karar verme süreçlerinde önemli bir destek mekanizması sunmaktadır (Temur, 2025). Özellikle makine öğrenmesi algoritmaları, geçmiş verileri analiz ederek gelecekte ortaya çıkabilecek durumlara ilişkin tahminlerde bulunabilmektedir (Asıl, 2025). Derin öğrenme uygulamaları, görüntü tanıma, konuşma analizi ve doğal dil işleme gibi karmaşık görevlerde yüksek doğruluk oranlarına ulaşırken, üretken yapay zekâ sistemleri metin, görsel, ses ve video üretme kapasitesiyle farklı bir gelişim aşamasını temsil etmektedir (Korkmaz vd., 2024). Bununla birlikte yapay zekâ sistemlerinin ürettiği sonuçların

doğruluğu, kullanılan verilerin niteliği ve algoritmaların tasarım özellikleriyle yakından ilişkilidir. Eksik, yanlış veya temsil gücü düşük veriler üzerine kurulan modeller, karar süreçlerinde hatalara ve ayrımcı sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenle açıklanabilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri günümüzde yapay zekâ araştırmalarının temel tartışma alanları arasında yer almaktadır (UNESCO, 2021).

Yaşlılık alanında yapay zekâ uygulamalarının gelişimi, özellikle sağlık teknolojileri ve bakım hizmetleri ekseninde hız kazanmıştır (Çelik Bekleviç & Sağır, 2024). Akıllı ev sistemleri, giyilebilir sağlık teknolojileri, düşme riskini belirleyen sensörler, bilişsel işlevleri destekleyen dijital uygulamalar ve uzaktan sağlık izleme sistemleri, yaşlı yetişkinlerin günlük yaşamlarını kolaylaştıran çözümler arasında gösterilmektedir (WHO, 2021). Yapay zekâ destekli değerlendirme sistemleri, kronik hastalıkların yönetiminde erken uyarılar sağlayabilmekte, ilaç kullanımının takibini kolaylaştırabilmekte ve bakım gereksinimlerinin daha doğru belirlenmesine katkı sunabilmektedir (Çalışır Kundakçı, 2023). Demans ve Alzheimer hastalığı gibi bilişsel yıkımla seyreden durumlarda geliştirilen yapay zekâ tabanlı uygulamalar, erken tanı olasılığını artırırken bakım planlarının bireysel özelliklere göre şekillendirilmesine de olanak tanımaktadır (Akalin & Veranyurt, 2021).

Yaşlılık alanında yaşanan bu teknolojik gelişmeler, sosyal hizmet uygulamalarını da doğrudan etkilemektedir. Yapay zekâ destekli sistemler sayesinde hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi, risk değerlendirmelerinin yapılması ve sınırlı kaynakların daha etkili biçimde planlanması mümkün hâle gelmektedir (Başçılar vd., 2022). Bununla birlikte teknolojik yeniliklerin sosyal hizmet uygulamalarına aktarılması, yalnızca teknik yeterlilik meselesi olarak değerlendirilemez. Yaşlı yetişkinlerin dijital okuryazarlık düzeyleri, teknolojiye erişim olanakları, kişisel verilerin korunması, algoritmik önyargılar ve

insan ilişkilerinin yerini teknolojinin alması yönündeki kaygılar, dikkatle ele alınması gereken konular arasında bulunmaktadır (European Commission, 2020; UNESCO, 2021). Bu nedenle yaşlılık alanında geliştirilen yapay zekâ uygulamalarının başarısı, teknolojik kapasitenin yanı sıra insan haklarını, etik ilkeleri ve sosyal adalet anlayışını gözeten bir yaklaşımın benimsenmesine bağlıdır (Maral, 2024).

3. YAPAY ZEKÂ VE SOSYAL HİZMET ETİĞİ

Yapay zekânın sosyal hizmet alanında kullanılmaya başlanması, mesleğin etik temelleri üzerine yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Sosyal hizmet uygulamaları, bireylerin yaşamlarına doğrudan temas eden kararlar içerdiği için yapay zekâ sistemlerinin yalnızca teknik yeterlilik açısından değerlendirilmesi yeterli değildir. Risk değerlendirmesi, hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi, uygun hizmetlerin eşleştirilmesi ve karar destek süreçlerinde kullanılan algoritmaların nasıl çalıştığının anlaşılabilir olması, mesleki sorumluluğun temel koşullarından biridir. Bu nedenle son yıllarda "açıklanabilir yapay zekâ" yaklaşımı (Alpkoçak, 2024) ön plana çıkmaktadır. Açıklanabilir sistemler, sosyal hizmet uzmanlarının algoritmanın önerilerini sorgulamasına ve gerektiğinde bu önerilerden farklı kararlar alabilmesine olanak tanımaktadır (Gil, 2024; Gallistl vd., 2024). Böyle bir yaklaşım, sosyal hizmetin profesyonel muhakeme ilkesini korurken hizmet alan bireyin karar süreçlerine katılımını da güçlendirmektedir.

Sosyal hizmet etiğinin temel ilkeleri arasında yer alan insan onuruna saygı, kendi kaderini tayin hakkı ve sosyal adalet, yapay zekâ uygulamalarının tasarımında dikkate alınması gereken temel ölçütlerdir. Yapay zekâ sistemleri büyük miktarda veriyi kısa sürede analiz edebilmekte ve karar verme süreçlerini destekleyebilmektedir. Buna karşın kullanılan verilerin eksik

veya belirli grupları yeterince temsil etmemesi, algoritmaların ayrımcı sonuçlar üretmesine neden olabilmektedir. Özellikle yaşlı yetişkinler, engelliler, göçmenler ve ekonomik açıdan dezavantajlı bireyler gibi kırılgan grupların yeterince temsil edilmediği veri kümeleri, hizmetlere erişimde yeni eşitsizlikler oluşturma riski taşımaktadır (Seniutis vd., 2024; Escolano, 2023). Bu nedenle yapay zekâ uygulamalarının geliştirilmesinde kapsayıcı veri kullanımı, önyargıları azaltmaya yönelik algoritmik denetimler ve insan haklarını merkeze alan tasarım anlayışı etik bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Yapay zekânın sosyal hizmet uygulamalarında en fazla tartışılan yönlerinden biri kişisel verilerin korunmasıdır. Sosyal hizmet uzmanları; sağlık bilgileri, ekonomik durum, aile ilişkileri, psikososyal değerlendirmeler ve yaşam öyküsü gibi son derece hassas verilerle çalışmaktadır. Bu bilgilerin yapay zekâ sistemleri tarafından işlenmesi, mahremiyetin korunmasına ilişkin sorumlulukları daha da önemli hâle getirmektedir. Bilgilendirilmiş onamın alınması, verilerin güvenli biçimde saklanması ve bireylerin verilerinin hangi amaçlarla kullanılacağını açık biçimde bilmesi etik uygulamanın ayrılmaz parçalarıdır (O'Connor, 2022; Almadani, 2025). Özellikle bilişsel yetersizlik yaşayan yaşlı yetişkinlerde onam süreci daha dikkatli yürütülmeli, karar verme kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda bireyin değerleri ve tercihleri gözetilerek hareket edilmelidir (Portacolone vd., 2020; Abadir vd., 2025).

Bir diğer önemli tartışma alanı, yapay zekâ destekli kararların sorumluluğunun kime ait olduğudur. Algoritmaların önerileri doğrultusunda alınan kararların olumsuz sonuçlar doğurması durumunda sorumluluğun yazılım geliştiricisine, kuruma ya da uygulayıcı sosyal hizmet uzmanına ait olup olmadığı henüz tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir (Neves vd., 2023; O'Connor, 2022). Sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekâ, mesleki muhakemenin yerine geçen bir mekanizma

olarak değil, karar verme sürecini destekleyen bir araç olarak değerlendirilmelidir (Başçılar vd., 2022). Nihai kararın insan tarafından verilmesi, etik hesap verebilirliğin korunması açısından kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle birçok araştırmacı, yüksek risk taşıyan sosyal hizmet uygulamalarında insan denetiminin zorunlu tutulmasını ve algoritmaların düzenli etik denetimlerden geçirilmesini önermektedir (Gil, 2024; Çetintaş, 2024).

Sosyal hizmet mesleğinin geleceğinde yapay zekânın önemli bir yer edineceği açıktır. Bununla birlikte mesleğin özünü oluşturan güven ilişkisi, empati, savunuculuk ve güçlendirme yaklaşımı teknoloji tarafından ikame edilebilecek unsurlar değildir. Yapay zekâ; zaman alan idari işlemleri azaltabilir, veri analizini hızlandırabilir ve uygulayıcıların daha isabetli değerlendirmeler yapmasına katkı sağlayabilir. Ancak sosyal hizmetin insan ilişkilerine dayanan doğası göz önünde bulundurulduğunda, teknolojinin destekleyici bir araç olarak konumlandırılması gerekmektedir (Rožman vd., 2023). Bu doğrultuda sosyal hizmet eğitiminde yapay zekâ okuryazarlığının geliştirilmesi, etik karar verme becerilerinin güçlendirilmesi ve uygulayıcıların yeni teknolojileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilmesi, mesleğin geleceği açısından temel gereklilikler arasında yer almaktadır (Silvestre & Claros, 2024; O'Connor, 2022).

4. YAPAY ZEKÂNIN YAŞLI YETİŞKİNLERE SAĞLADIĞI FIRSATLAR

Yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesi, yaşlı yetişkinlerin yaşam kalitesini artıracı olacak yeni uygulamaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle bireysel gereksinimleri merkeze alan yapay zekâ uygulamaları, yaşlı yetişkinlerin günlük yaşamlarını daha bağımsız sürdürebilmelerine katkı sunmaktadır.

Kişinin sağlık durumu, yaşam alışkanlıkları, sosyal çevresi ve destek gereksinimleri doğrultusunda şekillendirilen hizmetler, standart uygulamalara kıyasla daha etkili sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Bu yaklaşım, yaşlı yetişkinin tercihleri ve kararları dikkate alınan aktif bir özne olarak değerlendirilmesini desteklemektedir (Tapalova & Zhiyenbayeva, 2022; Štefanišinová vd., 2021; Seniutis vd., 2024).

Yapay zekânın önemli katkılarından biri, yaşlı yetişkinlerin kendi evlerinde daha uzun süre güvenli ve bağımsız biçimde yaşamalarını desteklemesidir. Akıllı sensörler, uzaktan izleme sistemleri ve tahmine dayalı algoritmalar sayesinde sağlık durumunda meydana gelen değişiklikler erken dönemde belirlenebilmekte, olası riskler önceden tespit edilerek gerekli müdahaleler zamanında gerçekleştirilebilmektedir. Bu sayede gereksiz hastane başvurularının azaltılması, kronik hastalıkların daha etkin yönetilmesi ve bakım hizmetlerinin bireyin gerçek gereksinimlerine göre planlanması mümkün hâle gelmektedir. Bunun yanında yapay zekâ tabanlı sistemler, sağlık ve sosyal hizmetler arasında koordinasyonu güçlendirerek hizmet sunumunun daha bütüncül bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmaktadır (Štefanišinová vd., 2021; Seniutis vd., 2024; Adigwe vd., 2024).

Yaşlı yetişkinlere yönelik sosyal hizmetlerin planlanmasında veri temelli karar alma süreçleri de yapay zekânın sunduğu önemli fırsatlar arasında yer almaktadır. Büyük veri analizi sayesinde hizmet gereksinimleri daha doğru biçimde belirlenebilmekte, kaynakların hangi alanlarda yoğunlaştırılması gerektiği daha sağlıklı değerlendirilebilmektedir. Bu durum, sosyal yardım programlarının etkinliğini artırırken politika yapıcıların gelecekte ortaya çıkabilecek bakım ihtiyaçlarını öngörmesine de yardımcı olmaktadır. Veri temelli planlama anlayışı, yaşlanan nüfusun demografik özellikleri ile sosyal risklerin birlikte değerlendirilmesine olanak sağlayarak daha

gerçekçi ve sürdürülebilir sosyal politika uygulamalarının geliştirilmesini desteklemektedir (Xu vd., 2023; Pascale vd., 2024; Zhou vd., 2024; Su vd., 2022).

Yapay zekâ, ileri yaşta çalışma yaşamını sürdüren yetişkinler açısından da çeşitli olanaklar sunmaktadır. Rutin işlerin otomatikleştirilmesi ve karar destek sistemlerinin kullanılması, yaşlı çalışanların deneyim ve bilgi birikimlerini daha verimli kullanmalarına imkân tanımaktadır. Bu gelişmeler, ileri yaşta istihdamın sürdürülmesini kolaylaştırabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Ancak bu potansiyelin ortaya çıkabilmesi için çalışanların yeni teknolojilere uyum sağlayabilecek eğitim olanaklarına erişmesi ve çalışma koşullarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece yapay zekâ, yaşlı çalışanların iş yaşamından erken ayrılmalarını hızlandıran bir unsur olmaktan ziyade, üretkenliklerini destekleyen bir araç hâline gelebilir (Rožman vd., 2023; Pascale vd., 2024).

Yapay zekânın yaşlı yetişkinlere sunduğu fırsatlar yalnızca teknolojik gelişmelerle sınırlı değildir. Bu fırsatların sürdürülebilirliği etik ilkeler ve iyi yönetim anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle mahremiyetin korunması, algoritmik önyargıların önlenmesi, karar süreçlerinin açıklanabilir olması ve insan denetiminin sürdürülmesi, yapay zekâ uygulamalarına duyulan güven açısından belirleyici unsurlardır. Kamu kurumları, üniversiteler ve özel sektör arasında kurulacak iş birlikleriyle geliştirilecek güvenilir yapay zekâ ekosistemleri, yaşlı yetişkinlerin teknolojik yeniliklerden daha güvenli ve adil biçimde yararlanmalarını sağlayacaktır (Seniutis vd., 2024; Alhosani & Alhashmi, 2024; Bokhari & Myeong, 2022).

5. ETİK SORUNLAR VE RİSKLER

Yapay zekâ teknolojilerinin yaşlılık alanında giderek daha yaygın biçimde kullanılması, bakım hizmetlerinin niteliğini artırma potansiyeli taşıırken aynı zamanda önemli etik sorunları ve riskleri de beraberinde getirmektedir (Öztürk Dilek, 2019). Özellikle sağlık hizmetleri, uzun süreli bakım, evde bakım uygulamaları ve sosyal hizmet müdahalelerinde yapay zekâ destekli sistemlerin kullanımı; mahremiyet, özerklik, adalet, hesap verebilirlik ve insan onurunun korunması gibi temel etik ilkelerin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Özdemir & Bilgin, 2021). Gerontoloji ve sosyal hizmet literatürü, yapay zekânın teknik performansı ile birlikte, yaşlı yetişkinlerin haklarını, refahını ve yaşam kalitesini nasıl etkilediği açısından da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Abadir vd., 2025; O'Connor, 2022). Bu nedenle yapay zekâ uygulamalarının etik açıdan güvenilir, şeffaf ve insan merkezli bir anlayışla geliştirilmesi, yaşlı yetişkinlerin teknolojiye duyduğu güvenin güçlendirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır (Öztürk Dilek, 2019).

Yaşlılık alanında öne çıkan etik sorunların başında mahremiyet, veri güvenliği ve bilgilendirilmiş onam gelmektedir (Çalışır Kundakçı, 2023). Yapay zekâ sistemleri; elektronik sağlık kayıtları, giyilebilir teknolojiler, akıllı ev sensörleri ve uzaktan izleme sistemleri aracılığıyla yaşlı yetişkinlere ilişkin büyük miktarda kişisel ve sağlık verisi toplamaktadır. Bu verilerin güvenli biçimde saklanması, yalnızca yetkili kişiler tarafından erişilebilmesi ve kötüye kullanımının önlenmesi temel etik gereklilikler arasında yer almaktadır (Almadani, 2025; Chae vd., 2025). Özellikle demans veya bilişsel yetersizlik yaşayan yaşlı yetişkinlerde bilgilendirilmiş onamın alınması daha karmaşık hâle gelmekte; bireyin karar verme kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda vekil karar vericilerin rolü ve bireyin tercihlerinin korunması önemli etik tartışmaları beraberinde getirmektedir

(Portacolone vd., 2020). Ayrıca yaşlı yetişkinlerden elde edilen verilerin kim tarafından kullanılacağı, veri sahipliği ve elde edilen faydanın adil biçimde paylaşılması da güncel etik tartışmalar arasında yer almaktadır (Portacolone vd., 2020).

Bir diğer önemli etik ikilem, güvenlik ile bireysel özerklik arasındaki dengenin korunmasıdır. Yapay zekâ destekli izleme sistemleri, düşme riskini azaltma, acil durumların erken tespiti ve evde bağımsız yaşamın desteklenmesi açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak sürekli izleme teknolojileri, yaşlı yetişkinlerin mahremiyetini sınırlayabilmekte ve bireylerin sürekli gözetim altında olduğu hissini oluşturabilmektedir (Berridge & Grigorovich, 2022). Benzer şekilde algoritmaların günlük yaşam kararlarını yönlendirmesi, bireyin kendi tercihlerini kullanma özgürlüğünü dolaylı olarak azaltabilmektedir. Bu nedenle yapay zekâ uygulamalarının güvenliği artırırken bireyin bağımsızlığını, karar verme hakkını ve insan onurunu koruyan kişi merkezli bir yaklaşımla tasarlanması gerektiği ifade edilmektedir (Beer & Owens, 2024; Huang vd., 2024).

Yapay zekâ uygulamalarında adalet, ayrımcılık ve hesap verebilirlik de yaşlılık alanındaki temel etik sorunlar arasında yer almaktadır. Yapay zekâ algoritmaları, yeterince temsil edilmeyen veri kümeleriyle eğitildiğinde yaşlı yetişkinlere yönelik yaş ayrımcılığına neden olabilmekte; tanı, tedavi, bakım planlaması ve sosyal hizmetlere erişim süreçlerinde sistematik hatalar ortaya çıkabilmektedir (Gallistl vd., 2024; Shankar & Xu, 2025). Bunun yanında birçok yapay zekâ modelinin "kara kutu" niteliğinde olması, sistemin nasıl karar verdiğinin açıklanamamasına yol açmakta ve yanlış kararlar karşısında sorumluluğun kimde olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Bu nedenle açıklanabilir yapay zekâ, insan denetimi ve düzenli algoritma denetimleri etik yönetişimin temel unsurları olarak değerlendirilmektedir.

Yapay zekânın yaşlı bakımında insan ilişkilerinin yerini alma riski de önemli etik tartışmalardan biridir. Sosyal robotlar, sanal asistanlar ve dijital arkadaşlık uygulamaları yalnızlıkla mücadelede yararlı araçlar olarak görülse de bu teknolojilerin gerçek sosyal ilişkilerin yerine geçmesi, bakım ilişkisinin insani yönünü zayıflatması ve yaşlı yetişkinlerde duygusal bağımlılık oluşturması endişe oluşturmaktadır (Neves vd., 2023; Berridge & Grigorovich, 2022). Bu nedenle güncel literatürde yapay zekânın bakım profesyonellerinin yerine geçen değil, onların kararlarını destekleyen tamamlayıcı bir araç olarak konumlandırılması gerektiği konusunda geniş bir uzlaşa bulunmaktadır. İnsan hakları, sosyal adalet, şeffaflık ve katılımcı tasarım ilkelerini esas alan yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi; yaşlı yetişkinlerin teknolojiye güven duymasını sağlayacak, etik riskleri azaltacak ve yapay zekânın yaşlı refahına katkısını sürdürülebilir biçimde artıracaktır (Abadir vd., 2025).

6. GELECEĞE YÖNELİK EĞİLİMLER

Yaşlanan nüfusun artması ve dijital teknolojilerin hızla gelişmesi, yaşlı yetişkinlere yönelik hizmetlerin geleceğini yeniden şekillendirmektedir. Bu dönüşümün merkezinde "akıllı yaşlanma" yaklaşımı yer almaktadır. Akıllı yaşlanma, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla yaşlı yetişkinlerin bağımsızlığını, güvenliğini, sağlığını ve toplumsal yaşama katılımını güçlendirmeyi amaçlayan bütüncül bir anlayışı ifade etmektedir (WHO, 2021). Akıllı ev sistemleri, giyilebilir teknolojiler, çevresel sensörler ve yapay zekâ destekli izleme uygulamaları sayesinde yaşlı yetişkinlerin günlük yaşamları daha güvenli hâle gelirken, olası sağlık sorunlarına erken müdahale olanağı da artmaktadır. Önümüzdeki yıllarda bu teknolojilerin sağlık alanı ile birlikte; sosyal destek hizmetleri, psikososyal değerlendirme ve bakım koordinasyonu gibi sosyal hizmet

uygulamalarında da daha yaygın biçimde kullanılması beklenmektedir (Bokhari & Myeong, 2022).

Bu gelişmeler, dijital sosyal hizmet anlayışının güç kazanmasına da zemin hazırlamaktadır. Dijital sosyal hizmet, bilgi teknolojilerinin sosyal hizmetin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerine sistematik biçimde entegre edilmesini ifade etmektedir (Gencer & Aktan, 2021) Yapay zekâ destekli karar sistemleri, elektronik vaka yönetimi, çevrim içi danışmanlık uygulamaları ve veri temelli hizmet planlaması, sosyal hizmet uzmanlarının daha hızlı ve daha isabetli değerlendirmeler yapmasına katkı sağlayabilir (Štefanišinová vd., 2021). Bununla birlikte dijitalleşmenin temel amacı, insan ilişkilerine dayanan sosyal hizmet uygulamalarını teknolojiyle ikame etmek değildir. Asıl hedef, uzmanların idari yükünü azaltarak müracaatçılarla kuracakları mesleki ilişkiye daha fazla zaman ayırabilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle geleceğin sosyal hizmet modeli, dijital teknolojiler ile yüz yüze uygulamaların dengeli biçimde bir arada yürütüldüğü hibrit bir yapıya doğru ilerlemektedir (Neves et al., 2023).

Gelecekte öne çıkacak eğilimlerden biri de insan-yapay zekâ iş birliğine dayalı bakım modelleridir. Yapay zekâ sistemleri büyük veri kümelerini kısa sürede analiz ederek riskleri belirleyebilir, hizmet seçeneklerini sıralayabilir ve olası müdahaleler konusunda öneriler sunabilir. Buna karşın bireyin yaşam öyküsünü anlama, kültürel özelliklerini değerlendirme, etik ikilemleri çözme ve güven ilişkisi kurma gibi süreçler insan uzmanların sorumluluğunda olmaya devam edecektir (Gil, 2024). Bu yaklaşım, sosyal hizmet uzmanını karar mekanizmasının dışına iten bir anlayıştan ziyade, teknolojiyi mesleki muhakemeyi destekleyen bir araç olarak konumlandırmaktadır (Başçılar vd., 2022). Aynı doğrultuda kişiselleştirilmiş bakım ekosistemlerinin gelişmesi beklenmektedir. Sağlık kuruluşları, sosyal hizmet kurumları, aile üyeleri ve yerel yönetimler arasında gerçek

zamanlı veri paylaşımına dayanan dijital ağlar sayesinde bireyin gereksinimlerine uygun, bütüncül bakım planlarının oluşturulması mümkün olabilecektir (Seniutis et al., 2024).

Yapay zekâ destekli otonom bakım teknolojileri de yaşlı bakımının geleceğinde önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal robotlar, akıllı yardımcı sistemler, ilaç kullanımını takip eden cihazlar ve ev içi hareketleri analiz eden sensör teknolojileri, yaşlı yetişkinlerin güvenli yaşamını destekleyen uygulamalar arasında bulunmaktadır (Çalışır Kundakçı, 2024; Gökçen Gökalp & Üzer, 2024; Kandemir vd., 2023). Bu teknolojiler bakım verenlerin iş yükünü azaltabilecek bir potansiyel taşısa da insan temasının yerini alması beklenmemektedir. Özellikle yalnızlık, sosyal izolasyon ve psikososyal destek gereksinimleri söz konusu olduğunda, insani etkileşim yaşlı bakımının vazgeçilmez bir bileşeni olmayı sürdürecektir. Bu nedenle gelecekte teknolojik çözümler geliştirilirken insan onuru, özerklik ve mahremiyet ilkelerinin tasarım süreçlerinin merkezinde yer alması büyük önem taşımaktadır (UNESCO, 2021).

Bu dönüşüm, sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken mesleki yeterlilikleri de yeniden tanımlamaktadır. Yapay zekâ okuryazarlığı, önümüzdeki dönemde sosyal hizmet eğitiminin temel bileşenlerinden biri hâline gelecektir (Çetin vd., 2024). Sosyal hizmet uzmanlarının algoritmaların çalışma mantığını temel düzeyde anlayabilmesi, veri güvenliği konusunda bilgi sahibi olması, yapay zekâ destekli sistemlerin ürettiği sonuçları eleştirel biçimde değerlendirebilmesi ve etik riskleri öngörebilmesi mesleki yeterliliğin önemli parçaları arasında yer alacaktır (Silvestre & Claros, 2024). Bunun yanında disiplinler arası ekiplerde çalışma becerisi, dijital iletişim yetkinliği ve yaşam boyu öğrenmeye açık bir mesleki yaklaşım da geleceğin sosyal hizmet uygulamalarında belirleyici olacaktır. Yapay zekânın gelişim hızı dikkate alındığında, teknolojiyi yalnızca kullanan değil, onu etik ilkeler doğrultusunda sorgulayan ve

hizmet alan bireyin yararına yönlendirebilen sosyal hizmet uzmanlarına duyulan gereksinimin giderek artacağı öngörülmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapay zekâ teknolojileri, yaşlanan nüfusun artan gereksinimlerine yönelik daha etkili, erişilebilir ve kişiselleştirilmiş hizmetlerin geliştirilmesi açısından önemli olanaklar sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen literatür, yapay zekânın yaşlı yetişkinlerin bağımsız yaşamlarını destekleme, bakım hizmetlerini güçlendirme, sosyal hizmet uygulamalarında karar verme süreçlerini iyileştirme ve sınırlı kaynakların daha verimli kullanılmasına katkı sağlayabilecek bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yapay zekânın yaşlılık alanındaki kullanımının yalnızca teknolojik bir dönüşüm olarak ele alınması yeterli değildir. Mahremiyetin korunması, algoritmik önyargıların önlenmesi, açıklanabilirlik, hesap verebilirlik ve insan denetiminin sürdürülmesi gibi etik ilkeler, bu teknolojilerin güvenilir ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasının temel koşullarını oluşturmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin insan hakları, sosyal adalet ve insan onurunu merkeze alan yaklaşımı dikkate alındığında, yapay zekânın mesleki muhakemenin yerine geçen bir unsur değil, uygulamaları destekleyen ve hizmet sunumunun niteliğini artıran bir araç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Gelecekte yaşlı yetişkinlere yönelik yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması sürecinde, sosyal hizmet politikalarının ve uygulamalarının bu dönüşüme uyum sağlayacak biçimde yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır. Sosyal hizmet eğitim programlarına yapay zekâ okuryazarlığı, veri etiği ve dijital yeterliliklere ilişkin içeriklerin dâhil edilmesi, uygulayıcıların yeni teknolojileri bilinçli ve eleştirel bir bakış

açısıyla kullanmalarına katkı sağlayacaktır. Yaşlı yetişkinlere yönelik yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesinde kullanıcı katılımını esas alan tasarım anlayışının benimsenmesi, teknolojilerin gerçek gereksinimlere uygun biçimde şekillendirilmesini kolaylaştıracaktır. Bunun yanında algoritmaların düzenli etik denetimlerden geçirilmesi, kişisel verilerin korunmasına yönelik yasal güvencelerin güçlendirilmesi ve sosyal hizmet uzmanları, yazılım geliştiriciler, sağlık profesyonelleri, hukukçular ve politika yapıcılar arasında disiplinler arası iş birliğinin artırılması, yapay zekânın yaşlı refahına güvenli, adil ve sürdürülebilir katkı sunabilmesi açısından öncelikli adımlar olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadir, M., Dineen, W., Myers, D. J., Yu, S., & Phan, P. (2025). Navigating the future of artificial intelligence technologies for improving the care of older adults. *Innovation in Aging*, 9(Supplement_1), S24-S32. <https://doi.org/10.1093/geroni/igaf092>
- Adigwe, O. P., Onavbavba, G., & Sanyaolu, S. (2024). Exploring the matrix: knowledge, perceptions and prospects of artificial intelligence and machine learning in Nigerian healthcare. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 6. <https://doi.org/10.3389/frai.2023.1293297>
- Akalın, B., & Veranyurt, Ü. (2021). Sağlık Hizmetleri ve Yönetiminde Yapay Zekâ. *Acta Infologica*, 5(1), 231-240. <https://izlik.org/JA82DZ69CK>
- Alhosani, K., & Alhashmi, S. M. (2024). Opportunities, challenges, and benefits of AI innovation in government services: a review. *Discover Artificial Intelligence*, 4(1). <https://doi.org/10.1007/s44163-024-00111-w>
- Almadani, N. (2025). The future of artificial intelligence in gerontological nursing in Saudi Arabia. *BMC Geriatrics*, 25(1). <https://doi.org/10.1186/s12877-025-06136-9>
- Alpkoçak, A. (2024). Sağlıkta açıklanabilir yapay zekâ. *TOTBİD Dergisi* S, 23, 18-19.
- Asıl, S. (2025). Yapay zekâ etiği: Temel ilkeler, sorunlar ve disiplinlerarası yaklaşımlar. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 10(1), 152-175. <https://doi.org/10.47107/inifedergi.1605400>
- Başcılar, M., Karataş, M., & Pak Güre, M. D. (2022). Dijital çağda sosyal algoritmalar: Yapay zekâ ve sosyal hizmet. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(56), 539-565. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1081060>

- Beer, J. M., & Owens, O. L. (2024). Using Gerontology Theory to Guide the Development of Artificial Intelligence to Support Aging-in-Place. *AAAI-SS*, 4(1), 123–129. <https://doi.org/10.1609/aaaiss.v4i1.31782>
- Berridge, C., & Grigorovich, A. (2022). Algorithmic harms and digital ageism in the use of surveillance technologies in nursing homes. *Frontiers in Sociology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.957246>
- Bokhari, S. A. A., & Myeong, S. (2022). Use of Artificial Intelligence in Smart Cities for Smart Decision-Making: A Social Innovation Perspective. *Sustainability*, 14(2), 620. <https://doi.org/10.3390/su14020620>
- Chae, K., Massare, J., Ashida, S., Cudjoe, T., Abadir, P., Arbaje, A. I., Unberath, M., Phan, P., & Schoenborn, N. L. (2025). Stakeholders' Perceived Benefits and Concerns Regarding Artificial Intelligence in the Care of Older Adults. *Journal of the American Geriatrics Society*, 74(2), 355–364. <https://doi.org/10.1111/jgs.70228>
- Çalışır Kundakçı, Ş. (2023). Yaşlı Bakımında Yapay Zekâ Kullanımı. *Doğu Karadeniz Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 77-87. <https://doi.org/10.59312/ebshealth.1318150>
- Çelik Bekleviç, A., & Sağır, D. (2024). Değişen ve Gelişen Dünya: Yapay Zeka ve Metaverse Evreninde Sağlık Hizmetleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(2), 152-159. <https://doi.org/10.46971/ausbid.1398962>
- Çetin, M., Karakuş, A., & Geçgel, Ş. (2024). Gelişen Bir Paradigma: Yapay Zekâ Okuryazarlığı. *International Journal of Active Learning, Advanced Online Publication*, 50-63. <https://doi.org/10.48067/ijal.1422876>
- Çetintaş, F. (2024). Sosyal hizmet uygulamalarında yapay zekâ: Potansiyel, riskler ve etik sorunlar. *The Journal of*

Academic Social Science Studies, 16(Year: 16-Number: 97 (100. Yıl Özel Sayısı)), 315-322.

Escolano, R. V. (2023). Inteligencia artificial y derechos de las personas con discapacidad. El poder de los algoritmos. *Revista Española De Discapacidad*, 11(1), 7–28. <https://doi.org/10.5569/2340-5104.11.01.01>

European Commission. (2020). White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. Brussels: European Commission.

Gallistl, V., Banday, M. U. L., Berridge, C., Grigorovich, A., Jarke, J., Mannheim, I., Marshall, B., Martin, W., Moreira, T., Leersum, C. M. van, & Peine, A. (2024). Addressing the Black Box of AI—A Model and Research Agenda on the Co-constitution of Aging and Artificial Intelligence. *The Gerontologist*, 64(6). <https://doi.org/10.1093/geront/gnae039>

Gencer, T. E., & Aktan, M. C. (2021). Dijitalleşen çağda ve toplumda değişen ihtiyaçlar ve sorunlar: E-sosyal hizmet (sosyal hizmet 2.0) gereksinimi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1143-1175. <https://doi.org/10.33417/tsh.875908>

Gil, O. (2024). Inteligencia Artificial: Gobernanza y Legitimidad. <https://doi.org/10.31235/osf.io/rs7d8>

Gökçen Gökalp, M., & Üzer, M. A. (2024). Yapay Zekâ Çağında Hemşirelik Bakımı. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 6(1), 89-94. <https://doi.org/10.48071/sbuhemşirelik.1349981>

Huang, W., Lin, Y., & Li, H. (2024). Research on Aging-adaptive Auxiliary Construction of Smart Communities. *Sage Open*, 14(2). <https://doi.org/10.1177/21582440241254689>

- International Federation of Social Workers (IFSW). (2014). Global Definition of Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Kandemir, F., Azizoğlu, F., & Terzi, B. (2023). Hemşirelikte Yapay Zekâ ve Robot Teknolojilerinin Kullanımı. Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi, 27(2), 118-127. <https://izlik.org/JA77TW83DE>
- Korkmaz, M., Sarıkaya, M., & Kapukaya, E. E. (2024). Yapay zekâ: Temel bilgiler ve önemli algoritmalar. TOTBİD Dergisi, 23, 8-11.
- Maral, T. (2024). Sosyal bilimlerin kesişim noktası: Yapay zekâ ve etik. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yapay Zekâ ve Sosyal Bilimler Öğretimi, 17-33. <https://izlik.org/JA97NY72UT>
- Neves, B. B., Petersen, A., Vered, M., Carter, A., & Omori, M. (2023). Artificial Intelligence in Long-Term Care: Technological Promise, Aging Anxieties, and Sociotechnical Ageism. Journal of Applied Gerontology, 42(6), 1274–1282. <https://doi.org/10.1177/07334648231157370>
- O'Connor, S. (2022). Artificial Intelligence for Older Adult Health: Opportunities for Advancing Gerontological Nursing Practice. Journal of Gerontological Nursing, 48(12), 3–5. <https://doi.org/10.3928/00989134-20221107-01>
- Özdemir, L., Bilgin, A. (2021). Sağlıkta Yapay Zekanın Kullanımı ve Etik Sorunlar. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 8(3), 439-445. doi.org/10.54304/SHYD.2021.63325

- Öztürk Dilek, G. (2019). Yapay zekanın etik gerçekliği. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(4), 47-59. <https://izlik.org/JA34KD95MU>
- Pascale, G. D., Faccilongo, N., Riefolo, M., Romagno, A., & Silvestri, R. (2024). Digital Innovation and Sustainable Development: Two Sides of the Same Coin. <https://doi.org/10.5772/intechopen.112294>
- Portacolone, E., Halpern, J., Luxenberg, J. S., Harrison, K. L., & Covinsky, K. E. (2020). Ethical Issues Raised by the Introduction of Artificial Companions to Older Adults with Cognitive Impairment: A Call for Interdisciplinary Collaborations. Journal of Alzheimer's Disease, 76(2), 445–455. <https://doi.org/10.3233/jad-190952>
- Rožman, M., Oreški, D., & Tominc, P. (2023). A Multidimensional Model of the New Work Environment in the Digital Age to Increase a Company's Performance and Competitiveness. Ieee Access, 11, 26136–26151. <https://doi.org/10.1109/access.2023.3257104>
- Seniutis, M., Gružasuskas, V., Lileikienė, A., & Navickas, V. (2024). Conceptual framework for ethical artificial intelligence development in social services sector. Human Technology, 20(1), 6–24. <https://doi.org/10.14254/1795-6889.2024.20-1.1>
- Shankar, R., & Xu, Q. (2025). Artificial Intelligence in Reminiscence Therapy for Older Adults: A Systematic Review Protocol. <https://doi.org/10.1101/2025.09.21.25336299>
- Silvestre, E. R. R., & Claros, M. P. (2024). Uso de herramientas de IA en la educación superior. 74–93. <https://doi.org/10.61480/weog4523>

- Štefanišinová, N., Muthová, N. J., Štrangfeldová, J., & Šulajová, K. (2021). Implementation and Application of Artificial Intelligence in Selected Public Services. *Hrvatska I Komparativna Javna Uprava*, 21(4), 601–622. <https://doi.org/10.31297/hkju.21.4.2>
- Su, N., Ren, Z., Zhang, Y., & Zhang, S. (2022). Deployment of Future Industries by Major Countries and Regions in the World and Its Implications for China. 1357–1363. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-036-7_200
- Tapalova, O., & Zhiyenbayeva, N. (2022). Artificial Intelligence in Education: AIED for Personalised Learning Pathways. *The Electronic Journal of E-Learning*, 20(5), 639–653. <https://doi.org/10.34190/ejel.20.5.2597>
- Temur, S. (2025). Yapay Zekâ ve Eğitim: Güncel Uygulamalar ve Gelecek Perspektifleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 162-178. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.1539210>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2026). İstatistiklerle Yaşlılar, 2026. Ankara: TÜİK.
- UNESCO. (2021). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO.
- United Nations. (2023). World Social Report 2023: Leaving No One Behind in an Ageing World. New York: United Nations.
- World Health Organization. (2021). Global report on ageism. Geneva: World Health Organization.
- Xu, C., Zhu, S., Yang, B., Miao, B., & Duan, Y. (2023). A Review of Policy Framework Research on Promoting Sustainable Transformation of Digital Innovation. *Sustainability*, 15(9), 7169. <https://doi.org/10.3390/su15097169>

Zhou, Y., Yan, L., & Liu, X. (2024). A quantitative study of disruptive technology policy texts: An example of China's artificial intelligence policy. *Journal of Data and Information Science*, 9(3), 155–180.
<https://doi.org/10.2478/jdis-2024-0016>

SOSYAL HİZMET ALANINDA
AKADEMİK TARTIŞMALAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com